

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ**

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ: ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1786/1
Ημερ. Εισ.: 22-03-2004
Δωρεά:
Ταξιδιωτικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
2003
ΖΙΩ

στους δικούς μου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000072520

«Δεν υπάρχει εγχείρημα πιο δύσκολο στην εκτέλεσή του, πιο αμφίβολο ως προς την έκβασή του και πιο επικίνδυνο στο χειρισμό του από το να εισηγηθεί κανείς μια νέα τάξη πραγμάτων»

NICCOLO MACHIAVELLI, (1513)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συμβολή κάποιων ανθρώπων στην διεκπεραίωση αυτής της εργασίας ήταν καθοριστική. Έτσι, αισθάνομαι την ανάγκη να τους ευχαριστήσω και πρώτα απ' όλα τους επιβλέποντες καθηγητές κ. Δημήτρη Γούσιο και κ. Άγγελο Κότιο για την προσέγγιση του θέματος, τις παρατηρήσεις και τις κατευθυντήριες. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Επίκουρο Καθηγήτρια κ Όλγα Χριστοπούλου για τις σημαντικές, στην εξέλιξη, επισημάνσεις της.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω την ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε. και ιδιαίτερα τον υπάλληλο Κάλλο Γ. (Γεωπόνος), την Δασική Υπηρεσία Καλαμπάκας και την Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Τρικάλων για την παροχή σημαντικών στοιχείων για την περιοχή – μελέτης.

Είναι υποχρέωσή μου επίσης να ευχαριστήσω τους Βουρλίτση Δ. και Ζαχαρή Χρ. καθώς και όλους όσους από τους κατοίκους του Χαλικιού βοήθησαν στη συλλογή πληροφοριών κατά την επιτόπια έρευνα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους και συμφοιτητές Ελευθερία, Θεόδωρο, Ιωάννη και Βασίλη για τη στήριξη και τη συμβολή τους στην εργασία.

ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	2
1. ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΣ	4
1.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	4
1.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	5
1.2.1. Κατηγορίες των ορεινών περιοχών με βάση την Κοινοτική Οδηγία 75/268ΕΟΚ.....	5
1.2.2. Τα χαρακτηριστικά των ελληνικών ορεινών περιοχών	6
1.2.2.1 Φυσικο-γεωγραφικά και Περιβαλλοντικά Χαρακτηριστικά.....	6
1.2.2.2 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά.....	7
1.2.2.3 Χρήσεις Γης.....	8
1.2.2.4 Οικονομικά Χαρακτηριστικά.....	9
1.2.2.5 Πολιτισμικά Χαρακτηριστικά.....	9
1.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ.....	10
1.3.1 1950 – 1960: Οι ορεινές περιοχές στο απόγειο τους	10
1.3.2 1960 – 1980: Ανταγωνισμός με τα πεδινά – Μείωση πληθυσμού.....	12
1.3.3 Δεκαετία '80 – 2000: Η στήριξη προς τις ορεινές περιοχές και η προσπάθεια αναστροφής των συνθηκών ανάπτυξης.....	15
1.3.3.1 Οι πρώτες πολιτικές υπέρ των ορεινών περιοχών.....	15
1.3.3.2 Η «στροφή» της αγοράς προς τις ορεινές περιοχές.....	20
1.3.4 Συμπεράσματα – Αξιολόγηση των δράσεων για τις ορεινές περιοχές.....	22
1.4 ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ 2002 (INTERNATIONAL YEAR OF MOUNTAINS 2002)	24
1.5 ΤΑ «ΝΕΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ» ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	30
2. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΑ ΝΕΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	34
2.1 Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	34
2.1.1 Γεωγραφική θέση – Διοικητική δομή – Ιστορική εξέλιξη της περιοχής.....	34
2.1.2 Μορφολογικά – Περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά – Χρήσεις & Κάλυψη γης.....	37
2.1.2.1 Ποιότητα επιφανειακών νερών.....	38
2.1.2.2 Ποιότητα υπόγειων υδάτων.....	38
2.1.2.3 Βλάστηση.....	39
2.1.2.4 Χλωρίδα.....	40
2.1.2.5 Πανίδα.....	40
2.1.2.6 Προγράμματα προστασίας της φύσης.....	41
2.1.2.7 Χρήσεις – Κάλυψη γης.....	41
2.1.3 Παραγωγική δομή.....	43
2.1.3.1 Πρωτογενής τομέας.....	44
2.1.3.2 Δευτερογενής τομέας.....	50
2.1.3.3 Τριτογενής τομέας.....	50
2.1.4 Υποδομές – Δίκτυα.....	53
2.1.4.1 Τεχνική Υποδομή.....	53
2.1.4.2 Κοινωνική Υποδομή.....	55
2.2 Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ.....	55
2.2.1 Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ασπροποτάμου	55
2.2.2 Τα νέα φαινόμενα στον Ασπροπόταμο.....	65

3. ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΧΑΛΙΚΙ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	70
3.1 Το Προφίλ του Χαλικίου	70
3.1.1 Σύντομη ιστορική αναφορά	72
3.1.2 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	73
3.1.3 Οικονομικά Χαρακτηριστικά	74
3.1.4 Οικιστικό Δίκτυο	77
3.1.5 Υποδομές	78
3.1.6 Περιβάλλον	78
3.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΟ ΧΑΛΙΚΙ	79
3.2.1 Τα χαρακτηριστικά του παραγωγικού συστήματος	79
3.2.2 Τα χαρακτηριστικά του χωρικού συστήματος	81
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	85
4.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	85
4.1.1 Κληρονομημένα προβλήματα	85
4.1.2 Πρόσφατα προβλήματα	86
4.2 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	88
4.2.1 Ενδογενείς δυνατότητες	88
4.2.2 Εξωγενείς δυνατότητες	90
4.3 ΚΑΙΡΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	92
5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	95
5.1 ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΙΚΙΣΜΟΥ (ΧΑΛΙΚΙ)	96
5.2 ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ	97
5.3 ΔΙΑΔΗΜΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	102
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	107

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1: Κατηγορίες κάλυψης γης και έκτασή τους.....	42
Πίνακας 3.2: Ζωικό κεφάλαιο και έκταση χρησιμοποιούμενων βοσκοτόπων.....	45
Πίνακας 3.3: Δυναμικό τουριστική υποδομής 2002	51

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ 1: Η ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	35
ΧΑΡΤΗΣ 2: ΓΕΙΤΝΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΜΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	59
ΧΑΡΤΗΣ 3: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ	61
ΧΑΡΤΗΣ 4: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	64
ΧΑΡΤΗΣ 5: Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΧΑΛΙΚΙ.....	71
ΧΑΡΤΗΣ 6: ΤΟ ΧΩΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΧΑΛΙΚΙΟΥ	83

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικ.1: Ξυλεία στην περιοχή των Δολιανών.....	48
Εικ.2: Ο πεστροφογεννητικός σταθμός στην τοποθεσία Κουκουφλί	49
Εικ.3: Το ξενοδοχείο «Πύργος Μαντάνια» στην περιοχή Μαντάνια (Καλλιρρόη).....	51
Εικ.4: Ο Αγελάος και ο χώρος για κανό, καγιάκ.....	52
Εικ.5: Ο οικισμός Χαλίκι	70
Εικ.6: Η πλατεία του οικισμού.....	76
Εικ.7: Έντονο το παραδοσιακό στοιχείο ακόμη και στους δρόμους.....	77

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΔΕΗ : Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΠΠΕΡ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον»

Ε.Σ.Υ.Ε.: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος

ΚΑΠ: Κοινή Αγροτική Πολιτική

ΚΕΝΑΚΑΠ: Κέντρο Ανάπτυξης Καλαμπάκας – Πύλης

ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

ΚΥΑ: Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΜΜΕ: Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις

ΜΟΠ: Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

ΟΚΕ: Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΟΤΕ: Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών της Ελλάδος

ΠΑΘΕ: Πάτρα – Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Εύζωνοι

ΠΔ: Προεδρικό Διάταγμα

ΠΕΠ: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

Σ.Π.Π.Ε.: Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά στην Ελλάδα

στρ.: στρέμματα

ΤΑΠ: Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα

ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

FAO: Food and Agriculture Organization

Ha: εκτάρια

Km: χιλιόμετρα

LEADER: Liaisons Entre Actions de Developpment de l' Economie Rurale

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ορεινός χώρος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της χώρας με έντονα όμως προβλήματα εγκατάλειψης και περιθωριοποίησης. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια τάση άρσης της εγκατάλειψης με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, μέσω επιδοτήσεων της Ε.Ε. αλλά και του κράτους, που αφορούν κυρίως τον τουρισμό, και σκοπό έχουν την αξιοποίηση των φυσικών χαρακτηριστικών των περιοχών αυτών.

Ταυτόχρονα, αναπτύσσονται νέες σχέσεις μεταξύ του χώρου και των κατοίκων που δραστηριοποιούνται σ' αυτές τις περιοχές, αυξάνοντας την κινητικότητα σε ένα ευρύ χωρικό σύστημα που περιλαμβάνει τις ορεινές και τις κοντινές προς αυτές αστικές και πεδινές περιοχές. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι ο εντοπισμός και η διερεύνηση των νέων φαινομένων που λαμβάνουν χώρα στις ορεινές περιοχές και της συμβολής τους στην οργάνωση και διαχείριση αυτών, έτσι ώστε, να εντοπισθούν οι μέθοδοι με τις οποίες θα επιτευχθεί η βέλτιστη οργάνωση και διαχείριση τους, εκμεταλλευόμενοι τόσο την εξέλιξη της τεχνολογίας στις υποδομές και ιδιαίτερα στις τηλεπικοινωνίες όσο και την υπάρχουσα διοικητική δομή (πρόγραμμα Ι.Καποδίστριας και θεσμοθέτηση των Περιφερειών), λαμβάνοντας επίσης υπόψη τη δυνατότητα και τους τρόπους μετακίνησης του πληθυσμού στο χώρο. Συγκεκριμένα, αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα υφιστάμενα παραγωγικά συστήματα και δίκτυα συνεργασίας, που εξελίσσονται σε ένα χωρικό σύνολο που περιλαμβάνει τις ορεινές και τις ευρύτερες πεδινές περιοχές, θα μπορέσουν να μετεξελιχθούν και να προσαρμοσθούν στις νέες απαιτήσεις της κοινωνίας.

Στην αναζήτηση του τρόπου σχεδιασμού με σκοπό την ορθολογική οργάνωση και διαχείριση των ορεινών περιοχών τίθενται τα ζητήματα της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας καθώς και της αναζήτησης της βέλτιστης χωρο-εδαφικής ενότητας παρέμβασης. Σε ότι αφορά το πρώτο, θα πρέπει να αναζητηθούν οι μηχανισμοί οι οποίοι θα είναι ικανοί να ξεπεράσουν την ανεπάρκεια των τοπικών θεσμών και τις δυσκολίες που οφείλονται στην έλλειψη διοικητικής εμπειρίας, την μεταβατική περίοδο αναδιοργάνωσης της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και τα προβλήματα στους μηχανισμούς λειτουργίας της περιφερειακής διοίκησης, που αφορούν κυρίως τη δυνατότητα συντονισμού της σε ζητήματα διαπεριφερειακού χαρακτήρα.

Σχετικά με το δεύτερο, απαραίτητη κρίνεται προς την ίδια κατεύθυνση, η διερεύνηση των δυνατοτήτων τόσο του πληθυσμού των ορεινών περιοχών όσο και του ευρύτερου χωρικού συστήματος με σκοπό την εκκίνηση της διαδικασίας τοπικής και αειφόρου

ανάπτυξης. Γενικότερα, όμως, μπορούμε να πούμε ότι κατά το σχεδιασμό απαιτείται ολοκληρωμένη και πλήρης προσέγγιση στο στάδιο του προγραμματισμού με παράλληλη εξειδίκευση στην πολιτική που πρέπει να ακολουθηθεί ανά περιοχή, λόγω των διαφορετικών χαρακτηριστικών που συναντώνται μεταξύ των ορεινών περιοχών στη χώρα.

ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην παρούσα εργασία έχει ως εξής:

Στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά των ελληνικών ορεινών περιοχών και στη συνέχεια μια ανασκόπηση της εξέλιξής τους από τη δεκαετία του '50 μέχρι και τις μέρες μας. Σε αυτή την ανασκόπηση αναφέρονται οι κοινωνικές, οικονομικές και κυρίως χωρικές μεταβολές στις ορεινές περιοχές και στους κατοίκους τους αλλά και οι λόγοι που συνέβαλαν σε αυτές. Γίνεται επίσης μια σύντομη αξιολόγηση των δράσεων στις ορεινές περιοχές και αφού τονίζεται η παγκόσμια σημασία των ορεινών περιοχών μέσω της αναφοράς για το Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές 2002 παρουσιάζονται να «νέα φαινόμενα» που λαμβάνουν πλέον χώρα στις ορεινές περιοχές της χώρας μας.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** παρουσιάζεται η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου που αποτελεί και την περιοχή - μελέτης της εργασίας αυτής. Η παρουσίαση αυτή στηρίζεται στα φυσικά, δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της περιοχής. Πέρα από την παρουσίασή της όμως ακολουθεί εκτενής αναφορά των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, εφόσον πρόκειται για ορεινή περιοχή η οποία δεν κατοικείται καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο εμφανίζονται και εξελίσσονται τα «νέα φαινόμενα» των ορεινών περιοχών σε τοπική πλέον κλίμακα.

Το **τρίτο κεφάλαιο** αναφέρεται στα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε έναν από τους οικισμούς της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, το Χαλίκι. Στην αρχή του κεφαλαίου παρουσιάζεται το προφίλ του οικισμού και ιδιαίτερα των χαρακτηριστικών που η ανάλυση των παραπάνω κεφαλαίου δεν επιτρέπει να εντοπισθούν. Η επιτόπια αυτή έρευνα πραγματοποιήθηκε για τον εντοπισμό των προβλημάτων και δυνατοτήτων του παραγωγικού και χωρικού συστήματος στον οικισμό.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** συνοψίζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν τόσο από την ανάλυση της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου όσο κυρίως από την επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή - μελέτης και τον οικισμό Χαλίκι. Τα

συμπεράσματα αυτά ταξινομούνται στα προβλήματα, κληρονομημένα από το παρελθόν αλλά και πρόσφατα, της περιοχής, στις δυνατότητες τόσο τις ενδογενείς της περιοχής – μελέτης όσο και τις εξωγενείς αλλά και στα καίρια ζητήματα που εντοπίστηκαν στη διαδικασία οργάνωσης και διαχείρισης της περιοχής.

Τέλος, στο **πέμπτο κεφάλαιο** η έρευνα καταλήγει σε προτάσεις που θα συμβάλλουν στη βέλτιστη οργάνωση των παραγωγικών συστημάτων και των υπόλοιπων δραστηριοτήτων αλλά και τη διαχείριση του χώρου στον οποίο αυτά εξελίσσονται. Η παρουσίαση των προτάσεων αναφέρεται διαδοχικά σε ανώτερο επίπεδο ξεκινώντας από αυτό του οικισμού Χαλίκι, στη συνέχεια στο επίπεδο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου και τελικά σε διαπεριφερειακό επίπεδο στο οποίο εντάσσονται οι όμορες προς την Κοινότητα περιοχές. Οι προτάσεις στηρίζονται στη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που θα συμβάλλει στην βιωσιμότητα της περιοχής.

1. ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΣ

1.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η ασυνέχεια στο ανάγλυφο αποτελεί κύριο γνώρισμα του ελλαδικού χώρου. Αποτέλεσμα της ασυνέχειας αυτής είναι η ύπαρξη σημαντικών ορεινών περιοχών στο σύνολο της χώρας: η Ελλάδα είναι η πλέον ορεινή χώρα της Ευρώπης καθώς οι ορεινές περιοχές καλύπτουν το 65% της έκτασής της. Συγκεκριμένα, ο ελληνικός ορεινός χώρος χαρακτηρίζεται από το γεγονός, ότι συγκεντρώνει το μεγαλύτερο σε σχέση με τις άλλες ζώνες ποσοστό χερσαίας γης, το μεγαλύτερο ποσοστό των δασών και δασικών εκτάσεων, το σύνολο των αλπικών εκτάσεων, το μεγαλύτερο ποσοστό των βοσκοτόπων, και ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εκτάσεων αυτών είναι δημόσιες και ένα πολύ μικρό ποσοστό της γης του είναι γεωργικά καλλιεργούμενη (Στάμου - Μπλιούμης - Χριστοδούλου, 1997: 127). Ωστόσο, η οικονομική και κοινωνική δυναμική των ορεινών περιοχών είναι αντιστρόφως ανάλογη της έκτασής τους καθώς μόνο το 13% περίπου του συνολικού πληθυσμού της χώρας ζει μόνιμα εκεί.

Το μεγαλύτερο μέρος των ορεινών περιοχών στη χώρα μας χαρακτηρίζεται από την έντονη εγκατάλειψη που υπέστησαν από τον ενεργό κυρίως πληθυσμό (ο σημερινός μόνιμος πληθυσμός παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλο δείκτη γήρανσης), από διαδικασίες οικολογικής υποβάθμισης με αυξητικούς ρυθμούς, από αλλαγή των χρήσεων γης και των παραδοσιακών συστημάτων παραγωγής και από εγκατάλειψη ή υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Συγκεντρώνουν, επίσης, όλα τα χαρακτηριστικά των μειονεκτικών περιοχών της Ελλάδας τα σημαντικότερα των οποίων είναι η κυριαρχία του πρωτογενούς τομέα, με όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, μικρές και κατατμημένες ιδιοκτησίες, περιορισμένη άρδευση, χαμηλή παραγωγικότητα των μέσων παραγωγής, υποβαθμισμένοι βοσκότοποι, διασπορά του πληθυσμού σε μεγάλο αριθμό οικισμών, εγκατάλειψη εκτάσεων.

Τα παραπάνω στοιχεία έχουν οδηγήσει την πλειοψηφία των ορεινών περιοχών τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική περιθωριοποίηση και απομόνωσή τους από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο. Οι ορεινές περιοχές δεν αποτελούν πλέον την εστία των παραγωγικών διαδικασιών, που αφορούν κυρίως την κτηνοτροφία και λιγότερο την εκμετάλλευση των δασών, καθώς απουσιάζουν τα αναγκαία συστήματα παραγωγής και δίκτυα συνεργασίας.

Ωστόσο, οι δεσμοί που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ των ορεινών περιοχών και του υπόλοιπου ελλαδικού χώρου παραμένουν ιδιαίτερα στενοί. Οι διάφορες μορφές κινητικότητας του πληθυσμού που αναπτύχθηκαν, είτε λόγω των παραγωγικών συστημάτων (όπως π.χ. οι κτηνοτρόφοι που μετακινούνται μεταξύ των ορεινών και των πεδιάδων), είτε λόγω έλλειψης δυνατοτήτων για τη συγκράτηση του πληθυσμού στις ορεινές περιοχές (μετακίνηση προς τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα), δικαιολογούν την ύπαρξη αυτών των δεσμών. Έτσι, δικαιολογείται και η αξιόλογη κοινωνικο-πολιτιστική θέση των ορεινών περιοχών στην ελληνική κοινωνία.

1.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

1.2.1. Κατηγορίες των ορεινών περιοχών με βάση την Κοινοτική Οδηγία 75/268ΕΟΚ

Για τον ορισμό των ορεινών περιοχών στον ευρωπαϊκό χώρο η Ε.Ε. το 1975 εξέδωσε την Κοινοτική Οδηγία 75/268, η οποία ισχύει μέχρι και στις μέρες μας, με βάση την οποία προσδιορίζει τρεις κατηγορίες ορεινών περιοχών. Οι Οδηγίες που έχουν εκδοθεί για τον κατάλογο των ορεινών αλλά και μειονεκτικών περιοχών στον ελληνικό χώρο είναι οι 81/645/ΕΟΚ και 85/148/ΕΟΚ. Αναλυτικότερα:

Ορεινές ζώνες κατά τη έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 3, της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ

Οι ορεινές περιοχές αποτελούνται από τοπικές διοικητικές μονάδες ή τμήματα αυτών των περιοχών που χαρακτηρίζονται από ένα σημαντικό περιορισμό των δυνατοτήτων χρησιμοποίησης της γης και μια σημαντική αύξηση στο κόστος εργασίας που οφείλεται:

- είτε στην ύπαρξη, λόγω υψομέτρου, πολύ δυσχερών κλιματικών συνθηκών, με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται σημαντικά η βλαστική περίοδος
- είτε, σε χαμηλότερο υψόμετρο, στις απότομες κλίσεις, στο μεγαλύτερο τμήμα της εν λόγω περιοχής, που καθιστούν αδύνατη τη χρήση μηχανημάτων ή απαιτούν τη χρήση πολύ δαπανηρών μηχανημάτων
- είτε στο συνδυασμό των δύο αυτών παραγόντων όταν το μειονέκτημα που προκύπτει από το καθένα, λαμβανόμενο ξεχωριστά, είναι μικρότερης σημασίας. Στη περίπτωση αυτή του μειονέκτημα που προκύπτει από τον συνδυασμό αυτό

πρέπει να είναι ισοδύναμο με εκείνο που προκαλείται από τις καταστάσεις που αναφέρονται στις δύο πρώτες περιπτώσεις.

Για την Ελλάδα ειδικότερα, μέσω της Οδηγίας 81/645/ΕΟΚ, ορεινές περιοχές αποτελούν οι περιοχές που παρουσιάζουν

- Ελάχιστο υψόμετρο 800 μέτρα
- Οι απότομες κλίσεις ορίζονται ότι είναι τουλάχιστο 20%
- Ελάχιστο υψόμετρο 600 μέτρα και ταυτόχρονα κλίση τουλάχιστο 16%

Κάθε περιοχή εντάσσεται σε αυτή την κατηγορία εφόσον τουλάχιστο το 80% της έκτασής της ανταποκρίνεται σε ένα ή περισσότερα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, το ποσοστό αυτό μπορεί να μειωθεί κατά κατώτατο όριο 50%, όταν πρόκειται για τοπική διοικητική μονάδα που βρίσκεται σε ορεινό σύμπλεγμα, όπου οι κλιματικές και τοπογραφικές συνθήκες είναι όμοιες και τα επίπεδα απόδοσης και εισοδημάτων αρκετά χαμηλά. (Χριστοπούλου, 1998: 128)

1.2.2. Τα χαρακτηριστικά των ελληνικών ορεινών περιοχών

Η ολοκληρωμένη προσέγγιση των ζητημάτων οργάνωσης και διαχείρισης του ορεινού χώρου καθιστά αναγκαία την αναγνώριση και ερμηνεία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στοιχείων που τον διαφοροποιούν από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο. Στη συνέχεια ακολουθεί περιγραφή των χαρακτηριστικών ποιοτικών στοιχείων των ελληνικών ορεινών περιοχών ταξινομημένα σε φυσικο-γεωγραφικά, δημογραφικά, οικονομικά, χρήσεις γης και πολιτισμικά.

1.2.2.1 Φυσικο-γεωγραφικά και Περιβαλλοντικά Χαρακτηριστικά

Η απομόνωση των ορεινών περιοχών από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις ιδιαίτερες εδαφοκλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτές, καθώς οι οποιασδήποτε μορφής παρεμβάσεις συναντούν, εκτός των άλλων, και φυσικά εμπόδια. Τέτοια εμπόδια αποτελούν οι απότομες κλίσεις του εδάφους, του μεγάλο υψόμετρο που βρίσκονται, οι χαμηλές θερμοκρασίες με τη μεγάλη διάρκεια των παγετών, το υποβαθμισμένο και διαβρωμένο έδαφος κ.λ.π (ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ, 2000: 1-7). Τα φυσικά

αυτά εμπόδια επιβαρύνουν σημαντικά το κόστος παρέμβασης με επενδύσεις που συντελούν σε οποιαδήποτε μορφής προσπάθεια άρσης της απομόνωσης των ορεινών περιοχών.

Η εγκατάλειψη των ορεινών περιοχών πέρα από τις αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική κατάστασή τους ευνόησε τη διατήρηση του αναλλοίωτου φυσικού τους περιβάλλοντος. Το παρθένο, σε πολλές περιπτώσεις απομακρυσμένων ορεινών περιοχών, φυσικό περιβάλλον αποτελεί καταφύγιο της άγριας χλωρίδας και πανίδας αλλά και στη διατήρηση σημαντικών οικοσυστημάτων. Σε σημαντικότερο βαθμό όμως, φαίνεται ότι έχουν επωφεληθεί τα δάση από αυτή την εγκατάλειψη. Συγκεκριμένα, ενώ σύμφωνα με στατιστικές υποστηρίζονταν ότι η συνολική έκτασή τους (αποκλείονται τα υποβαθμισμένα δάση και οι βοσκότοποι) αποτελούσε το 19% του συνολικού ελληνικού χώρου, με την ολοκλήρωση της Εθνικής Απογραφής Δασών αποκαλύφθηκε ότι το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί στο 25,4% (Γεωργόπουλος, 1998: 254). Έτσι, τα ελληνικά βουνά παραμένουν σημαντικές πηγές φυσικών πόρων και κύριοι προμηθευτές για την συντήρηση των πόλεων (ορυκτός πλούτος, νερό, ξυλεία) (Παπανάτσιου, 1999: 19).

Αξιολογώντας τη θέση και τη συγκοινωνιακή σύνδεση των ορεινών περιοχών, συμπεραίνεται ότι χαρακτηριστικό γνώρισμά τους αποτελεί το προβληματικό οδικό δίκτυο, τόσο αυτό που συνδέει τις περιοχές με την ευρύτερη περιφέρεια και την υπόλοιπη χώρα, όσο και το εσωτερικό δίκτυο που συνδέει τους οικισμούς μεταξύ τους (ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ, 2000: 1-7). Παρόλη τη βελτίωση του δικτύου, σε πολλές περιπτώσεις η κακή κατάστασή του δεν δίνει τη δυνατότητα εξυπηρέτησης των κατοίκων τους με αποτέλεσμα οι οικισμοί να εξακολουθούν να βρίσκονται σε απομόνωση, γεγονός που επηρεάζει σημαντικά κάθε οικονομική δραστηριότητα στις περιοχές αυτές. Τα παραπάνω είναι σε άμεση συνάρτηση με την ελλιπή υποδομή στον τομέα των τηλεπικοινωνιών που, όπως είναι γνωστό παρέχει τη δυνατότητα επικοινωνίας σε περιοχές γεωγραφικά απομονωμένες.

1.2.2.2 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Η εγκατάλειψη των ορεινών περιοχών στη χώρα μας έχει σημαντικές συνέπειες στην υφιστάμενη πληθυσμιακή δομή των ορεινών οικισμών. Με βάση τις απογραφές της Ε.Σ.Υ.Ε. για το 1991, σε σύνολο 7.500 οικισμών το 82,3% των οικισμών έχουν λιγότερους από 300 κατοίκους, οι μισοί περίπου (52,3%) έχουν λιγότερους από 100 κατοίκους και το 30% από 100 μέχρι 300 κατοίκους. Το μέγεθος των οικισμών στην πραγματικότητα ωστόσο, είναι μικρότερο σε σχέση με την απογραφή το 1991, καθώς πρόσφατες έρευνες

και απογραφές αποδεικνύουν αυτή την υπερεκτίμηση και τη συνέχιση της μείωσης του ορεινού πληθυσμού σε ποσοστό 35% έως και 70% κατά περίπτωση σε σχέση με την απογραφή του 1991 (Γούσιος, 2002: 57). Η εγκατάλειψη αυτή πραγματοποιείται από νέους σε ηλικία κατοίκους με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο δείκτης γήρανσης στο σύνολο των ορεινών περιοχών.

Επιπλέον, μεγάλο ποσοστό των κατοίκων των ορεινών οικισμών είναι απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα το ποσοστό των αναλφάβητων παραμένει ακόμα και σήμερα, σε πολλές περιοχές, σε αρκετά υψηλά επίπεδα.

1.2.2.3 Χρήσεις Γης

Στις ορεινές περιοχές της χώρας οι βοσκότοποι, παρά τις σημαντικές δασικές εκτάσεις, καταλαμβάνουν τη μεγαλύτερη έκταση. Συγκεκριμένα, στο σύνολο των ελληνικών ορεινών περιοχών, με βάση το χαρακτηρισμό από την Ε.Ε. μέσω της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ, το 16,8% αποτελεί γεωργική γη, το 46,9% βοσκότοποι, το 30,2% δασικές εκτάσεις και το υπόλοιπο 6,2% λοιπές εκτάσεις (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1998: 18). Χαρακτηριστικό των ορεινών περιοχών ωστόσο, αποτελεί το ποικίλο ιδιοκτησιακό καθεστώς: ιδιόκτητο, κοινοτικό, συνιδιόκτητο, διακατεχόμενο, δημόσιο (Βαϊτσης, 2001: 11). Αυτή η ποικιλία αποτέλεσε για πολλά χρόνια και εξακολουθεί να αποτελεί μείζονος σημασίας πρόβλημα καθώς οι όποιες διαδικασίες παρέμβασης στα παραγωγικά συστήματα των ορεινών περιοχών αδρανοποιούνται λόγω της αδυναμίας εφαρμογής συντονισμένων μηχανισμών.

Η παραπάνω αδρανοποίηση παρεμβατικών διαδικασιών οδήγησε σε σημαντικές συγκρούσεις χρήσεων γης οι οποίες εστιάζονται κατά κύριο λόγο στην υπερβόσκηση και στην καταπάτηση της κτηνοτροφίας στις δασικές εκτάσεις. Η καταπάτηση αυτή ακυρώνει την όποια διαδικασία αναγέννησης των δασών μειώνοντας το πορώδες του εδάφους και κατά συνέπεια την υδατοϊκανότητά του (υδατοσυγκράτηση), χωρίς ωστόσο να επιφέρει θετικά αποτελέσματα και στην κτηνοτροφία (Γεωργόπουλος, 1998: 264). Κατά συνέπεια, η κατάσταση του περιβάλλοντος στις ορεινές περιοχές είναι σε μεγάλο βαθμό διαταραγμένη με τη διάβρωση των εδαφών να αυξάνεται με δραστικούς ρυθμούς.

Τέλος, χαρακτηριστικό γνώρισμα των ορεινών περιοχών της χώρας είναι η ύπαρξη μικρών και κατατμημένων ιδιοκτησιών.

1.2.2.4 Οικονομικά Χαρακτηριστικά

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των ορεινών περιοχών στον ελλαδικό χώρο αποτελεί το χαμηλό κατά κεφαλή ΑΕΠ. Το χαμηλό ΑΕΠ που παρατηρείται αποδίδεται κατά κύριο λόγο στο ότι οι περιοχές αυτές εμφανίζουν μειωμένες δυνατότητες επενδύσεων και απασχόλησης για τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό οπότε τα οικονομικά τους αποτελέσματα εμφανίζονται μειωμένα συγκριτικά με άλλες περιοχές (ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ, 2000: 1-10). Το γεγονός αυτό προκαλεί σε μεγάλο βαθμό το φαινόμενο της εκροής του πληθυσμού.

Βασικό ρόλο στην οικονομική διάρθρωση των ορεινών περιοχών κατέχει ο πρωτογενής τομέας. Ωστόσο, ο αγροτικός τομέας παρουσιάζει οξυμένα δομικά προβλήματα όπως ο κατακερματισμός της γης, το μικρό μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης, ελάχιστη έως ανύπαρκτη εκμηχάνιση της γεωργίας, τα οποία εμποδίζουν την αύξηση της αποδοτικότητας (Βαϊτσης, 2001: 10). Ο κλάδος της κτηνοτροφίας αποτελεί την κυρίαρχη δραστηριότητα σε αυτές τις περιοχές, και πιο ειδικά η αιγοπροβατοτροφία, η οποία χαρακτηρίζεται από τη συγκέντρωση του ζωικού κεφαλαίου σε ορισμένες ζώνες, γεγονός που οδηγεί σε φαινόμενα είτε εγκατάλειψης είτε υπερβόσκησης, με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση της βοσκοϊκανότητας (Γούσιος, 2002: 59 και Μάργαρης – Κουτσίδου, 2002: 68).

Σε ότι αφορά τους υπόλοιπους παραγωγικούς τομείς, ο δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλά ποσοστά απασχόλησης, γεγονός που επιβεβαιώνει την περιορισμένη μεταποιητική δραστηριότητα στις ορεινές περιοχές. Αντίθετα, ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει έντονες διαφοροποιήσεις στα ποσοστά απασχόλησης από περιοχή σε περιοχή, τα οποία εξαρτώνται από την ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων σε αυτές. Όμως, η ελλιπής παροχή υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών χαρακτηρίζει το σύνολο των ορεινών περιοχών της χώρας.

Τέλος, σημαντικό παρουσιάζεται το πρόβλημα της ενημέρωσης και εκπαίδευσης σε θέματα που αφορούν τον αγροτικό τομέα, κατά κύριο λόγο, καθώς και τις δυνατότητες ανάπτυξης μεταποιητικών δραστηριοτήτων και αξιοποίησης των τουριστικών δυναμικών.

1.2.2.5 Πολιτισμικά Χαρακτηριστικά

Η απομόνωση των περισσότερων ορεινών περιοχών της χώρας από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο περιόρισε στο ελάχιστο δυνατό την όποια διαδικασία ανάπτυξής τους. Λίγες είναι οι περιπτώσεις ορεινών περιοχών που αντιστάθηκαν επωφελούμενες διάφορες

καταστάσεις, πχ. προσπελασιμότητα, η κοντινή απόσταση από μεγάλα αστικά κέντρα κ.α., και αναπτύχθηκαν αλλοιώνοντας παράλληλα τα χαρακτηριστικά τους. Έτσι, η παράδοση διατηρήθηκε στις περισσότερες ορεινές περιοχές, καθώς αδυνατούσαν να ακολουθήσουν τις εξελίξεις της εποχής, με αποτέλεσμα να διασώζονται σημαντικά παραδοσιακά στοιχεία τόσο στο παραγωγικό σύστημα όσο και το οικιστικό περιβάλλον.

Η παραδοσιακότητα της παραγωγής αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα των ορεινών περιοχών και παράλληλα σημαντικό πλούτο με βάση τις νέες τάσεις που διαμορφώνονται στις μέρες μας. Επίσης, η διατήρηση σημαντικών παραδοσιακών οικισμών και κτισμάτων συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του τόπου. Φυσικά, εμφανείς είναι και οι περιπτώσεις αλλοίωσης των παραπάνω χαρακτηριστικών που οφείλονται στην έλλειψη ορθολογικού σχεδιασμού ανάπτυξής τους.

Τέλος, το πλούσιο παρελθόν και η ιστορία των ορεινών περιοχών με την παράλληλη τάση της εποχής μας για αναζήτησης της ταυτότητας ισχυροποιούν τους δεσμούς μεταξύ των περιοχών αυτών και των καταγόμενων από αυτές. Οι δεσμοί αυτοί συμβάλλουν στη διατήρηση των οικισμών μέσω της επέκτασης της δεύτερης κατοικίας και της συχνότερης επαφής με τον τόπο τους.

1.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

1.3.1 1950 – 1960: Οι ορεινές περιοχές στο απόγειο τους

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την έντονη αναδιοργάνωση στο σύνολο του ελληνικού χώρου καθώς είναι η περίοδος μετά τον εμφύλιο πόλεμο και την προσπάθεια αποκατάστασης του ήρεμου πολιτικού σκηνικού στη χώρα. Στις ορεινές περιοχές εκείνη την περίοδο υφίσταται ένα ιδιαίτερα σημαντικό παραγωγικό σύστημα και μία αντίστοιχα σημαντική πληθυσμιακή συγκέντρωση.

Η εξέλιξη των αρνητικών γεγονότων για την ελληνική ιστορία κατά την προηγούμενη δεκαετία (κατοχή και εμφύλιος) ώθησε σημαντικό μέρος του πληθυσμού να εγκατασταθεί στις πιο ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές της χώρας. Η παραμονή τους εκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα τους έδωσε τη δυνατότητα οργάνωσης και διαχείρισης ικανών συστημάτων παραγωγής ώστε να εξασφαλίσουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την

αυτονομία των περιοχών τους. Παράλληλα, έντονη κατά τον ίδιο ρυθμό ήταν και η ανάπτυξη της οικιστικής δομής των ορεινών αυτών περιοχών.

Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών παρέμεναν στις περιοχές αυτές κατά τους έξι θερινούς μήνες του χρόνου. Για την περίοδο του χειμώνα, και καθώς οι ακραίες καιρικές συνθήκες καθιστούσαν απαγορευτική την παραμονή τους στα ορεινά, μετακινούνταν προς πεδινές περιοχές με σκοπό την εγκατάστασή τους σε αυτές. Η μετακίνησή τους προς την πεδιάδα ήταν μια ιδιαίτερα χρονοβόρα διαδικασία καθώς πραγματοποιούνταν με τα πόδια, ενώ χρησιμοποιούσαν τα ζώα για τη μεταφορά των αναγκαίων τους πραγμάτων. Παρόλη την ταλαιπωρία όμως, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στις οποίες οι κάτοικοι διένυαν μεγάλες αποστάσεις από τις ορεινές προς τις «κατάλληλες» γι' αυτούς πεδινές περιοχές και αντίστροφα. Η επιλογή της «κατάλληλης» πεδινής περιοχής εξαρτιόνταν από μια σειρά παραγόντων όπως η απόσταση από την ορεινή περιοχή, το έδαφος, το κλίμα, τα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής, κ.α. Έτσι δικαιολογείται και το γεγονός ότι η πεδινή περιοχή (τα χειμαδιά) δεν ήταν πάντοτε η κοντινότερη δυνατή στην ορεινή περιοχή.

Η γεωργία ήταν, ως και τις αρχές της δεκαετίας του '60, από τις βασικότερες ενασχολήσεις των πληθυσμών στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και η «ένταση της ανθρώπινης εργασίας», που ήταν αναπόσπαστα συνδεδεμένη μαζί της, συνιστούσε, με την βοήθεια των ζώων την αποκλειστική είσοδο ενέργειας και «καυσίμων» (Μάργαρης – Κουτσίδου, 2002: 65). Οι ορεινές γεωργικές καλλιέργειες, οι οποίες πραγματοποιούνταν πάνω σε αναβαθμίδες, ήταν τόσο τα ετήσια φυτά, όπως σιτηρά, όσπρια, πατάτες κ.α., όσο και τα πολυετή δενδρώδη φυτά, όπως μηλιές, καστανιές κ.α.

Πέρα όμως από τη γεωργία, οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών εκείνη την περίοδο ασχολούνταν και με την κτηνοτροφία, καθώς ήταν ενταγμένη λειτουργικά στη γεωργία με τη βόσκηση των κοπαδιών σε τακτά χρονικά διαστήματα μετά το θερισμό και τη συγκομιδή αλλά και κατά την περίοδο αγρανάπαυσης. Το ζωικό κεφάλαιο, κατά πλειοψηφία γιδοπρόβατα, ήταν αρκετά σημαντικό σε μέγεθος καθώς ήταν δυνατό να στηριχθεί από την παραπάνω παραδοσιακά αριστοποιημένη διαχείριση του γεωργο-κτηνοτροφικού συστήματος (Μάργαρης – Κουτσίδου, 2002: 66). Λόγω της νομαδικής μορφής της κτηνοτροφίας, οι κτηνοτρόφοι τη χειμερινή περίοδο, με την εγκατάστασή τους τις πεδινές περιοχές, αξιοποιούσαν τις γαίες που δεν καλλιεργούνταν, ενώ κατά την καλοκαιρινή περίοδο διαχειρίζονταν και αξιοποιούσαν τα βοσκοτόπια στις ορεινές περιοχές. Η ύπαρξη μεγάλης έκτασης βοσκοτόπων έδινε τη δυνατότητα για ποιοτική παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων, τόσο πρωτογενών όσο και μεταποιημένων.

Σε ότι αφορά τη διαχείριση των δασικών εκτάσεων και την αξιοποίηση των προϊόντων τους, η Δασική Υπηρεσία εκείνη την περίοδο βρίσκονταν σε πρώιμο στάδιο οργάνωσης, με συνέπεια ο αριθμός των απασχολούμενων στον τομέα αυτό να μην είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Συνυπολογίζοντας την έλλειψη μηχανικού εξοπλισμού (η κοπή των κορμών γίνονταν με χειρονακτικό τρόπο από τους εργάτες) η παραγόμενη ποσότητα ξυλείας αλλά και των «μεταποιημένων» προϊόντων της (κάρβουνο) κυμαίνονταν σε χαμηλά επίπεδα.

Τέλος, ένα ακόμη χαρακτηριστικό σημείο αναφοράς της εποχής αυτής είναι η έλλειψη υποδομών, κυρίως σε ότι αφορά τις συνδέσεις τόσο των ορεινών και πεδινών περιοχών όσο και μεταξύ τους. Η εθνική πολιτική που ακολουθήθηκε τις πρώτες αλλά και μεταγενέστερες μεταπολεμικές δεκαετίες, είχε σαν βασικό σκοπό την ανάπτυξη και βελτίωση της υπάρχουσας υποδομής μεταφορών, χωρίς να προβλέπει για νέα, πιο ομοιογενή και ισόρροπη περιφερειακή διάρθρωση των μεταφορικών δικτύων (Κωστοπούλου, 1997: 32). Το χαρακτηριστικό αυτό απέτρεπε την περαιτέρω ανάπτυξη του υφιστάμενου παραγωγικού συστήματος που λάμβανε χώρα τόσο στις ορεινές όσο και μεταξύ των ορεινών και πεδινών περιοχών όπου πραγματοποιούσαν τις μετακινήσεις τους οι κάτοικοι.

1.3.2 1960 – 1980: Ανταγωνισμός με τα πεδινά – Μείωση πληθυσμού

Η περίοδος αυτή είναι περίοδος έντονων ρυθμών ανάπτυξης σε μια προσπάθεια της χώρας για ανάκαμψη σε οικονομικό επίπεδο. Οι ρυθμοί αυτοί άλλαξαν την παραγωγική δομή της χώρας και η αλλαγή αυτή δεν ήταν δυνατό να αφήσει ανεπηρέαστη και την εξέλιξη των ορεινών περιοχών.

Λόγω της τάσης για έντονη ανάκαμψη της οικονομίας αλλά και της παραγωγικότητας της χώρας, με σκοπό την επάρκεια σε προϊόντα διατροφής και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου της υπαίθρου, οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν θα έπρεπε να χαρακτηρίζονται από μεγάλο βαθμό ανταποδοτικότητας, που εκείνη την περίοδο υπολογίζονταν αποκλειστικά με οικονομικά κριτήρια. Το μοντέλο αυτό του αγροτικού εκσυγχρονισμού αναδείκνυε την κυρίαρχη αντίληψη για το ρόλο του αγροτικού τομέα στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας ως πηγή άντλησης φθηνών πρώτων υλών και εργατικής δύναμης στους μη αγροτικούς τομείς της οικονομίας (Βαϊτσης, 2001: 4). Κατά συνέπεια οι επενδύσεις αφορούσαν τις εύφορες πεδινές περιοχές της χώρας οι

οποίες είχαν τις προϋποθέσεις να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις έντονης παραγωγικότητας χαμηλού κόστους.

Τα αποτελέσματα τη προσπάθειας αυτής σε εθνικό επίπεδο ήταν πράγματι εντυπωσιακά, όχι μόνο σε όρους βελτίωσης της παραγωγικότητας εργασίας στη γεωργία και υπερπλήρωσης κατ' επέκταση των ποσοτικών στόχων της αυτάρκειας, αλλά και σε όρους βελτίωσης των γεωργικών εισοδημάτων και του επιπέδου ζωής στην ύπαιθρο. Η κατασκευή των μεγάλων εγχειοβελτιωτικών έργων στις πεδινές ζώνες, από τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, δημιούργησε ένα πλέγμα βασικών υποδομών και τεχνικού εξοπλισμού που σε συνδυασμό με την πολιτική εξορθολογισμού της έγγειας συγκέντρωσης μέσω του αναδασμού επέτρεψε, σε σημαντικό βαθμό, τον εκσυγχρονισμό της γεωργικής εκμετάλλευσης παρά τις σοβαρές εγχειο-διαρθρωτικές ανεπάρκειές της (Ανθοπούλου, 2001: 106).

Παράλληλα, άρχισαν οι μεγάλες εργασίες χωροταξικού σχεδιασμού ενώ η μηχανοποίηση της παραγωγής στις πεδινές περιοχές οδήγησε τις ορεινές περιοχές σε μια απότομη και μαζική έξοδο (Δαμουλάκη – Ταμουρίδου, 1999: 34). Παρόλη όμως την εμφανή, ακόμη και εκείνη την περίοδο, αρνητική εξέλιξη των ορεινών περιοχών η χώρα δεν είχε για μεγάλο χρονικό διάστημα συνεκτική πολιτική γι' αυτές, οι οποίες αποτελούν μέχρι και σήμερα το μη ενσωματωμένο τμήμα του εθνικού χώρου, με προβλήματα περιθωριοποίησης, απομόνωσης και εξάρτησης, που δεν οφείλονται πάντα σε γεωγραφικά αίτια (Μπεριάτος, 2001: άρθρο).

Όπως αναφέρθηκε, η πολιτεία της χώρας, όπως και οι αντίστοιχες στην υπόλοιπη Ευρώπη, προσανατολίστηκε στην ενίσχυση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και στην αύξηση της παραγωγικότητας. Η ενίσχυση αυτή εντάθηκε σε τέτοιο βαθμό ώστε οι ορεινές περιοχές να ενσωματωθούν στο πλαίσιο αυτών των αγροτικών πολιτικών. Οι πολιτικές αυτές προωθώντας εντατικά συστήματα παραγωγής και αντίστοιχα τεχνικά μέσα παρέβλεψαν τις ιδιόμορφες συνθήκες του ορεινού χώρου (μικρή πυκνότητα πληθυσμού, εύθραυστα οικοσυστήματα, σύνθετα συστήματα διαχείρισης του χώρου, δύσκολες γεωμορφολογικές και εργασιακές συνθήκες) ενώ περιόρισαν τα κριτήρια αξιολόγησης των παραγωγικών αποτελεσμάτων στο τεχνικο-οικονομικό επίπεδο (Γούσιος, 1997: 148).

Οι ορεινές περιοχές ήταν αδύνατο να ανταπεξέλθουν μιας και χαρακτηρίζονται από σημαντικό περιορισμό των δυνατοτήτων χρησιμοποίησης της γης και σημαντική αύξηση του κόστους παραγωγής που οφείλονται:

- στην ύπαρξη, λόγω υψομέτρου, δυσμενών κλιματικών συνθηκών που επιβραδύνουν τη βλαστητική περίοδο

- στην ύπαρξη μεγάλων κλίσεων που δυσχεραίνουν υπερβολικά τη χρήση μηχανημάτων ή αυξάνουν υπερβολικά το κόστος παραγωγής λόγω χρησιμοποίησης ειδικών εξαρτημάτων (Χριστοπούλου, 1995)

Αυτή η εντατικοποίηση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων μεγάλωσε τη ζήτηση για γεωργική γη που δεν ήταν δυνατό να καλύψει η πεδινή. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η επέκταση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων προς τις ημιορεινές περιοχές που δύναται να αξιοποιηθούν ως γεωργικές. Οι περιοχές αυτές υπέστησαν αλλαγές τόσο στα συστήματα παραγωγής όσο και στους τύπους απασχόλησης.

Η παραπάνω διαδικασία οδήγησε διαδοχικά στην:

- επέκταση της γεωργικής γης μέσω εκχερσώσεων και σε βάρος των βοσκοτόπων
- εγκατάλειψη της κτηνοτροφίας
- μετάβαση σε συστήματα εντατικής γεωργίας και ένταξη αυτών στα πεδινά αντίστοιχα παραγωγικά συστήματα (Γούσιος, 1997: 154).

Η αλλαγή στην παραγωγική δραστηριότητα των ημιορεινών περιοχών εντατικοποίησε την εγκατάλειψη της κτηνοτροφίας και ενίσχυσε την μετακίνηση του πληθυσμού. Επειδή στις ημιορεινές περιοχές η αλλαγή των χρήσεων γης δύναται να πραγματοποιηθεί κατά τρόπο εύκολο, ενθαρρύνθηκε η μετάβαση από τη μικτή γεωργο-κτηνοτροφία στην αμιγή γεωργία όπου με την παράλληλη εκμηχάνιση των δημητριακών καλλιεργειών (λιγότερος χρόνος απασχόλησης) ώθησε τους κατοίκους να εγκατασταθούν στα κοντινότερα αστικά κέντρα εγκαταλείποντας την περιοχή τους.

Η αλλαγή των χρήσεων γης και η πληθυσμιακή εγκατάλειψη που παρατηρήθηκε στις ημιορεινές περιοχές επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη των ορεινών περιοχών της χώρας καθώς παρατηρήθηκε (Γούσιος, 1997: 155):

- μείωση ή και εγκατάλειψη των εκτάσεων που χρησιμοποιεί η κτηνοτροφία
- αποδιοργάνωση των παραδοσιακών συστημάτων βόσκησης και εμφάνιση νέων που δύσκολα προσαρμόζονται στα νέα συστήματα παραγωγής
- περιορισμό της κτηνοτροφίας κατά τρόπο που να μην εξασφαλίζει πλέον την ύπαρξη κρίσιμης μάζας όσον αφορά τις πρώτες ύλες και τη δυνατότητα μεταποίησης των προϊόντων της (δίκτυα συλλογής γάλακτος αλλά και παραγωγή τυριού, επεξεργασία μαλλιού κ.α.)

Όπως και η προηγούμενη περίοδος έτσι και αυτή χαρακτηρίζεται από τις περιορισμένες υποδομές στις ορεινές περιοχές που αφορούν περισσότερο το οδικό δίκτυο. Είναι δεδομένο ότι οι περισσότεροι απομονωμένες και περιθωριοποιημένες ορεινές περιοχές βρίσκονται στα όρια δύο ή και περισσότερων νομών. Η απομόνωση αυτή οφείλεται κυρίως στον τρόπο

σχεδιασμού του οδικού δικτύου κάθε νομού που κύριο σκοπό είχε τη σύνδεση των οικισμών με την πρωτεύουσα του νομού. Όπως είναι φυσικό, προτεραιότητα είχαν οι κοντινοί προς την πρωτεύουσα του νομού οικισμοί και με δεδομένη τη σημαντική καθυστέρηση που χαρακτήρισε το χρόνο υλοποίησης του παραπάνω σχεδιασμού, οι πιο απομακρυσμένες περιοχές δεν πρόλαβαν να επωφεληθούν από την πολιτική εκείνης της περιόδου. Ο σχεδιασμός δεν προέβλεπε τη σύνδεση μεταξύ των ορεινών περιοχών με αποτέλεσμα οι ορεινές περιοχές να βρίσκονταν απομονωμένες τόσο από το νομό, στον οποίο διοικητικά ανήκουν, όσο και από τις όμορες ορεινές περιοχές.

Οι επιπτώσεις από την καθυστέρηση στη βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των οικισμών στις ορεινές περιοχές θεωρούνται αρνητικές ως προς τη χωρική, επαγγελματική και κοινωνική συνοχή τους. Το γεγονός αυτό έπαιξε σημαντικό αρνητικό ρόλο στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής και απέτρεψε την ανάπτυξη των τοπικών σχέσεων και της τοπικής συνεργασίας ιδιαίτερα μεταξύ των μικρών οικισμών και του μείζονος οικισμού μιας γεωγραφικής ενότητας. Δεν ευνόησε επίσης, την εξασφάλιση της κρίσιμης μάζας στο επίπεδο των παραγωγών – θεωρούμενη ως απαραίτητη προϋπόθεση για την μεταποίηση και το εμπόριο – τουλάχιστον στον κτηνοτροφικό κλάδο. (Γούσιος, 1997: 152)

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η περίοδος 1960-1980 να εμφανίζει τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή μείωση που έχει συντελεσθεί στις ορεινές περιοχές στη σύγχρονη ιστορία της χώρας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ για την περίοδο αυτή, η ποσοστιαία μείωση κατά μέσο όρο φθάνει το 35-45%. Λαμβάνοντας υπόψη όμως ότι η απόκλιση των πραγματικών στοιχείων από τα αντίστοιχα της ΕΣΥΕ είναι αρκετά σημαντική (τα στοιχεία της ΕΣΥΕ χρησιμοποιούνταν ως κριτήριο για την παροχή κρατικών κονδυλίων) η μείωση πρέπει να ξεπερνά το 60%. Έτσι, οι ορεινές περιοχές της χώρας ερημώθηκαν και παράλληλα εγκαταλείφθηκαν οι περισσότερες παραγωγικές δραστηριότητες που λάμβαναν χώρα εκεί.

1.3.3 Δεκαετία '80 – 2000: Η στήριξη προς τις ορεινές περιοχές και η προσπάθεια αναστροφής των συνθηκών ανάπτυξης

1.3.3.1 Οι πρώτες πολιτικές υπέρ των ορεινών περιοχών

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 κορυφώθηκε η εγκατάλειψη του ελληνικού ορεινού χώρου και κατά συνέπεια η απομόνωση και περιθωριοποίησή του από τον

υπόλοιπο ελλαδικό χώρο. Η αναγνώριση της σημασίας των ορεινών περιοχών στα πλαίσια μιας ισόρροπης οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ανάπτυξης έχει αρχίσει, θα μπορούσε να πει κανείς, από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και συνεχίζεται με αυξημένο ενδιαφέρον σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (Ευστράτογλου, 1997: 84).

Με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (1981) και την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) αρχίζει και η εφαρμογή της Οδηγίας 268/75 για τις «ορεινές και μειονεκτικές περιοχές» στα πλαίσια της οποίας χορηγούνται εξισωτικές αποζημιώσεις στους κατά κύριο επάγγελμα παραγωγούς των περιοχών αυτών. Οι ενισχύσεις αυτές αποσκοπούν στην ενίσχυση των γεωργικών εισοδημάτων στις περιοχές αυτές και τη συγκράτηση του εναπομείναντα πληθυσμού. (Ευστράτογλου, 1997: 94)

Παράλληλα, οι στρατηγικοί στόχοι την ελληνικής αγροτικής πολιτικής στο σύνολό της, στην οποία εντάσσονταν και οι ορεινές περιοχές, ήταν μια σύνθεση οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και περιφερειακής πολιτικής οικονομικών ενισχύσεων και κινήτρων. Ωστόσο, η πρώτη επιδίωξη, που είχε ως ενδιάμεσους στόχους την μεγέθυνση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, την εντατικοποίηση και προώθηση επιλεγμένων καλλιεργειών, την εφαρμογή εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων, την ενίσχυση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων του τομέα και τη διασφάλιση του εισοδήματος, δεν είχε ιδιαίτερα αποτελέσματα (Χατζηνικολάου, 2000: 21).

Η εφαρμογή της ΚΑΠ συνέβαλε στην επιβράδυνση της εξόδου του πληθυσμού από τις ορεινές περιοχές και τα αντίστοιχα συστήματα παραγωγής και στη συγκράτηση ορισμένων νοικοκυριών και των εκμεταλλεύσεών τους (Γούσιος, 1999: 184). Όμως, η πολιτική ενισχύσεων των εισοδημάτων των παραγωγών που κυρίως ακολουθήθηκε εκείνη την περίοδο δεν αναπροσάρμοσε τους μηχανισμούς και τις μεθόδους στα συστήματα παραγωγής και εμπορίας των προϊόντων τους στις νέες συνθήκες της αγοράς, και κατ' επέκταση τη δημιουργία βιώσιμων συνθηκών ανάπτυξης, αλλά παρέτεινε την ύπαρξή τους σε επίπεδα επιβίωσης.

Οι επιπτώσεις της παραπάνω πολιτικής εμφανίζονται σημαντικότερες στη μικρή και μεσαία κλίμακα. Η λογική της ΚΑΠ να στηρίζει προϊόντα και όχι συστήματα καλλιέργειας και κατ' επέκταση παραγωγικά συστήματα, οδήγησε στην περιθωριοποίηση και αποδιοργάνωση των λιγότερο ανταγωνιστικών ορεινών συστημάτων παραγωγής. Παράλληλα, η μη προσαρμοστικότητα των κανονισμών της στις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές χωρικές συνθήκες οδήγησε σε συγκρούσεις στις χρήσεις γης μεταξύ των συστημάτων παραγωγής αλλά και στο εσωτερικό των παραδοσιακών συστημάτων διαχείρισης των βοσκοτόπων αλλά και γενικότερα του χώρου. (Γούσιος, 1997: 160)

Η ΚΑΠ ενταγμένη στο πλαίσιο της διεθνούς αγοράς, σύμφωνα με το οποίο βασικός στόχος είναι η ανταγωνιστικότητα των τιμών των αγροτικών προϊόντων ο οποίος θα επιτυγχάνονταν με την εντατικοποίηση και την αύξηση της παραγωγής συγκεκριμένων προϊόντων, παραμέλησε τις περιοχές που λόγω φυσικών χαρακτηριστικών αδυνατούν να ανταπεξέλθουν – περιοχές στις οποίες εντάσσονται κατά κύριο λόγο οι ορεινές. Παρόλα αυτά, σε αρκετές ορεινές περιοχές παρατηρήθηκε εντατικοποιημένη παραγωγική δραστηριότητα ζωικής και φυτικής κατεύθυνσης. Αυτή η ένταση κατάφερε να διαφοροποιήσει την παραγωγική δομή αυτών των ορεινών περιοχών και να τη φέρει σε σύγκρουση με τα τοπικά παραδοσιακά συστήματα παραγωγής και διαχείρισης του χώρου.

Οι περισσότερες όμως ορεινές περιοχές αδυνατούσαν να ενταχθούν σ' αυτό το πλαίσιο της έντονης ανταγωνιστικότητας των προϊόντων τους. Παρόλο που σε αρκετές περιπτώσεις διατηρούσαν τις παραδοσιακές μεθόδους και κατ' επέκταση την χαρακτηριστική ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων τους, το σύστημα παραγωγής και διαχείρισής τους δίχως να βελτιωθεί και να εκσυγχρονισθεί περιορίσθηκε στον παθητικό ρόλο της εισοδηματικής ενίσχυσής του.

Η παραπάνω λογική της ΚΑΠ οδήγησε στην αποδιοργάνωση του συνολικού παραγωγικού συστήματος των ορεινών περιοχών με χαρακτηριστική την έλλειψη συνεργασίας τόσο στο τοπικό όσο και στο υπερτοπικό χωρικό σύστημα. Η έλλειψη συνοχής ήταν και παραμένει έντονη μέχρι και σήμερα με τα σημάδια εντατικοποίησης και αδρανοποίησης να εμφανίζονται παράλληλα. Χαρακτηριστικό αυτής της έλλειψης είναι η εγκατάλειψη και η υπερεκμετάλλευση των βοσκοτόπων να εξελίσσονται ταυτόχρονα¹.

Η αρνητική εξέλιξη που περιγράφηκε παραπάνω παρουσίασε σημάδια αναστροφής μετά το 1992, όπου το Συμβούλιο των Υπουργών Γεωργίας ενέκρινε την πιο ριζική μεταρρύθμιση της ΚΑΠ από τη δημιουργία της. Παράλληλα με τις αλλαγές των μηχανισμών της αγοράς, δημιουργήθηκαν τρία νέα συνοδευτικά μέτρα για την προώθηση των δραστηριοτήτων δασοκομίας, μιας πιο φιλικής προς το περιβάλλον γεωργίας, με λιγότερη χρήση παρασιτοκτόνων και λιπασμάτων, καθώς και ένα βελτιωμένο καθεστώς πρόωρης συνταξιοδότησης από τη γεωργική δραστηριότητα για αγρότες ηλικίας 55 ετών και άνω για να μπορέσουν να δραστηριοποιηθούν ευκολότερα οι νεότεροι αγρότες (ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ, 2000: 1-24).

¹ Η οικόσιτη αλλά και η νομαδική κτηνοτροφία παρουσιάζουν τάσεις μείωσης στο χώρο τα τελευταία χρόνια αλλά αύξηση σε αριθμό ζώων που οδηγούν σε υποβάθμιση δασών και λιβαδικών εκτάσεων που βρίσκονται κοντά σε χωριά και υποβόσκηση άλλων εκτάσεων. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1998: 73)

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 1992 επιβράδυνε σε μεγάλο βαθμό την πληθυσμιακή εγκατάλειψη των ορεινών οικισμών και οδήγησε στην συγκράτηση ορισμένων νοικοκυριών ενώ παράλληλα εντατικοποίησε την παραγωγική δραστηριότητα γύρω από την κτηνοτροφία. Αποτελεί ενδιαφέρουσα εξέλιξη το γεγονός ότι παρέμειναν πλέον στους οικισμούς αυτούς αρκετοί νέοι κτηνοτρόφοι αναλαμβάνοντας τη λειτουργία της οικογενειακής εκμετάλλευσης (Γούσιος, 1997: 157). Η επίδραση της ΚΑΠ συνεχίζεται με τη νέα μεταρρύθμιση στο τέλος της χιλιετίας (Μάρτιος 1999).

Πέρα όμως από την επίδραση της ΚΑΠ στην εξέλιξη των ορεινών περιοχών, θετική επίδραση στη συγκράτηση του πληθυσμού στις ορεινές περιοχές άσκησαν και άλλες πολιτικές, είτε αυτόνομα είτε σε συνδυασμό με την ΚΑΠ. Μια τέτοια πολιτική ήταν η πολιτική των μεταφορικών υποδομών της χώρας, η οποία με την ένταση των περιφερειακών ανισοτήτων που είχε προκληθεί από προηγούμενες πολιτικές στις αρχές της δεκαετίας του '80, δέχτηκε πιεστικά την ανάγκη για αλλαγή στο σχεδιασμό της. Η πολιτική αυτή, στα πρώτα χρόνια εφαρμογής της, σε συνδυασμό με τις διαρθρωτικές αλλαγές στους τρόπους παραγωγής, τις τεχνικές και πολιτικές εξελίξεις και την ανάδειξη των χερσαίων συγκοινωνιακών αξόνων, ευνόησε τη συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας στις προσβάσιμες ηπειρωτικές περιοχές και ελάττωσε δραματικά τη σημασία των δυσπρόσιτων ορεινών περιοχών (Κωστοπούλου, 1997: 33).

Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πέρα από τις κατευθύνσεις και στηρίξεις του συνολικού αγροτικού τομέα μέσω της ΚΑΠ, της έδωσε τη δυνατότητα να ενσωματωθεί και σε άλλα προγράμματα στήριξης των περιοχών με την μεγαλύτερη αρνητική επιρροή από τη διεύρυνση, όπως οι ορεινές αλλά και άλλες περιοχές. Τέτοια προγράμματα ήταν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) τα οποία στήριζαν με προτεραιότητα τις μειονεκτικές περιοχές. Σύμφωνα με τα ΜΟΠ, αφενός επιδιώκονταν η εμπλοκή των τοπικών πρωτοβουλιών με τις περιφερειακές και τοπικές αρχές στην κατάρτιση και υλοποίηση των προγραμμάτων και αφετέρου επιδιώκονταν ένας γενικότερος συντονισμός των κοινοτικών δράσεων. Αυτό ακριβώς αποτελούσε και την καινοτομία αυτών των προγραμμάτων, δηλαδή τον συντονισμό των χρηματοδοτικών μέσων της Κοινότητας και ιδιαίτερα τη συμπληρωματικότητα των δράσεων των διαρθρωτικών Ταμείων που εισάγονταν για πρώτη φορά με τα ΜΟΠ (ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ, 2000: 1-30).

Με τα ΜΟΠ επιτεύχθηκε η βελτίωση των υποδομών σε αρκετές ορεινές περιοχές της χώρας. Οι υποδομές που υλοποιήθηκαν ήταν κυρίως τεχνικής φύσεως όπως διευθετήσεις χειμάρρων, κατασκευή δασικών δρόμων, βελτιώσεις των υποβαθμισμένων δασών κ.α. Ωστόσο, οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν δεν στόχευαν στη συνολική αντιμετώπιση

και οι απορροφήσεις των κονδυλίων επιτυγχάνονταν από μέτρα αποσπασματικού χαρακτήρα .

Η διαρκής όμως συρρίκνωση, τόσο της κοινωνίας όσο και της οικονομίας, ανέδειξε έντονα το πρόβλημα του αγροτικού ορεινού χώρου ενώ παράλληλα επέβαλλε την εκπόνηση εξειδικευμένων μελετών και προγραμμάτων ανάπτυξης των ορεινών όγκων της Ελλάδας .(Αράπογλου, 1997: 110). Η νέα αναπτυξιακή πολιτική, υποστηρίζοντας τις τοπικές οικονομίες οι οποίες λειτουργούν πρωταρχικά προς την αντιμετώπιση των τοπικών αναγκών και χρησιμοποιούν τους πόρους των τοπικών πληθυσμών και κοινοτήτων τους, άνοιξε νέους ορίζοντες στις προοπτικές των μικρών παραδοσιακών ορεινών κοινωνιών (Κωστοπούλου, 1997: 35).

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 και μετά, οι ορεινές όπως και οι πεδινές περιοχές της χώρας, εντάχθηκαν σε έντονη διαδικασία αναπτυξιακού σχεδιασμού μέσω των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων (ΤΑΠ). Η παραγωγή των προγραμμάτων αυτών υποστηρίχθηκε τόσο από τη νέα διοικητική δομή των περιοχών αυτών (Καποδιστριακοί Δήμοι και σύσταση των Περιφερειών) όσο και από τις τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρείες. Οι μελέτες όμως αυτές, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν ήταν ολοκληρωμένες επειδή είχαν σαν στόχο τη διερεύνηση μόνο των οικονομικών παραγόντων παραβλέποντας τις κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία (Κατσαρός – Φουσέκης, 1997: 117). Ακόμη, ο αγροτικός ορεινός χώρος εξομοιώνονταν κατά κάποιο τρόπο με τον αστικό, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες του πρώτου, με αποτέλεσμα τα προγράμματα αυτά να μην επιφέρουν ουσιαστικά και θετικά αποτελέσματα για τις ορεινές περιοχές.

Ιδιαίτερα σημαντικές στηρίξεις για τις ορεινές περιοχές ήταν και τα προγράμματα που εκπονήθηκαν στα πλαίσια των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών LEADER I και II που σκοπό είχαν την προώθηση της τοπικής αγροτικής ανάπτυξης κατά προτεραιότητα σε ορεινές μειονεκτικές περιοχές. Οι πρωτοβουλίες αυτές ήταν και οι μοναδικές μέχρι τότε που είχαν προσανατολίσει τις παρεμβάσεις τους κατά κύριο λόγο στις ορεινές αλλά και μειονεκτικές περιοχές, καθώς απευθύνονταν στις αναπτυξιακά καθυστερημένες και στις ευαίσθητες αγροτικά περιοχές. Στόχοι των πρωτοβουλιών ήταν η συμβολή τους στην αύξηση της απασχόλησης, στις αγροτικές δραστηριότητες, στην άρση της απομόνωσης των απομακρυσμένων περιοχών και η μείωση του ρυθμού εγκατάλειψης της υπαίθρου από τον ενεργό πληθυσμό (κυρίως τους νέους) (Τσιανάκας, 2000: 18). Η πρωτοβουλία αυτή σήμερα συνεχίζεται με το LEADER + έχοντας σαν στόχο την παρότρυνση και την

υποστήριξη των φορέων στις αγροτικές περιοχές, άρα και στις ορεινές, και την εξέταση του δυναμικού της περιοχής τους κάτω από μια περισσότερο μακροπρόθεσμη προοπτική.

Το 1999 η Ε.Ε. ολοκλήρωσε το σχέδιο με τίτλο «Πρόγραμμα Δράσης 2000», στα πλαίσια της Ατζέντα 2000, με το οποίο δημιούργησε ένα πλήρες και ενιαίο πλαίσιο που διαμορφώνει με σαφήνεια και συνοχή το μέλλον της έχοντας κύριο σκοπό την προετοιμασία της Ένωσης για την ενίσχυση των πολιτικών της και την προσχώρηση νέων κρατών μέσα σε ένα αυστηρό δημοσιονομικό πλαίσιο (ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ, 2000: 1-38). Το «Πρόγραμμα Δράσης 2000» έθεσε σε εφαρμογή μια ολοκληρωμένη πολιτική αειφόρου ανάπτυξης της υπαίθρου, ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή των τοπικών φορέων. Συγκεκριμένα, έδωσε έμφαση στην εναλλακτική απασχόληση, στον αγροτουρισμό, στην αναψυχή, στα πολιτιστικά, στο περιβάλλον, στην τεχνολογία της πληροφόρησης και τις τηλεπικοινωνίες, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να εκμεταλλευτεί τα πλεονεκτήματα των ορεινών περιοχών με την εφαρμογή δράσεων τοπικής κλίμακας προς ένα εναλλακτικό και ολοκληρωμένο τρόπο ανάπτυξης.

Τέλος, πολύ πρόσφατα, δράσεις ενίσχυσης του ορεινού χώρου έχουν υλοποιηθεί και υλοποιούνται μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιβάλλοντος (ΕΠΠΕΡ) που επεξεργάστηκε και παρουσίασε το ΥΠΕΧΩΔΕ. Το πρόγραμμα αυτό αφορά το σύνολο της χώρας και αναφέρεται στην προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος αλλά και στην ανάγκη συνολικής και ολοκληρωμένης θεώρησης και αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών ζητημάτων, ενώ έχει χρονικό ορίζοντα μία δεκαετία. Επίσης, μέτρα για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών σε εθνικό επίπεδο αποτελούν τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ). Σε κάθε ΠΕΠ περιέχεται ειδικό κεφάλαιο που αναφέρεται στις ορεινές περιοχές και μέσω των οποίων ζητείται από την Ε.Ε συγχρηματοδότηση των έργων, ενεργειών και δράσεων για τα έτη 2000 - 2006 (Σταμπόγλης, 1999).

1.3.3.2 Η «στροφή» της αγοράς προς τις ορεινές περιοχές

Η εντατικοποίηση των παρεμβάσεων που πραγματοποιήθηκαν κυρίως την τελευταία δεκαετία, σύμφωνα με τα παραπάνω, έδωσε ώθηση στην προσπάθεια απεγκλωβισμού των ορεινών περιοχών από την απομόνωση και την περιθωριοποίηση που υφίστανται μέχρι τότε. Τόσο η στήριξη των εθνικών πολιτικών όσο και η αντίστοιχη, και σημαντικότερη, της Ευρωπαϊκής Ένωσης συντέλεσαν στη δημιουργία νέων ευκαιριών ανάπτυξης.

Η σημαντικότερη ανάπτυξη που παρατηρήθηκε όλο αυτό το διάστημα εντάσσεται στον τομέα των τουριστικών δραστηριοτήτων, κυρίως λόγω της ενίσχυσής τους μέσω

επιδοτήσεων της Ε.Ε., του κράτους και της εθνικής πλέον πολιτικής τουρισμού για τις ορεινές περιοχές. Στον τομέα αυτό, πέρα από την αθρόα κατασκευή χιονοδρομικών κέντρων και κατ' επέκταση των παράλληλων και αλληλεξαρτώμενων δραστηριοτήτων, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού αξιοποιώντας τις ιδιαίτερες δυνατότητες των ορεινών περιοχών.

Ο τομέας του τουρισμού ενισχύθηκε παράλληλα και από την βελτίωση της ποιότητας αλλά και εμπορίας των παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων των περιοχών αυτών. Οι νέες απαιτήσεις της αγοράς και το «άνοιγμά» της προς τις ορεινές περιοχές αύξησε τη ζήτηση τέτοιων προϊόντων, στο γενικότερο πλαίσιο ανάπτυξης του αγροτουρισμού και της στροφής προς τη φυσική ζωή. Σε συνδυασμό με τον κορεσμό των παραθεριστών από τον θαλάσσιο και παράλληλα μαζικό τουρισμό και την αυξανόμενη ποιότητα παροχής τουριστικών υπηρεσιών στις ορεινές περιοχές το «άνοιγμα» προς τις ορεινές περιοχές εντάθηκε (συνδυασμός σύγχρονων αλλά παραδοσιακών και φθηνότερων υπηρεσιών). Οι πολιτικές ενίσχυσης στα ορεινά έδωσε τη δυνατότητα σε νέους επενδυτές να δραστηριοποιηθούν στον τομέα αυτό προσφέροντας στο κοινό νέα προϊόντα τουρισμού μέσω κυρίως του αγροτουρισμού και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Η τάση της αγοράς για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού ενισχύθηκε και από τις στενές σχέσεις σημαντικού μέρους του πληθυσμού της χώρας με τις ορεινές περιοχές. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι σχέσεις των ορεινών περιοχών με τα αστικά κέντρα είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη συναισθηματική σχέση των κατοίκων λόγω καταγωγής. Η σχέση αυτή, εκτός από την ανάγκη για συχνή επαφή με τον τόπο καταγωγής, εκδρομές και διαμονή στα τουριστικά καταλύματα της περιοχής τους, συνιστά και την επέκταση της δεύτερης κατοικίας με σκοπό την εποχιακή διαμονή στους οικισμούς αυτούς, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες του χρόνου. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται τόσο η περαιτέρω ανάπτυξη των συναισθηματικών σχέσεων μεταξύ καταγόμενου και περιοχής καταγωγής όσο και η παράλληλη στήριξη και ενίσχυση των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα εκεί.

Σε ότι αφορά τις δραστηριότητες αυτές, και κυρίως την παραγωγή τοπικών προϊόντων, θα πρέπει να συνυπολογισθεί η ιδιαίτερη όσο και ιδιόρρυθμη στήριξή τους από τους καταγόμενους σύμφωνα και με την παροιμία *«παπούτσι από τον τόπο σου κι' ας είναι μπαλωμένο»*. Αυτή η στήριξη ευνοεί την παραγωγή τοπικών προϊόντων με ονομασία προέλευσης και την ανάπτυξη των βιολογικών καλλιεργειών, τα τελευταία χρόνια.

Η στροφή της αγοράς προς τις ορεινές περιοχές, η οποία θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη λόγω της δυνατότητάς της να επηρεάζει και να καθοδηγεί τις χωρικές εξελίξεις που

δρομολογούνται, είναι πλέον δεδομένη τα τελευταία χρόνια. Η κινητικότητα που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των ορεινών και των υπόλοιπων πεδινών περιοχών της χώρας δημιουργεί νέες δυνατότητες και ευκαιρίες και παρόλη την καθυστερημένη, χρονικά, προσπάθεια για ορθολογική οργάνωση και διαχείριση του συνολικού χωρικού συστήματος των ορεινών περιοχών, οι τελευταίες δείχνουν να τις αξιοποιούν ως ένα σημαντικό βαθμό.

1.3.4 Συμπεράσματα – Αξιολόγηση των δράσεων για τις ορεινές περιοχές

Σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία, η επιτυχία μιας στρατηγικής οικονομικής ανάπτυξης εξαρτάται, κυρίως, από τη συμμετοχή του συνόλου των κοινωνικών και οικονομικών δυνάμεων στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στον έλεγχο όλων των απαραίτητων μέτρων πολιτικής. Η κοινωνική συναίνεση σε ένα σχέδιο οικονομικής ανάπτυξης προϋποθέτει ότι αυτό διέπεται από τις αρχές της άμβλυνσης των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων τόσο των πολιτών όσο και των περιοχών. Η μακροχρόνια και συνεπώς βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη δεν απαιτεί μόνο σεβασμό προς το περιβάλλον και τις μελλοντικές γενιές, αλλά και άμβλυνση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων, οι οποίες καθίστανται εφικτές σε ένα περιβάλλον οικονομικής ανάπτυξης και προόδου. (ΟΚΕ, 2002)

Η απουσία του συνόλου των οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων είναι χαρακτηριστική στο σχεδιασμό για τις ορεινές περιοχές και παρόλο που, από το 1981 και μετά, η ΚΑΠ αντισταθμίζει ως ένα βαθμό – μέσω των εξισωτικών αποζημιώσεων και ειδικών ενισχύσεων – την έλλειψη εξειδικευμένης ορεινής πολιτικής, είναι φανερό ότι οι πολύμορφες παρεμβάσεις κλαδικού, κανονιστικού, θεσμικού ή οικονομικού χαρακτήρα, δεν παρουσιάζουν την απαραίτητη συνοχή και δυναμική στο εσωτερικό των ορεινών ζωνών (Γούσιος, 2002: 61-62). Οι δράσεις που υλοποιήθηκαν χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα καθώς δεν εντάσσονταν σ' έναν ευρύ και συνολικό σχεδιασμό του ορεινού χώρου και των περιοχών που συμμετέχουν και επηρεάζουν την εξέλιξή τους.

Οι προσπάθειες για ανάπτυξη των ορεινών περιοχών μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι χαρακτηρίζονται από:

- την έλλειψη σύνδεσης των τοπικών προγραμμάτων με τις περιφερειακές, εθνικές και Κοινοτικές ανάγκες και προοπτικές
- την ανεπαρκή ανάλυση των τοπικών δυνατοτήτων και αναγκών

- την απουσία συγκεκριμένων αρχών με βάση τις οποίες θα επιδιωχθεί η ανάπτυξη στις περιοχές αυτές
- την απουσία επιστημονικής ανάλυσης των αποτελεσμάτων των αναπτυξιακών παρεμβάσεων ώστε να διασφαλισθεί η ορθή χρήση των οικονομικών πόρων, η διαφάνεια των διαδικασιών και η δυνατότητα διεξαγωγής δημόσιου διαλόγου (Κατσαρός – Φουσέκης, 1997: 119).

Ωστόσο, παρόλη την έλλειψη συνοχής, πολλές από τις δράσεις που εφαρμόστηκαν σε ορεινές περιοχές έχουν δημιουργήσει μια βάση ενεργοποίησης του ενδογενούς δυναμικού. Η οικονομική στήριξη των δράσεων αυτών, μέσω επιδοτήσεων της Ε.Ε. κατά κύριο λόγο, προσέδωσε νέες προοπτικές για την ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών ιδιαίτερα σε ορεινές περιοχές που χαρακτηρίζονταν από τη στασιμότητα της αναπτυξιακής τους διαδικασίας. Η στήριξη αυτή κατάφερε κυρίως να δημιουργήσει μερική αναστροφή του αρνητικού ψυχολογικού συναισθήματος των ντόπιων για το μέλλον τόσο της περιοχής τους όσο και το δικό τους σε αυτές. Παράλληλα, οι νέες αυτές επιχειρηματικές δραστηριότητες έδωσαν και συνεχίζουν να δίνουν τη δυνατότητα συγκράτησης του ενεργού πληθυσμού, και κυρίως των νέων, εκμεταλλευόμενοι τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής τους.

Η κατάσταση της σύνδεσης των ορεινών όγκων τόσο μεταξύ τους όσο και με τα σημαντικότερα αστικά κέντρα, παρόλη την προσπάθεια βελτίωσής της μέσω της εθνικής πολιτικής μεταφορών, δεν ευνοεί την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας. Λαμβανομένου υπόψη την αδυναμία σύνδεσης πολλών ορεινών περιοχών με τον υπόλοιπο χώρο για ποικίλους λόγους – υπερβολικά μεγάλο κόστος κατασκευής, αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος κ.α. – η σημερινή κατάσταση των μεταφορικών υποδομών εξυπηρετεί κατά κύριο λόγο τις περιοχές που ευνοούνται από τη μεγάλη προσπελασιμότητα που διαθέτουν. Οι πιο απομακρυσμένες περιοχές συνεχίζουν να υφίστανται την απομόνωση και περιθωριοποίηση από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο.

Ως προέκταση του παραπάνω χαρακτηριστικό των ορεινών περιοχών αποτελεί η έλλειψη κομβικών κέντρων. Τα κομβικά αυτά κέντρα των ορεινών περιοχών, διαθέτοντας όλα τα αναγκαία στοιχεία όπως η σύνδεση με τα αστικά κέντρα, τη δυνατότητα κάλυψης των βασικών αναγκών τους αλλά και των υπολοίπων περιοχών επιρροής τους, την κάλυψη των αναγκών σε εμπορικές υπηρεσίες κ.α., θα είχαν τη δυνατότητα συγκράτησης του πληθυσμού, λόγω των προοπτικών που θα παρουσιάζονταν, αλλά και διαχείρισης και εξυπηρέτησης ενός ευρύτερου χωρικού συστήματος. Όμως, οι πολιτικές και δράσεις που εφαρμόστηκαν απέβλεπαν στη διασπορά των επιδοτούμενων κονδυλίων στο σύνολο των

ορεινών οικισμών αλλά και γενικότερα του ορεινού χώρου χωρίς να προσβλέπουν στο βαθμό ανταποδοτικότητας των επενδύσεων.

Η έλλειψη συνολικού σχεδιασμού των ορεινών περιοχών αλλά και των υπολοίπων που βρίσκονται σε άμεση επιρροή με αυτές, απέτρεψε την ύπαρξη κινήτρων για τη διαχωρική συνεργασία τους. Παρόλη την ύπαρξη στενών σχέσεων μεταξύ των ορεινών περιοχών και των κοντινών αστικών κέντρων, οι μεμονωμένες δράσεις δεν κατέστησαν δυνατή την ανάπτυξη τέτοιων συνεργασιών, οι οποίες θα είχαν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην άρση των μειονεκτημάτων που επιβάλλει η ορεινότητα.

Θα πρέπει επίσης να τονισθεί, σε ότι αφορά τις πολιτικές και τις δράσεις για τις ορεινές περιοχές, η ανεπάρκεια σε θέματα ενημέρωσης, κατάρτισης και στήριξης των ορεινών αγροτών, ευρείας προβολής των πλεονεκτημάτων των ορεινών προϊόντων, της τιμολογιακής διαφοροποίησης με βάση την ποιότητα ή τη μέθοδο καλλιέργειας, και κυρίως της στήριξης τοπικών συλλογικών φορέων σε επιχειρηματική βάση για την επεξεργασία, συσκευασία και διακίνηση των προϊόντων στις μητροπολιτικές αγορές. Ιδιαίτερα αδύναμη ήταν η δράση για τον αποπροσανατολισμό των προϊόντων και των καλλιεργητικών μεθόδων σε τομείς με δυναμικές προοπτικές, όπως η βιολογική γεωργία (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2000: 30). Η σημαντικότητα του γεγονότος αυτού έγκειται στο ότι οι μικρές και απομονωμένες ορεινές περιοχές μπορούν να έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στον ανταγωνισμό μόνο σε δραστηριότητες που δεν εξαρτώνται από το μέγεθος της ποσότητάς τους (Κωστοπούλου, 1997: 36).

1.4 ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ 2002 (INTERNATIONAL YEAR OF MOUNTAINS 2002)

Το ενδιαφέρον για τις ορεινές περιοχές τα τελευταία χρόνια δεν επικεντρώνεται μόνο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά αποτελεί κύριο μέλημα και της Διεθνούς Κοινότητας. Σύμφωνα και με τα λόγια της Διευθύντριας του Γραφείου Συνδέσμου των Ηνωμένων Εθνών Florence Chenoweth, στις 15 Νοεμβρίου του 2002 στη Νέα Υόρκη, στην ομιλία της κατά την παρουσίαση της Προσωρινής Έκθεσης για το Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές 2002, *«Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα βουνά της υψηλίου και οι ορεινές κοινωνίες είναι ακόμη τόσο μεγάλες όσο τα βουνά τα ίδια»*. Το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον των ορεινών περιοχών αποτελούν τους βασικούς άξονες στους οποίους εστιάζονται οι προσπάθειες για δράση που θα συμβάλλει στην αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών.

Η διακήρυξη του 2002 ως Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές, που πραγματοποιήθηκε στις 3 Νοεμβρίου του 1998 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, αποτέλεσε την κορύφωση αυτού του ενδιαφέροντος και την εκκίνηση μιας σειράς διαδικασιών με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών οικοσυστημάτων και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις ορεινές κοινωνίες. Όπως αναφέρεται και στο έγγραφο της αρχικής ιδέας (concept paper) σχετικά με καθιέρωση του 2002 ως Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές, «*Η διακήρυξη αυτή αποτελεί μια καλή ευκαιρία και μια θαυμάσια πρόκληση για τη συνέχιση του Κεφαλαίου 13 της Ατζέντα 21 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών. Παράλληλα, παρέχει πάτημα για την ενδυνάμωση της μακροχρόνιας διαδικασίας, που ξεκίνησε στο Ρίο το 1992, την αύξηση της δημόσιας αντίληψης και τη διαβεβαίωση για επαρκή οικονομική και ερευνητική δέσμευση και ολοκληρωμένη δράση πάνω στη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών και μετά το 2002*».

Ηγετικό ρόλο σε όλη αυτή την προσπάθεια κλήθηκε να αναλάβει ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO), ρόλο που αποδέχθηκε το Νοέμβριο του 1998. Παράλληλα, ζητήθηκε η συμβολή διάφορων άλλων Οργανισμών (UNESCO, Κυβερνήσεις κ.α.) οι οποίοι και θα συνεργάζονταν με τον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας (FAO).

Στα πλαίσια του Διεθνούς Έτους για τις Ορεινές Περιοχές 2002 πραγματοποιήθηκαν διάφορες εκδηλώσεις σε όλο τον κόσμο με σκοπό την ευαισθητοποίηση όλων των σχετικών φορέων αλλά και του δημόσιου κοινού. Από τις εκδηλώσεις αυτές 9 ήταν οι σημαντικότερες οι οποίες και παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο στη συνέχεια.

Η πρώτη σημαντική εκδήλωση ήταν η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής στο **Μπέργκαμο** της Ιταλίας στις 6 με 10 Μαΐου του 2002 με τίτλο: ***Τα υψηλότερα Όρη των Ηπείρων***. Η Διάσκεψη αυτή αποτέλεσε και την πρώτη Διηπειρωτική Τηλε-Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα σε τέσσερις ηπείρους, Ιταλία (Ευρώπη), Ναϊρόμπι (Αφρική), Κατμαντού (Ασία) και Μεντόζα (Λατινική Αμερική), με τη συμμετοχή ανθρώπων που κατοικούν σε ορεινές περιοχές, αντιπροσώπων από την επιστημονική και ερευνητική Κοινότητα, Μη Κυβερνητικών Οργανισμών, Αντιπροσώπων των Ηνωμένων Εθνών και των ΜΜΕ.

Η Διάσκεψη Κορυφής διοργανώθηκε από την Ιταλική Εθνική Επιτροπή σε συνεργασία με τον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) και τα κυριότερα θέματα που συζητήθηκαν ήταν:

- Διάλογος για τα Όρη σε όλο τον κόσμο και τους ανθρώπους που κατοικούν σε αυτά

- Συζήτηση για θέματα - κλειδιά που αφορούν την ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών: *Νερό, Πολιτισμός, Οικονομία, Ρίσκο και Πολιτική*

Δεύτερη σημαντική εκδήλωση ήταν η Διεθνής Σύσκεψη στο **Ουταραντσάλ** της Ινδίας στις 17 με 21 Μαΐου του 2002 με τίτλο: ***Για τα παιδιά των Ορεινών Περιοχών***

Η Σύσκεψη αυτή διοργανώθηκε από την Ερευνητική Υποστήριξη και Επικοινωνία στην περιοχή των Ιμαλαΐων με κυριότερο θέμα συζήτησης τα παιδιά των ορεινών περιοχών και στην οποία:

- Παιδιά από περισσότερες από πενήντα (50) χώρες συγκεντρώθηκαν για να βοηθήσουν στη διαμόρφωση του μέλλοντος συνεισφέροντας σε μία παγκόσμια Ατζέντα για το Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές και έπειτα

Άλλη σημαντική εκδήλωση ήταν 2^η Διεθνής Συνάντηση στο **Χουαράζ** του Περού 12 με 14 Ιουνίου του 2002 με τίτλο: ***Τα οικοσυστήματα των Ορεινών Περιοχών «Περού, Χώρα των Ορεινών Περιοχών προς το 2020: Νερό, Ζωή και Παραγωγή»***

Η Σύσκεψη αυτή διοργανώθηκε από την Εθνική Ομάδα Εργασίας για τα Ορεινά Οικοσυστήματα του Περού και σε αυτή:

- Τονίσθηκε το Περιβάλλον του Περού ως Ορεινή Χώρα και η Παγκόσμια σημασία των Τροπικών Ορεινών Περιοχών
- Πραγματοποιήθηκε η σύσταση της Εθνικής Ομάδας Εργασίας για τα Ορεινά Οικοσυστήματα με στόχο να προετοιμάσει τη συμμετοχή του Περού στους εορτασμούς για το Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές 2002, προωθώντας έτσι ευκαιρίες για την προώθηση των θεμάτων που είναι πρωταρχικά για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των ορεινών κοινωνιών καθώς και να προτείνει συστατικά ενός προγράμματος για διεθνές έργο πάνω στη βιολογική βιοποικιλότητα στα οικοσυστήματα των Ορεινών Περιοχών

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η Διεθνής Σύσκεψη στο **Adelboden**, της Ελβετίας στις 16 με 20 Ιουνίου του 2002 και είχε τίτλο: ***Βιώσιμη Γεωργική και Αγροτική Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές.***

Η Σύσκεψη αυτή διοργανώθηκε από την Ελβετική Ομοσπονδία Γεωργίας και σε συνεργασία με άλλους εταίρους με κύρια θέματα συζήτησης:

- Η σημαντικότητα του να γίνει εφικτή η ευρεία διάδοση της γνώσης που έχει αποκτηθεί και η ανταλλαγή εμπειριών στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης των ορεινών περιοχών
- Διάλογος με πολύ υψηλούς στόχους στον οποίο θα συμμετέχουν όλες οι ενδιαφερόμενες και θιγόμενες πλευρές καθώς και σώματα που κουβαλούν εκτελεστική ή πολιτική ευθύνη
- Τέσσερις θεματικές ενότητες που εξετάστηκαν σε βάθος
 - Ο ρόλος και τα καθήκοντα του αγροτικού τομέα
 - Κατάλληλες μέθοδοι και προγράμματα
 - Πρόσβαση στους φυσικούς πόρους
 - Δίκαιες συνθήκες εργασίας
- Αναμενόμενα αποτελέσματα του Συνεδρίου
 - Η διάδοση πληροφοριών σχετικά με τα ειδικά προβλήματα και τους φυσικούς πόρους των ορεινών περιοχών σε διάφορες περιοχές του πλανήτη
 - Η ανάλυση και συζήτηση για μέτρα και προτάσεις στον τομέα της γεωργίας σε αγροτικές περιοχές που θα αποτελέσουν τη βάση για την προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης
 - Η βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ των διάφορων ομάδων
 - Η σύνθεση των βασικών στοιχείων που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών και προγραμμάτων βιώσιμης ανάπτυξης για τις ορεινές περιοχές
 - Η υιοθέτηση μιας διακήρυξης που θα καταλήξει σε κάποια συμπεράσματα και θα συνεισφέρει στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής στο Γιοχάνεσμπουργκ το φθινόπωρο του 2002

Η σειρά των σημαντικότερων εκδηλώσεων συνεχίστηκε με την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής στο **Γιοχάνεσμπουργκ** της Νότια Αφρικής στις 26 Αυγούστου με 4 Σεπτεμβρίου του 2002 με τίτλο: **Διεθνής Συνεργασία (Συνεταιρισμός) για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές.**

Η Σύσκεψη διοργανώθηκε από την Ελβετική Αντιπροσωπεία της Κυβέρνησης, μη κυβερνητικές Οργανώσεις, Αντιπροσωπείες των Ηνωμένων Εθνών και σε αυτή υπήρξε δέσμευση για συνεργασία και την υιοθέτηση των στόχων της Παραγράφου 40 του Σχεδίου Εφαρμογής της Παγκόσμιας Διάσκεψη Κορυφής για την Βιώσιμη Ανάπτυξη συμπεριλαμβανομένου και του στόχου για μείωση της φτώχειας στις ορεινές κοινωνίες και

για προστασία των εύθραυστων ορεινών οικοσυστημάτων από τις κλιματικές αλλαγές και την περιβαλλοντική υποβάθμιση. Τα κύρια σημεία της Διάσκεψης ήταν:

- Ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) – Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα Ηνωμένων Εθνών και η Ελβετική Κυβέρνηση λανσάρανε τη συνεργασία εκ μέρους δεκαπέντε (15) χωρών - μελών της ομάδας εστίασης (focus team) του Διεθνούς Έτους για τις Ορεινές Περιοχές
- Ακόμη τριάντα (30) χώρες, δεκαπέντε (15) Διακυβερνητικοί Οργανισμοί και δεκατέσσερις (14) κύριες ομάδες από το Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές υπέγραψαν για τη συνεργασία
- Η συνεργασία είναι δομημένη για να διασφαλίσει μακροχρόνιες και υψηλών στόχων προσεγγίσεις. Θεωρείται μια εξελισσόμενη συμμαχία με την ευελιξία να διευθύνει την πολυπλοκότητα, ποικιλότητα, και σπουδαιότητα των ζητημάτων που αφορούν τις Ορεινές Περιοχές
- Δέσμευση του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) για συνέχιση του έργου του στους τομείς της γεωργίας, των δασών, της αλιείας και της αγροτικής ανάπτυξης αλλά και για την ανακούφιση από την πείνα και τον χρόνια υποσιτισμό

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η 2^η Παγκόσμια Συνάντηση των Ορεινών Πληθυσμών στο **Κίτο** του Εκουαδόρ στις 17 με 22 Σεπτεμβρίου του 2002.

Η Συνάντηση αυτή διοργανώθηκε από την Οργάνωση για τους Ορεινούς Πληθυσμούς του πλανήτη και το Κέντρο Έρευνας Κοινωνικών Μετακινήσεων του Εκουαδόρ με κύριο σημείο την:

- Συζήτηση για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι Ορεινές κοινωνίες παγκοσμίως με σκοπό την κατάρτιση προτάσεων για μακροχρόνια δράση, Αντιπρόσωποι 115 χωρών

Επίσης σημαντική εκδήλωση ήταν η Παγκόσμια Σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο **Τιμπού** του Μπουτάν στις 1 με 4 Οκτωβρίου του 2002 με τίτλο: **Για τις γυναίκες των Ορεινών Περιοχών.**

Η Σύσκεψη διοργανώθηκε από το Διεθνές Κέντρο Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης των Ορεινών Περιοχών και το «Φόρουμ» για τις Ορεινές Περιοχές και σε αυτή:

- Αποτέλεσε ευκαιρία εορτασμού του πνεύματος και της διαφορετικότητας των γυναικών που κατοικούν στις Ορεινές Περιοχές

- Επικέντρωση στη θετική συνεισφορά των γυναικών που κατοικούν στις Ορεινές Περιοχές στις τοπικές και εθνικές οικονομίες και προώθηση ενός μακροχρόνιου προγράμματος για αυτές στο Διεθνές Κέντρο Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης των Ορεινών Περιοχών
- Πρόταση 5 θεματικών περιοχών ως βάση για δραστηριότητες:
 - Φυσικοί πόροι και περιβάλλον
 - Υγεία και ευζωία
 - Νομικά, πολιτικά και ανθρώπινα δικαιώματα
 - Πολιτισμός και ενδογενής γνώση
 - Οργάνωση και διαχείριση του εμπορίου στις Ορεινές Περιοχές

Άλλη σημαντική εκδήλωση ήταν η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής που πραγματοποιήθηκε στο **Εθνικό Πάρκο του Μπανφ** του Καναδά στις 27 με 29 Οκτωβρίου του 2002 και με τίτλο: **Όρος Μπανφ – Ακραίο τοπίο: Πρόκληση και Εορτασμός.**

Η εκδήλωση αυτή διοργανώθηκε από το Κέντρο για τον Ορεινό Πολιτισμό του Μπανφ και συζητήθηκε κυρίως:

- Η διερεύνηση του ρόλου των Ορεινών Περιοχών στη διαμόρφωση της ζωής των ανθρώπων και του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι επιδρούν σε αυτές

Η τελευταία σημαντική εκδήλωση αποτελεί και το αποκορύφωμα των εκδηλώσεων για το Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές και αποτελεί την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής στο **Μπίσκεκ** του Κιργιζιστάν στις 29 Οκτωβρίου με 1 Νοεμβρίου του 2002 που είχε τίτλο: **Αλληλεγγύη για την εκπλήρωση του σκοπού και η Δέσμευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές.** Αποκορύφωμα αποτελεί γιατί στη Διάσκεψη αυτή 77 χώρες - μέλη, η Ελλάδα δεν συμπεριλαμβάνεται σε αυτές, δεσμεύτηκαν για τη δημιουργία Εθνικών Επιτροπών οι οποίες θα είναι υπεύθυνες για τη διάδοση των δράσεων του Διεθνούς Έτους για τις Ορεινές Περιοχές 2002 σε εθνικό επίπεδο.

Η Διάσκεψη διοργανώθηκε από το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών και τη Κυβέρνηση του Κιργιζιστάν και τα κυριότερα σημεία ήταν:

- Για να αλλάξει το αύριο πρέπει να υπάρξει δέσμευση σήμερα
- Μια μεγάλη και διαρκής δέσμευση για να σταματήσει η υποβάθμιση των οικοσυστημάτων στις Ορεινές Περιοχές και να βελτιωθούν οι συνθήκες για τις ορεινές κοινότητες εκφράστηκε με διαφορετικούς τρόπους από διαφορετικά είδη Οργανισμών

- Οι κυβερνήσεις της Ιταλίας και της Ελβετίας δεσμεύτηκαν να υποστηρίξουν κάθε προσπάθεια ώστε να μπορέσει η Μονάδα Συντονισμού του Διεθνούς Έτους για τις Ορεινές Περιοχές του FAO να συνεχίσει το έργο της το 2003 αλλά και να παρέχουν βοήθεια στις 77 Επιτροπές που επιτηρούν το Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές βοηθήσουν να αναπτυχθούν Εθνικά Στρατηγικά Σχέδια για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές καθώς και πολιτικές και νόμους φιλικά προς αυτά
- Η συνεισφορά της Ιταλίας και της Ελβετίας είναι Ίδρυση Γραμματείας για την υποστήριξη της συνεργασίας που διακηρύχθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ
- Το πρόγραμμα για τις Ορεινές Περιοχές στο Μπίσκεκ που ήταν και το κύριο προϊόν της Διάσκεψης. Παρουσιάστηκε από την Κυβέρνηση του Κιργιζστάν και έχει σκοπό την παροχή καθοδήγησης στις Κυβερνήσεις για το πώς θα βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων των Ορεινών Περιοχών, θα προστατεύσουν τα ορεινά οικοσυστήματα και θα χρησιμοποιήσουν με περισσότερη σοφία τους φυσικούς πόρους των Ορεινών Περιοχών
- Υποστήριξη της ιδέας για δημιουργία δικτύου ανάπτυξης μεταξύ των Ορεινών Πολιτειών και Περιοχών, που υποστηρίχθηκε από την Ελβετία, και που θα μπορούσε να λειτουργήσει στα πλαίσια της Συνεργασίας

Οι εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν, τόσο οι σημαντικότερες 9 που αναφέρθηκαν όσο και οι υπόλοιπες μικρότερης σημαντικότητας, κάλυψαν το σύνολο των ζητημάτων που αφορούν τις ορεινές περιοχές. Ζητήματα όπως η διάχυση των πληροφοριών σχετικά με αυτές, οι κοινωνίες τους, το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, οι φυσικοί πόροι, ο ρόλος των ορεινών περιοχών στη διαμόρφωση της ζωής των ορεινών κατοίκων και του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι επιδρούν σε αυτές κ.α. Κυρίως όμως, συζητήθηκε και παράλληλα ζητήθηκε η δέσμευση για δράση όλων των χωρών – μελών σε εθνικό πλέον επίπεδο διαμορφώνοντάς την ως το σημαντικότερο αποτέλεσμα της διακήρυξης του Διεθνούς Έτους για τις Ορεινές Περιοχές 2002 και των εκδηλώσεων στα πλαίσια αυτού.

1.5 ΤΑ «ΝΕΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ» ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στις μέρες μας, το αρνητικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί για τις ορεινές περιοχές τις προηγούμενες δεκαετίες βρίσκεται σε έντονη διαδικασία αναστροφής. Οι δυνατότητες και

προοπτικές που διαγράφονται για τις ορεινές περιοχές είναι σημαντικές και κατανοητές πλέον από το σύνολο των αρχών και φορέων αλλά και του πληθυσμού της χώρας. Αυτό που όμως έχει μεγαλύτερη σημασία σ' αυτή τη διερεύνηση είναι η διάκριση των «νέων φαινομένων» που εξελίσσονται σ' αυτές. Ο εντοπισμός και η κατανόησή τους θα συμβάλλουν στην εξεύρεση των κατάλληλων μεθοδολογιών για τη βέλτιστη οργάνωση και διαχείριση των ορεινών περιοχών στις νέες πλέον συνθήκες.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρατηρήθηκε για τις ορεινές περιοχές με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις παράλληλες παγκόσμιες εξελίξεις στην οικονομία και το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων, έθεσε νέα δεδομένα που σηματοδοτούν σημαντικές εξελίξεις. Η σημασία της περιβαλλοντικής προστασίας, η αναζήτηση μεθόδων για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων και η ανάγκη για ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού συμβάλλουν στη διαδικασία αποκατάστασης της ισορροπίας μεταξύ των ορεινών και των υπολοίπων περιοχών της χώρας. Ιδιαίτερα όμως στη χώρα μας, η τάση αυτή, και σε αντίθεση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ενισχύεται και από την ανάγκη για αναζήτηση της πολιτισμικής ταυτότητας αλλά και επιστροφής στις πατρογονικές μας ρίζες ως αποτέλεσμα της έντονης ξενομανίας και αυταπάρνησης του παρελθόντος τις προηγούμενες δεκαετίες.

Για τις ορεινές περιοχές ανοίγεται ένας νέος ορίζοντας ανάπτυξης. Τα χαρακτηριστικά του εντοπίζονται στις ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, στην παραγωγή τοπικών, παραδοσιακών και οικολογικών προϊόντων, προβάλλοντας ένα νέο ποιοτικό καταναλωτικό πρότυπο, απέναντι στη μαζική και τυποποιημένη παραγωγή και κατανάλωση. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2000: 25)

Παράλληλα, η πολιτική μεταφορών που ακολουθήθηκε κυρίως την τελευταία δεκαετία με την βελτίωση της συνδετικότητας των ορεινών περιοχών με τα αστικά κέντρα, έστω και στο μικρό βαθμό που έχει υλοποιηθεί μέχρι σήμερα, έχει ενισχύσει την δυναμική που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια στις ορεινές περιοχές. Στις περισσότερες ορεινές περιοχές στις μέρες μας έχει αυξηθεί η προσπελασιμότητα με αποτέλεσμα το ζήτημα της χρονοαπόστασης μεταξύ των ορεινών και υπόλοιπων περιοχών να τίθεται σε νέα βάση (ευνοϊκότερη πλέον για τις ορεινές περιοχές) και η αναζήτηση εργασίας, με την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων στις ορεινές περιοχές, να επαναπροσδιορίζονται.

Οι επενδυτικοί πόροι των ορεινών περιοχών έχουν αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Πέρα όμως από τους οικονομικής φύσεως πόρους, στις ορεινές περιοχές αναδύονται ενδογενείς πόροι εξίσου σημαντικοί, και αυτό οφείλεται στην «αποτυχία» εντατικής ανάπτυξης αυτών των περιοχών στο παρελθόν. «Η αξία των πόρων αυτών

αυξάνεται καθώς οι πρωτογενής πόροι γίνονται πιο σπάνιοι σε όλο τον κόσμο, γεγονός που αποδεικνύεται από την αυξανόμενη ζήτηση για αγροτουρισμό σε όλη τη Μεσογειακή Ευρώπη.» (ΟΟΣΑ, 2000: 6)

Εκείνο όμως που αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της νέας εποχής των ορεινών περιοχών είναι η προσπάθεια ανάπτυξης και παράλληλα συνύπαρξης πολλών και διαφορετικών δραστηριοτήτων ενισχύοντας παράλληλα την πολυδραστηριότητα. Πέρα από τις παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα, όπως η κτηνοτροφία, η ορεινή γεωργία, η υλοτομία κ.α., στις μέρες μας παρατηρείται έντονη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που σχετίζονται κυρίως με τον τουρισμό, όπως ο οικοτουρισμός και ο αγροτουρισμός και τα διάφορα άλλα είδη εναλλακτικού τουρισμού (ορειβατικός, θρησκευτικός, περιπατητικός κ.α.). Το παραγωγικό σύστημα των ορεινών περιοχών από αμιγώς κτηνοτροφικό ή υλοτομικό ή γεωργικό, στις μέρες μας μετατρέπεται σε μικτό, συνδυάζοντας ολοένα και περισσότερες δραστηριότητες.

Στο μικτό αυτό σύστημα ωστόσο, παρουσιάζονται διαφόρων ειδών συγκρούσεις οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά την εξέλιξη των ορεινών περιοχών. Στις συγκρούσεις αυτές εντάσσονται τόσο οι χωρικές όσο και οι α-χωρικές. Η συνύπαρξη επιχειρήσεων διαφορετικού χαρακτήρα στον ίδιο ή γειτονικό χώρο είναι δυνατό να περιορίσει την ανάπτυξη και βέλτιστη λειτουργία και των δύο, όπως για παράδειγμα ένας στάβλος και μια τουριστική μονάδα. Οι α-χωρικές συγκρούσεις εστιάζονται κυρίως στην ύπαρξη ίδιων προσώπων σε διαφορετικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα η διαχείριση μιας γεωργικής γης και μιας τουριστικής μονάδας από το ίδιο πρόσωπο. Τέτοιου είδους συγκρούσεις είναι πολύ συνηθισμένες στις ορεινές περιοχές με αυξανόμενο ρυθμό τα τελευταία χρόνια ανάλογου του ρυθμού ανάπτυξης των νέων δραστηριοτήτων.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και των τηλεπικοινωνιών αποτελούν επίσης νέα δεδομένα στο σχεδιασμό για τη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Η εφαρμογή τους τα τελευταία χρόνια ενισχύει την ενσωμάτωση των ορεινών στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας και τη διεύρυνση των χωρικών δεδομένων τα οποία δεν εξαρτώνται πλέον μόνο από τα φυσικο-γεωγραφικά χαρακτηριστικά. Εξάλλου, είναι γενικά αποδεκτός ο ρόλος των τηλεπικοινωνιών που αφενός εξυπηρετούν τις ανθρώπινες σχέσεις και αφετέρου θεωρούνται βασικός συντελεστής οικονομικής ανάπτυξης (Κιουλάφα, 1994: 63). Η ενσωμάτωση αυτή χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη δυναμική όταν συμπεριλαμβάνει τις ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ ορεινών και πεδινών περιοχών οι οποίες έχουν σημείο αναφοράς τις διάφορες μορφές κινητικότητας που εξελίσσονται στον μεταξύ τους χώρο.

Τέλος, θα πρέπει να γίνει αναφορά στη δυναμική των πολιτισμικών δικτύων. Τα δίκτυα αυτά, εκτός του ότι αποτελούν σημείο αναφοράς της ιστορικής εξέλιξης των ορεινών περιοχών, έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν εξίσου δυναμικά στην αναπτυξιακή τους διαδικασία. Τέτοια δίκτυα είναι για παράδειγμα το δίκτυο των Βλάχων, των Σαρακατσάνων, Κουπατσαραίων κ.α. Όπως έχει αποδείξει και η ιστορία, αυτοί οι πολιτισμικοί δεσμοί είναι ιδιαίτερα ισχυροί, γεγονός που αποδεικνύεται από την ύπαρξή τους παρόλο το πέρασμα των γενεών. Η σημαντικότητα αυτών των δεσμών ενισχύεται στις μέρες μας με τη δεδομένη τάση της κοινωνίας για αναζήτηση της πολιτισμικής ταυτότητας και τη διάθεση επιστροφής στις ρίζες, έστω και με τη μορφή διακοπών. Χωρικά, η δυναμική των πολιτισμικών αυτή δικτύων έχει μεγαλύτερη σημασία καθώς περιλαμβάνει πέρα των ορεινών περιοχών, που εξάλλου αποτελούν και το σημείο αναφοράς τους, και τις ευρύτερες πεδινές και αστικές περιοχές, οι οποίες αποτελούν τους τόπους μόνιμης κατοικίας των καταγόμενων από τις ορεινές περιοχές.

2. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΑ ΝΕΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

2.1 Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

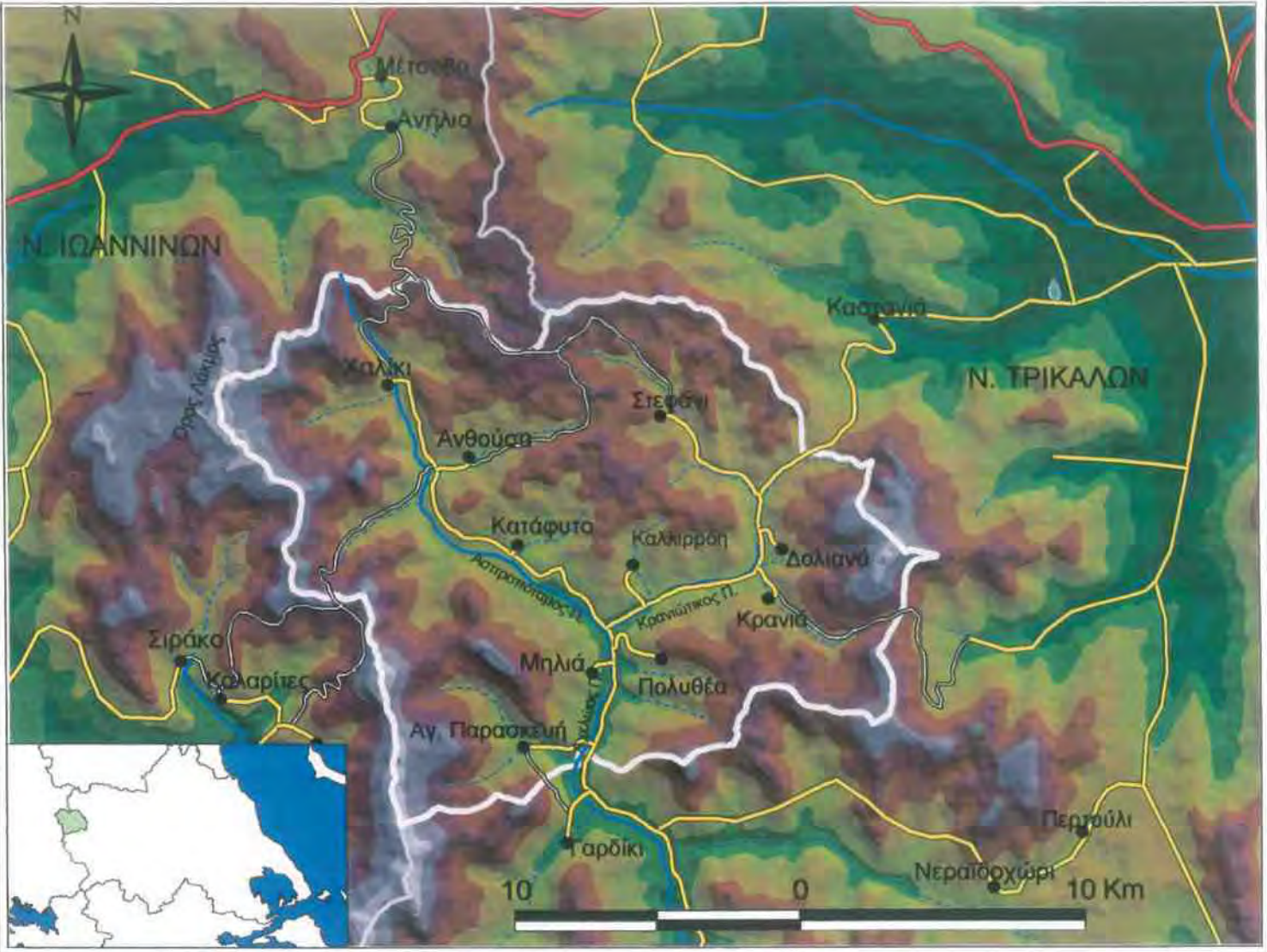
2.1.1 Γεωγραφική θέση – Διοικητική δομή – Ιστορική εξέλιξη της περιοχής

Η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου (χάρτης 1) καταλαμβάνει το βορειο-δυτικό τμήμα του Νομού Τρικάλων, συνορεύει με το Νομό Ιωαννίνων και έχει έκταση 27.850 Ha. Η περιοχή περικλείεται από τα όρη Κόζιακας, Αάκμου, Χάσια, Τζουμέρκα και το νότιο τμήμα της οροσειράς Πίνδου και κατ' επέκταση από τις πανύψηλες κορυφές τους, Περιστερί (2295m), Τριγκυάς (2205m) και Κακαρδίτσα (2429m). Στην περιοχή βρίσκονται οι πηγές του Αχελώου, ένας από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους ποταμούς της χώρας, σύμφωνα και με τις εξελίξεις σχετικά με την εκτροπή του προς τον Θεσσαλικό κάμπο.

Σύμφωνα με τον υπ' αριθμό Νόμο 2539/97 περί «Συγκρότησης της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης» που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 244 της 4/12/97 στην περιοχή συστάθηκε η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου, 5^{ου} βαθμού, η οποία περιλαμβάνει τους ακόλουθους οικισμούς:

Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου
Αγ. Παρασκευή
Ανθούσα
Δολιανά
Καλλιπρόη
Κατάφυτο
Κρασιά
Μηλιά
Πολυθέα
Στεφάνι
Χαλίκι

Η Διοικητική Αρχή της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου εδρεύει στην πόλη των Τρικάλων. Ωστόσο, μόλις πρόσφατα εγκαινιάσθηκε το νέο Διοικητικό Κέντρο στον Ασπροπόταμο στην τοποθεσία Τρία Ποτάμια, η οποία ονομάστηκε έτσι λόγω της

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ**

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
"ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ"**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΑΡ. ΧΑΡΤΗ

1

ΘΕΜΑ ΧΑΡΤΗ

**Η ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ**

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΡΙΑ Δ. Κ. ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ

ΕΘΝΙΚΗ ΟΔΟΣ

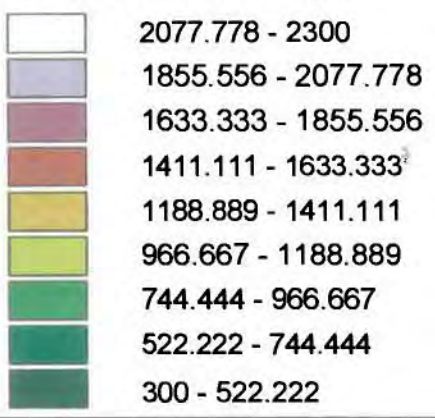
ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΟΔΟΣ

ΧΩΜΑΤΟΔΡΟΜΟΣ

ΠΟΤΑΜΙ

ΥΨΟΜΕΤΡΟ ΣΕ ΜΕΤΡΑ (μ.)

συνάντησης των ποταμών Ασπροπόταμος και Κρασιώτικος που αποτελούν και τους κύριους τροφοδότες του Αχελώου, και θα λειτουργεί κατά τους θερινούς μήνες. Στόχος της Αρχής είναι η εγκατάστασή της στο νέο κτήριο καθόλη τη διάρκεια του χρόνου σε ένα χρονικό ορίζοντα 15 χρόνων (Ράπτης, 2002: προσωπική επικοινωνία).

Η περιοχή πρωτοκατοικήθηκε από τους Αθαμάνες (2000-1900 π.Χ.), που προέρχονταν από την Πίνδο και συγκεκριμένα από τα Τζουμέρκα, μέρος των οποίων βρίσκεται στο Νομό Τρικάλων, και κύρια ασχολία τους ήταν η κτηνοτροφία. Υπήρξαν σύμμαχοι των Κορινθίων και των Αθηναίων και υποτελείς των Μακεδόνων. Τελευταία μαρτυρία για τους Αθαμάνες υπάρχει την περίοδο των Ρωμαίων. Το πλήθος των βυζαντινών μνημείων στην περιοχή δείχνει τη σπουδαιότητά της κατά τη βυζαντινή περίοδο. Από το 12^ο αιώνα σώζονται μαρτυρίες για την παρουσία Βλάχων, λατινόφωνων της Πίνδου και με δεδομένο ότι δεν έχουν γίνει συστηματικές ιστορικές και γλωσσολογικές έρευνες μπορεί να επισημανθεί πως η περιοχή του Ασπροποτάμου, όπως εξάλλου και ολόκληρη η Θεσσαλία, ονομάζονταν Μεγάλη Βλαχιά (Sivignon, 1992: 394).

Με την εγκατάσταση των Τούρκων στην περιοχή των Τρικάλων άρχισε η μαζική φυγή των Ελλήνων από τα πεδινά προς τα ορεινά και κυρίως προς τις δυσπρόσιτες πλαγιές της Πίνδου και των Χασίων. Ενώ πολύ οικισμοί προϋπήρχαν από την αρχαιότητα, την εποχή εκείνη αυξάνονται πληθυσμιακά και μεγαλώνουν. Οι κάτοικοι της προβαίνουν σε εκχερσώσεις δασικών εκτάσεων για την καλλιέργεια καλαμποκιού, κηπευτικών κ.α. αλλά λόγω της μικρής γονιμότητας του εδάφους στα ορεινά, η κτηνοτροφία έλαβε αναγκαστικά μεγάλη ανάπτυξη στους ορεινούς βοσκότοπους. Στην αρχή αναπτύσσονταν ένας στοιχειώδης οικισμός με καλύβες για στέγαση των κτηνοτρόφων κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Αντιθέτως, κατά τη διάρκεια του χειμώνα διέμεναν στον κάμπο της νοτιοδυτικής Θεσσαλίας. Έτσι, τα χωριά του Ασπροποτάμου, ιδίως τα βλαχοχώρια, άδειαζαν σχεδόν το χειμώνα, αφού οι κάτοικοι μαζί με τα κοπάδια τους κατέβαιναν στα χειμαδιά. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.2-63) Μέχρι και το 1881, χρονιά όπου ενσωματώθηκε Θεσσαλία στην Ελλάδα, τα χωριά του Ασπροποτάμου αποτελούσαν μέρος της Χώρας Μετσόβου (Κουκούδης, 2000: 78).

Η κτηνοτροφία εκτός από το κρέας και το γάλα με τα παράγωγά του, έδινε στους κατοίκους δέρματα και άφθονο μαλλί για την ανάπτυξη της βυρσοδεψίας, της υφαντουργίας και των μάλλινων ειδών. Παράλληλα, τα άφθονα νερά της περιοχής βοήθησαν στη ανάπτυξη της λειτουργίας αναρίθμητων ντριστελλών. Πολλές ήταν οι μονάδες ντριστελλών και μαντανιών που αναπτύχθηκαν εκείνη την περίοδο σε πολλά χωριά της Πίνδου ένα από τα οποία ήταν και το Χαλίκι, το μοναδικό που ανήκει στη

Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου σήμερα. Πέρα όμως από τις παραπάνω δραστηριότητες, οι κάτοικοι των περιοχών αυτών επιδόθηκαν σε όλες σχεδόν τις τέχνες, εκτός από τη σιδηρουργία με την οποία ασχολούνταν οι γύφτοι. Η έντονη παραγωγική δραστηριότητα έδωσε κίνητρα για την ανάπτυξη του εξαγωγικού εμπορίου. Σε κάποια μάλιστα χωριά η δραστηριοποίηση γύρω από την παραγωγή και εμπορία μάλλινων ειδών πήρε σημαντική διάσταση όπως στην περίπτωση του οικισμού Στεφάνι, οι κάτοικοι του οποίου έφθαναν ως εμπορευόμενοι μέχρι και τη Βιέννη (Κουκούδης, 2000: 120).

Σήμερα, η περιοχή του Ασπροποτάμου, όπως και οι περισσότερες ορεινές περιοχές της χώρας, έχει ερημωθεί πληθυσμιακά ενώ παράλληλα πολλές δραστηριότητες έχουν εγκαταλειφθεί. Παρόλο που σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ΕΣΥΕ η πληθυσμιακή εξέλιξη της Κοινότητας παρουσιάζεται αυξανόμενη την τελευταία δεκαετία, από τους 1.028 κατοίκους το 1991 στους 1.410 το 2001, ο πραγματικά μόνιμος πληθυσμός, όπως και τις προηγούμενες δεκαετίες, είναι σχεδόν μηδενικός. (Εξάλλου είναι γνωστοί οι λόγοι της απόκλισης στη χώρας μας των πραγματικών στοιχείων με τα αντίστοιχα της ΕΣΥΕ)

2.1.2 Μορφολογικά – Περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά – Χρήσεις & Κάλυψη γης

Η μορφολογική εικόνα της περιοχής, είναι αποτέλεσμα της ισορροπίας που επέρχεται από τη δράση δύο αντιθέτως δρόντων παραγόντων. Αφενός μεν της αποσάθρωσης (μηχανικής και χημικής) και διάβρωσης των γεωλογικών σχηματισμών, αφετέρου δε της αντίστασης που εμφανίζουν τα επηρεαζόμενα πετρώματα απέναντι στη διάβρωση και στην κατείδυση του επιφανειακού νερού προς το εσωτερικό τους. Ενεργό επίσης ρόλο στη διαμόρφωση του μορφολογικού τοπίου, διαδραμάτισε η ρηξιγενής και πτυχογόνος τεκτονική που «έπληξε» τους σχηματισμούς της περιοχής κατά το παρελθόν. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.1-7). Έτσι, η περιοχή χαρακτηρίζεται από τις έντονες κλίσεις, ενώ οι πλαγιές της έχουν διάφορους προσανατολισμούς.

Οι αρκετά μεγάλες κλίσεις σε συνδυασμό με την παρουσία αδιαπέρατων από υδρολιθολογικής άποψης σχηματισμών, έχουν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση αξιόλογων επιφανειακών απορροών (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.1-7). Η περιοχή αποστραγγίζεται από τον Αχελώο, ο οποίος είναι αποδέκτης όλων των υδατορευμάτων που έχουν τις πηγές τους στους ορεινούς όγκους της περιοχής και κυρίως του Λάκμου.

2.1.2.1 Ποιότητα επιφανειακών νερών

Το τμήμα του Αχελώου και τα ρεύματα που βρίσκονται στην περιοχή του Ασπροποτάμου είναι σχεδόν ανεκμετάλλευτα. Ωστόσο κατά μήκος της κύριας κοίτης του και των σημαντικότερων υδατορευμάτων παρατηρείται εποχιακή αλιεία, που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι υπέρμετρη. Τα τελευταία χρόνια και με τη συμβολή του Κέντρου Ανάπτυξης Καλαμπάκας – Πύλης (ΚΕΝΑΚΑΠ) καταβάλλεται μια προσπάθεια τουριστικής αξιοποίησης των υδάτων του Αχελώου ποταμού αλλά και των παραποτάμων του, μέσω του οικοτουρισμού.

Αυτό που πρέπει όμως να επισημανθεί για τον Αχελώο, τουλάχιστον στον Ασπροπόταμο και την ευρύτερη περιοχή του, είναι ότι δεν εμφανίζεται ιδιαίτερα επιβαρημένος από τις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες, εφόσον τόσο η γεωργία όσο και η κτηνοτροφία δε γνωρίζουν μεγάλη άνθηση. Περιφερειακές επιβαρύνσεις των επιφανειακών υδάτων, που προέρχονται από την απόρριψη αστικών αποβλήτων κατά την καλοκαιρινή περίοδο, είναι μεμονωμένες και μικρής εκτάσεως, χωρίς να επηρεάζουν σημαντικά την ποιότητά τους (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.1-20).

Θα πρέπει όμως να αναφερθεί ότι η έλλειψη χρονοσειρών εποχιακών μετρήσεων που να σχετίζονται με τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των επιφανειακών υδάτων, δεν επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων για τη θολότητα του νερού, το pH, την αγωγιμότητα, την περιεκτικότητα σε βαρέα μέταλλα, θρεπτικά άλατα, το COD και το BOD κ.α.

2.1.2.2 Ποιότητα υπόγειων υδάτων

Οι υπόγειοι υδροφορείς της περιοχής δέχονται πιέσεις από την ανθρωπογενή δραστηριότητα. Έτσι, η ποιότητά τους επηρεάζεται από τη γεωργική δραστηριότητα, εφόσον μέρος των χρησιμοποιούμενων για λίπανση ουσιών καταλήγει σε αυτούς. Επίσης, επιβάρυνση έχουμε από την κατείσδυση επιβαρημένων υγρών από τους σηπτικούς βόθρους που χρησιμοποιούνται για την αποχέτευση στους οικισμούς της περιοχής καθώς και από τη διάθεση των στερεών αποβλήτων. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.1-22)

Όμως, λόγω της ύπαρξης μεγάλων κλίσεων και του μεγάλου υψομέτρου, η περιοχή του Ασπροποτάμου διαθέτει ελάχιστες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης και κατά συνέπεια ελάχιστη έως ανύπαρκτη επιβάρυνση του υπόγειου υδροφορέα από νιτρικά και γενικά φυτοφάρμακα. Επίσης, λόγω του εποχιακού χαρακτήρα διαμονής των κατοίκων στην

περιοχή, τα απόβλητα και τα απορρίμματα είναι πολύ μικρής ποσότητας, σε σχέση με τη συνολική έκταση της περιοχής, ώστε να επιβαρύνουν σημαντικά την ποιότητα των υπόγειων υδάτων. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τις προοπτικές που διαγράφονται για τις ορεινές περιοχές στη χώρα μας, επομένως και στην περιοχή του Ασπροποτάμου, και την αυξανόμενη ενεργοποίηση δραστηριοτήτων επιβαρυντικών για το περιβάλλον, θα πρέπει να προβλεφθεί έγκαιρα ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός για την περιοχή με ιδιαίτερη έμφαση στην τήρηση των όρων του.

2.1.2.3 Βλάστηση

Δεδομένης της μεγάλης ποικιλομορφίας των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της βλάστησης μιας περιοχής, γίνεται εύκολα κατανοητή η διαφοροποίηση της βλάστησης από περιοχή σε περιοχή ακόμα και σε μικρή απόσταση. Έτσι, στην ευρύτερη περιοχή του Ασπροποτάμου διαπιστώθηκε η ύπαρξη έξι φυτοκοινωνιολογικών μονάδων οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους χλωριδικά, οικολογικά, φυσιγνωμικά και ιστορικά. Τα όρια των περιοχών αυτών πολλές φορές εμπλέκονται ώστε να γίνονται ασαφή και απεικόνισή τους σε χάρτη είναι δυνατή μόνο με μια μικρότερη ή μεγαλύτερη αφαίρεση.

Αναλυτικότερα, στην περιοχή εμφανίζονται οι παρακάτω μονάδες βλάστησης:

- η βλάστηση των φυλλοβόλων δρυοδασών
- η βλάστηση της ελάτης
- η βλάστηση της μαύρης πεύκης
- η βλάστηση των συστάδων οξιάς
- η βλάστηση των ορεινών λιβαδιών
- η αζωνική παραποτάμια βλάστηση (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.1-57)

Σε ότι αφορά τη δασική βλάστηση, το δασικό σύμπλεγμα Ασπροποτάμου απαρτίζεται από οχτώ δημόσια δάση. Συγκεκριμένα από το Δημόσιο δάσος:

- Ανθούσας
- Δολιανών
- Καλλιρρόης
- Κατάφυτου
- Κρασιάς
- Πολυθέας
- Στεφανίου
- Χαλικιού

και βρίσκονται υπό τη διαχείριση της Δασικής Υπηρεσίας Καλαμπάκας ως ενιαίο δασικό σύμπλεγμα τηρώντας το αξίωμα της Αειφορίας των Καρπόσεων του Δάσους. Το αξίωμα αυτό προϋποθέτει τόσο τη διατήρηση του δάσους μετά την υλοτομία όσο και τη βελτίωση της παραγωγικότητας του δάσους (Ζαλαβράς, 2002: προσωπική επικοινωνία).

Από τα παραπάνω είδη βλάστησης κυρίαρχη είναι η υβριδογενής ελάτη (κάλυψη 28%), ενώ τα αμιγή δάση δρυς (*Quercus cerris*) και μαύρης πεύκης καταλαμβάνουν μικρότερη έκταση (2 και 2,5% αντίστοιχα). Κατά μήκος των ποταμών της περιοχής απαντώνται δάση πλατάνου της Ανατολής (*Platanion orientalis*) ενώ σημαντική είναι η παρουσία των αλπικών και υποαλπικών λιβαδιών (*Darpho – Festucetalia*), με συνολικό ποσοστό κάλυψης 27% της συνολικής έκτασης της περιοχής του Ασπροποτάμου. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002: 9)

2.1.2.4 Χλωρίδα

Στα χαμηλότερα σημεία της περιοχής και κατά μήκος των ποταμών, παρατηρούμε υδρόβια βλάστηση από πλατάνια, κλήθρα και ιτιές. Ακολουθεί μια ζώνη με φυλλοβόλες βελανιδιές και άλλα φυλλοβόλα δένδρα, όπως ο Σφένδαμος ο αμβλύς (*Acer obtusatum*) και πιο ψηλά αρχίζουν τα ελατοδάση, που είναι από τα πυκνότερα και ωραιότερα της χώρας. Σε υψόμετρο πάνω από τα 1.700 – 1.800 m στην υποαλπική και αλπική ζώνη υπάρχουν γυμνά βοσκολιβάδια και χιονισμένες κορυφές που ξεπερνούν τα 2.000 m. Έχουν επισημανθεί πολλά και ενδιαφέροντα είδη χλωρίδας, που αποτελούν χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής, όπως *Rosa heckeliana*, ο *Lathyrus oratensis*, ο *Petasites hybrida*, η *Pinguikula hirtiflora*, το *Senecio Squalidus*, ο *Centranthus longiflorus* υπείδους *juncus*, η *Scabiosa crenata*, η *Morina persica* κ.α. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1996: 9)

2.1.2.5 Πανίδα

Ο Αχελώος και οι παραπόταμοί του σχηματίζουν γραμμές όπου ο χειμώνας είναι ηπιότερος και συγκεντρώνουν τα περισσότερα λουλούδια, ζώα και ανθρώπους. Υπάρχει ενδιαφέρουσα πανίδα από λύκους, ζαρκάδια και άλλα μικρότερα θηλαστικά, ενώ κάπου-κάπου κάνει την εμφάνισή της και η αρκούδα. Στην κοίτη των ποταμών θα βρούμε αμφίβια και πουλιά ειδικευμένα στη ζωή του ποταμού, ενώ τα δασόβια είδη μένουν κρυμμένα στα φυλλώματα των πλαγιών. Επίσης, υπάρχουν πολλά αρπακτικά και φυσικά ερπετά, ψάρια (κυρίως η ορεινή πέστροφα που αναφέρεται παρακάτω), και έντομα πολλών ειδών.

Από τα σπουδαιότερα είδη αναφέρονται (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1996: 9):

- *Θηλαστικά*: Αρκούδα, βίδρα, Ασπάλακας
- *Ερπετά και αμφίβια*: Λιμνοβάτραχος, Νερόφιδο
- *Πουλιά*: Νεροκότσιφας, Σταχτοσουσουράδα, Ελατοπαπαδίτσα, Ποντικοβαρβακίνα

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί η ύπαρξη δύο περιοχών χαρακτηρισμένων ως Καταφύγια Άγριας Ζωής τα οποία καταλαμβάνουν το 27 % της συνολικής έκτασης της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου. Τα καταφύγια αυτά είναι (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002: 8):

- Καταφύγιο Άγριας Ζωής ΕΛΑΤΟΣ – ΣΕΚΑΡΕΣ / ΣΤΕΦΑΝΙΟΥ έκτασης 44.370 στρ. που αναλογούν στο 19 % της συνολικής έκτασης της Κοινότητας
- Καταφύγιο Άγριας Ζωής ΚΑΤΑΦΥΤΟΥ - ΑΝΘΟΥΣΑΣ έκτασης 18.674 στρ. που αναλογούν στο 8 % της συνολικής έκτασης της Κοινότητας

2.1.2.6 Προγράμματα προστασίας της φύσης

Μέχρι τώρα η περιοχή του Ασπροποτάμου έχει ενταχθεί στις εξής βάσεις δεδομένων ως προτεινόμενη περιοχή για προστασία (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.1-71):

- Πρόγραμμα CORINE της Ε.Ε. (περιλαμβάνει σημαντικές περιοχές για τη χλωρίδα και την πανίδα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης)
- Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά στην Ελλάδα Σ.Π.Π.Ε. (περιλαμβάνει περιοχές με σπάνια και απειλούμενα είδη πουλιών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο σύμφωνα με την οδηγία 79/409)
- Πρόγραμμα «Φύση 2000», το οποίο περιλαμβάνει περιοχές στις οποίες έχουν καταγραφεί σημαντικά είδη χλωρίδας, πανίδας και οικοτόπων σύμφωνα με την οδηγία 92/43.
- Καταφύγια Άγριας Ζωής (πρώην Καταφύγια θηραμάτων) σύμφωνα με την ΚΥΑ 35008/1780/6-5-1976 αλλά και την 95128/1693/5/5-6-1986 του Υπουργείου Γεωργίας.

2.1.2.7 Χρήσεις – Κάλυψη γης

Η πρωτοκαθεδρία της κτηνοτροφίας και της δασικής παραγωγής είναι αδιαμφισβήτητη στην περιοχή του Ασπροποτάμου. Συγκεκριμένα, οι κυριότερες χρήσεις γης που συναντάμε είναι οι ακόλουθες:

- δασική έκταση

- δασική έκταση που παραχωρήθηκε στην κτηνοτροφία τα τελευταία δέκα (10) χρόνια
- έκταση κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης
- έκταση γεωργο-κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης
- οικιστική χρήση

Σε ότι αφορά την κάλυψη γης στη Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου σύμφωνα με στοιχεία από τη Δασική Υπηρεσία Καλαμπάκας παρατίθεται ο παρακάτω πίνακας:

Πίνακας 3.1: Κατηγορίες κάλυψης γης και έκτασή τους

ΚΑΛΥΨΗ ΓΗΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)	ΕΚΤΑΣΗ (%)
Δασική Έκταση	125.070	44,9
Μερικώς Δασοσκεπής	35.416	12,57
Γυμνή Έκταση	2.846	1,05
Αγροί	1.262	0,45
Θάμνοι	5.038	1,85
Οικισμοί – Άγωνα	32.915	11,85
Βοσκότοποι	75.956	27,15
ΣΥΝΟΛΟ	287.503	100

Πηγή: Δασική Υπηρεσία Καλαμπάκας, 2002

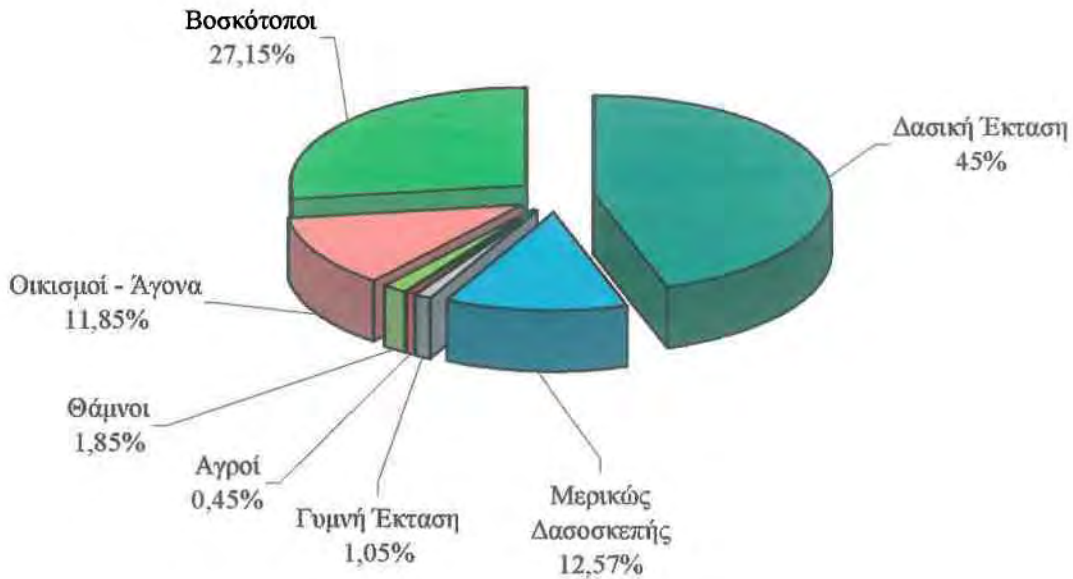
Στον παραπάνω πίνακα επιβεβαιώνεται η μεγάλη σημαντικότητα του δάσους στην περιοχή καθώς η μισή περίπου έκταση της Διευρυμένης Κοινότητας είναι δασική έκταση ενώ εξίσου σημαντική είναι η έκταση των βοσκοτόπων.

Με δεδομένο λοιπόν ότι το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής είναι δασική έκταση, η διαχείριση αυτού του τμήματος υπόκειται στην αρμοδιότητα της Δασικής Υπηρεσίας Καλαμπάκας, σύμφωνα με τη Δασική Νομοθεσία. Επίσης, το 99% της συνολικής έκτασης των βοσκοτόπων ανήκει στην ιδιοκτησία του Δημοσίου. Τα προβλήματα συγκρούσεων γης που παρουσιάζονται στην περιοχή εντοπίζονται κυρίως μεταξύ της δασικής έκτασης και των βοσκοτόπων και οφείλονται στην ελεύθερη βόσκηση τόσο των αιγοπροβάτων όσο και των βοοειδών.

Ωστόσο, από τα υπάρχοντα στοιχεία προκύπτει ότι η ελεύθερη βόσκηση είναι μια δραστηριότητα που ασκούνταν στο παρελθόν σε πολύ μεγαλύτερη έκταση από ότι σήμερα λόγω του μεγαλύτερου αριθμού του κτηνοτροφικού κεφαλαίου που υπήρχε στην περιοχή.

Οι επιπτώσεις της ελεύθερης βόσκησης στη δασοκάλυψη σε ορισμένες περιοχές ισοσταθμίζεται από την είσοδο του δάσους σε βοσκότοπους εξαιτίας της μείωσης του κτηνοτροφικού κεφαλαίου. (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.2-35)

Γράφημα 3.1: Κάλυψη γης στη Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου

Σε ότι αφορά τις ανθρωπογενείς πιέσεις για οικιστική χρήση τα όρια των οικισμών είναι θεσμοθετημένα ενώ παράλληλα το κτιριακό απόθεμα αρκετά υψηλό. Συνεπώς, λόγω και της έλλειψης έντονης τουριστικής δραστηριότητας στην περιοχή δεν παρουσιάζονται έντονες πιέσεις και η αυθαίρετη δόμηση είναι αρκετά περιορισμένη.

2.1.3 Παραγωγική δομή

Η περιοχή του Ασπροποτάμου είναι μια τυπική Ελληνική ορεινή περιοχή, η οποία παρουσιάζει εικόνα εγκατάλειψης και ερήμωσης. Οι νέοι, κατά τις προηγούμενες κυρίως δεκαετίες, ελλείπει επαγγελματικών ευκαιριών κατέφευγαν στα μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι, λόγω και της εποχιακής διαμονής των κατοίκων της, η περιοχή του Ασπροποτάμου παρουσιάζει μια διφυή πληθυσμιακή σύνθεση ως προς το χαρακτήρα καθώς στην περιοχή υπάρχουν (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999¹: 8):

- οι ημιμόνιμοι, οι οποίοι είναι εκείνοι που έχουν ημιμόνιμη κατοικία στην περιοχή λόγω της εργασίας τους κατά τους καλοκαιρινούς μήνες αλλά και που διατηρούν άλλη μία σε κάποιο αστικό κέντρο για την περίοδο του χειμώνα
- οι κάτοχοι πατρογονικών κατοικιών οι οποίοι είναι παραθεριστές, μόνιμοι κάτοικοι των μακρινών αστικών κέντρων, που διατηρούν τις πατρογονικές τους κατοικίες για παραθερισμό κυρίως κατά την περίοδο του καλοκαιριού

Το παραγωγικό σύστημα της περιοχής του Ασπροποτάμου, στη σημερινή του δομή, είναι άμεσα εξαρτώμενο από την εποχικότητα που τη χαρακτηρίζει. Οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα είναι κυρίως η κτηνοτροφία, η δασοπονία και σε μικρότερο βαθμό οι τουριστικές υπηρεσίες, με αισθητή όμως ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Αναλυτικότερα, η διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος παρουσιάζεται παρακάτω:

2.1.3.1 Πρωτογενής τομέας

Γεωργία

Ο τομέας της γεωργίας στην περιοχή του Ασπροποτάμου είναι σχεδόν ανύπαρκτος. Το έντονο ανάγλυφο με τις μεγάλες κλίσεις καθιστά αδύνατη την καλλιέργεια του εδάφους και κατά συνέπεια την ανάπτυξη οποιασδήποτε δραστηριότητας σχετίζεται με τον τομέα αυτό. Χαρακτηριστικό αυτού είναι το γεγονός ότι μόνο το 0,45 % της συνολικής έκτασης της Διευρυμένης Κοινότητας του Ασπροποτάμου είναι καλλιεργήσιμη γη με αποτέλεσμα η παραγωγή να είναι αμελητέα σε ποσότητα. Όσες εκτάσεις καλλιεργούνται βρίσκονται στο χαμηλότερο δυνατό υψόμετρο της Κοινότητας, Κατάφυτο και Κρασιά, και αφορούν κυρίως δενδρώδεις καλλιέργειες.

Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία ανέκαθεν αποτελούσε τον σημαντικότερο παραγωγικό κλάδο της περιοχής του Ασπροποτάμου και αυτό οφείλεται στην ύπαρξη σημαντικών εκτάσεων βοσκοτόπων (75.956 στρέμματα ή 27,15% της συνολικής έκτασης της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, σύμφωνα με στοιχεία της Δασικής Υπηρεσίας Καλαμπάκας). Η αρνητική εξέλιξη των ορεινών περιοχών στο σύνολο της χώρας αλλά και της περιοχής του Ασπροποτάμου ειδικότερα, επηρέασαν, όπως ήταν αναμενόμενο, και τον κλάδο της

κτηνοτροφίας. Όμως, σημαντική συμβολή στη μείωση του ζωικού κεφαλαίου και κατά συνέπεια της παραγωγής έχει και η Δασική Υπηρεσία, η οποία, στην δεκαετία του '50, στην προσπάθεια να ανακτηθεί η δασική έκταση από την επέκταση των βοσκοτόπων τις προηγούμενες δεκαετίες, περιόρισε σημαντικά τη βόσκηση σε μεγάλες εκτάσεις ανάμεσα στο δάσος και τους βοσκότοπους. Ο περιορισμός αυτός ήταν τόσο σημαντικός που μόνο στον οικισμό Κρασιά απαγορεύθηκε η βόσκηση σε ολόκληρη την έκταση του δάσους καθώς και σε 13.500 στρ. βοσκότοπων σε σύνολο 46.500 στρ. (Sivignon, 1992: 403). Ωστόσο, η κτηνοτροφία εξακολούθησε να συμμετέχει σημαντικά στη διαμόρφωση των ατομικών εισοδημάτων, κύριων και συμπληρωματικών, και να διατηρεί με αυτόν τον τρόπο τον πρωτεύοντα ρόλο που έχει για την περιοχή.

Όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα το ζωικό κεφάλαιο της Κοινότητας αποτελείται αποκλειστικά από τις κατηγορίες των προβατοειδών, των αιγοειδών και των βοοειδών.

Πίνακας 3.2: Ζωικό κεφάλαιο και έκταση χρησιμοποιούμενων βοσκοτόπων

	Βοοειδή	Πρόβατα	Αίγες	Εκμεταλλεύσεις	Έκταση Βοσκοτόπων (στρ.)
Αγ. Παρασκευή	340	5.998	2.027	54	22.000
Ανθούσα	424	2.135	265	14	20.106
Καλλιρρόη	255	340	350	7	5.774
Κατάφυτο	429	216	157	22	21.908
Κρασιά	692	5.645	105	34	26.711
Πολυθέα	202	1.933	35	9	7.000
Στεφάνι	420	-	-	3	11.084
Χαλίκι	423	9.559	412	46	36.974
ΣΥΝΟΛΟ	3.185	25.826	3.351	189	151.557

Πηγή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Τρικάλων, Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης

Το μεγαλύτερο μέρος του ζωικού κεφαλαίου αποτελούν τα πρόβατα. Συγκρίνοντας τον πίνακα 3.1 καλύψεων γης της Δασικής Υπηρεσίας Καλαμπάκας και τον παραπάνω (πίνακας 3.2) είναι δυνατό να αντιληφθούμε την καταπάτηση της δημόσιας γης και της αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τη Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης η έκταση των χρησιμοποιούμενων από τους κτηνοτρόφους βοσκοτόπων είναι διπλάσια εκείνης που δηλώνει η Δασική Υπηρεσία (151.557 στρ. έναντι 75.956 στρ.), χωρίς ωστόσο να υφίσταται αριθμητικό σφάλμα. Κατά αυτόν τον τρόπο διαπιστώνεται το πραγματικό

μέγεθος του προβλήματος που αφορά τη σύγκρουση των χρήσεων γης και την καταπάτηση της δασικής έκτασης από την κτηνοτροφία με ανεπανόρθωτες συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον.

Λόγω της εποχιακής διαμονής στην περιοχή του Ασπροποτάμου εξαιτίας του υψομέτρου, η κτηνοτροφία έχει ημινομαδικό χαρακτήρα (175 από τις 189 εκμεταλλεύσεις ή το 92% είναι μετακινούμενοι). Στο παρελθόν, η περιοχή που κυρίως έδινε τη δυνατότητα για μόνιμη εγκατάσταση των κτηνοτρόφων ήταν αυτή των Δολιανών. Ο οικισμός αυτός βρίσκεται στο χαμηλότερο υψόμετρο στο σύνολο της Κοινότητας με αποτέλεσμα οι καιρικές συνθήκες το χειμώνα να είναι περισσότερο ήπιες από τις υπόλοιπες της Κοινότητας. Ωστόσο, τα προβλήματα κατά τη διάρκεια του χειμώνα ήταν σημαντικά και οφείλονταν τόσο στις καιρικές συνθήκες όσο και στις ελλείψεις υποδομές στις κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις. Στις μέρες μας, ωστόσο, δεν κρίνεται σκόπιμη η προσπάθεια δημιουργίας κατάλληλων υποδομών για μόνιμη εγκατάσταση λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών.

Πέρα όμως από τις καιρικές συνθήκες, σημαντικό ρόλο στη παραμονή για τους έξι (6), περίπου, θερινούς μήνες του χρόνου στην περιοχή του Ασπροποτάμου παίζει και ο σημερινός τύπος της ράτσας των ζώων, τόσο των αιγοπροβάτων όσο και των βοοειδών. Τις παλαιότερες περιόδους τα ζώα είχαν μεγαλύτερη αντοχή στις ακραίες καιρικές συνθήκες αλλά η απόδοσή τους σε παραγωγή ήταν μικρή. Η ανάγκη για αύξηση της αποδοτικότητας των ζώων επέφερε και την αλλοίωση της ράτσας τους ως αποτέλεσμα πολλών διασταυρώσεων. Τα ζώα σήμερα είναι λιγότερο λιποδίαιτα αλλά με μικρότερη αντοχή σε δυσμενείς και ακραίες καιρικές συνθήκες. (Βουρλίτσης, 2002: προσωπική επικοινωνία)

Δεδομένου ότι η διαχείριση της γης των βοσκοτόπων και των δασικών εκτάσεων που χρησιμοποιούνται για τη βόσκηση των ζώων ανήκει στην αρμοδιότητα του Δημοσίου και της Δασικής Υπηρεσίας Καλαμπάκας, η τελευταία συμμετέχει ενεργά στη βελτίωση της παραγωγικότητας του κλάδου. Συγκεκριμένα, η Υπηρεσία πραγματοποίησε διάνοιξη δασικών δρόμων για την ταχύτερη μεταφορά των κτηνοτροφικών προϊόντων (έτσι ώστε να μην ξινίζει το γάλα) και κατασκεύασε στέγαστρα και ποτίστρες (για τη μείωση των μετακινήσεων των ζώων) αλλά και κτήρια διαμονής (κυρίως στο Χαλίκι) για τους κτηνοτρόφους υπό την εφαρμογή του προγράμματος «Πρόγραμμα Βελτίωσης Βοσκοτόπων» (Ζαλαβράς, 2002: προσωπική επικοινωνία).

Παρόλο που η κτηνοτροφία αποτελεί τον σημαντικότερο κλάδο παραγωγής για την περιοχή του Ασπροποτάμου, αυτή παρουσιάζει αρκετά προβλήματα οργάνωσης και απόδοσης. Πέρα από το υφιστάμενο «Πρόγραμμα Βελτίωσης Βοσκοτόπων» που

διαχειρίζεται η Δασική Υπηρεσία, απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες βελτίωσής τους, όπως για παράδειγμα η συστηματική καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών ώστε να επιτυγχάνεται η περιοδική βόσκηση και η ποιοτικότερη παραγωγή προϊόντων. Επίσης, σε εξίσου χαμηλά επίπεδα οργάνωσης βρίσκονται και οι παραγωγοί κτηνοτροφικών προϊόντων. Στις μέρες μας, το βασικό προϊόν της συνολικής παραγωγής είναι η φέτα ενώ τα υπόλοιπα τυροκομικά προϊόντα, όπως κεφαλογραβιέρα, μυζήθρα κ.α., συμπληρώνουν την παραγωγή με μικρές ποσότητες καθώς χρησιμοποιούνται κυρίως για προσωπική κατανάλωση από τους ίδιους τους παραγωγούς και λιγότερο για εμπορία. Δεδομένης της ξεχωριστής ποιότητας των παραπάνω προϊόντων, λόγω της απουσίας νιτρικών και άλλων φυτοφαρμάκων στην περιοχή, δεν υπάρχει οργανωμένη προσπάθεια παραγωγής επώνυμων κτηνοτροφικών προϊόντων, με τη μορφή σύγχρονων Συνεταιριστικών ή ιδιωτικών τυροκομικών μονάδων, αλλά και εμπορίας τους. Οι μονάδες που υφίστανται σήμερα είναι οικογενειακής μορφής και η εμπορία των προϊόντων πραγματοποιείται μεμονωμένα χωρίς κάποια ιδιαίτερη οργάνωση.

Δασοπονία

Η δασοκάλυψη της περιοχής του Ασπροποτάμου και η δασική παραγωγή είναι στοιχεία που καθορίζουν όχι μόνο την περιοχή αλλά και ολόκληρο το Νομό Τρικάλων. Έτσι, η απασχόληση στον τομέα αυτό είναι αρκετά σημαντική. Συγκεκριμένα υφίστανται 13 Συνεταιρισμοί (25 συμπεριλαμβανομένου και των όμορων οικισμών της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου που διαχειρίζονται το δασικό σύμπλεγμα Ασπροποτάμου) και απασχολούνται περισσότεροι από 100 εργάτες (Ένωση Δασικών Συνεταιρισμών).

Η οργάνωση των Δασικών Συνεταιρισμών δεν βρίσκεται σε καλό επίπεδο. Αυτό οφείλεται στην ύπαρξη μεγάλου αριθμού τους, δεδομένης της τάσης των Ελλήνων να χωρίζουν εύκολα και που πήρε μεγαλύτερη διάσταση με αφορμή τον Νόμο 2810/2000, με τον οποίο μειώθηκε το όριο ίδρυσής τους από 20 και άνω σε 7 και άνω άτομα. Έτσι, χωρίστηκαν πολλοί από τους υφιστάμενους Συνεταιρισμούς με αποτέλεσμα τη δυσχερή συνεργασία τους. Ωστόσο, οι Συνεταιρισμοί απαρτίζονται από ικανούς και εξειδικευμένους υλοτόμους. (Ζαλαβράς, 2002: προσωπική επικοινωνία)

Η αποκομιδή της δασικής παραγωγής γίνεται με τις οδηγίες της «Μελέτης Διαχείρισης του Δάσους» σύμφωνα με την οποία υπολογίζονται οι καρπώσεις που πρέπει να γίνονται και σύμφωνα με την τήρηση του Αξιώματος της Αειφορίας των Καρπώσεων (δεν πραγματοποιείται αποψιλωτική υλοτόμηση). Έτσι, το ξύλο που παράγεται παραχωρείται

στους Συνεταιρισμούς ανάλογα με τον αριθμό των μελών τους αλλά και την προσφορά εργασίας τους. Οι Συνεταιρισμοί έχουν ιδρύσει μία Ένωση παραγωγής στρογγυλής ξυλείας στην Καλαμπάκα όπου και δίνουν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής ενώ το υπόλοιπο πωλείται στις ξυλοβιομηχανίες του Νομού. (Ζαλαβράς, 2002: προσωπική επικοινωνία)

Το ξυλαπόθεμα είναι $330 \text{ m}^3/\text{Ha}$ και η ετήσια προσαύξηση $6 \text{ m}^3/\text{Ha}$. Τα δασικά είδη που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή των δασικών προϊόντων είναι η ελάτη, η οξιά, η μαύρη πεύκη και η δρυς. Η ετήσια παραγωγή σε στρογγυλή ξυλεία ξεπερνάει τα 60.000 m^3 ενώ η αντίστοιχη σε καυσόξυλα τα 150.000 m^3 . (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002)

Εικ.1: Ξυλεία στην περιοχή των Δολιανών

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Ωστόσο, η παραγωγή έχει δυνατότητες να αυξηθεί. Αυτό δικαιολογείται ως εξής: Το 1900 είχε καταργηθεί η Δασική Υπηρεσία και τα δάση μισθώνονταν. Τον έλεγχο της διαχείρισης των δασών είχε τότε η Χωροφυλακή οπότε και έγιναν ληστρικές υλοτομίες καθώς για την μεταφορά των κορμών μέσω του Αχελώου προς το Μεσολόγγι υλοτομούνταν μεγάλες ποσότητες παρόχθιας ελάτης. Λόγω αυτής της μαζικής υλοτόμησης η φύση εγκατέστησε ένα είδος (*Quercus cerris*) από το οποίο ήταν αδύνατο να παραχθούν ακόμη και καυσόξυλα. 100 χρόνια μετά, και αφού η Δασική Υπηρεσία ανέλαβε τη διαχείριση των δασών από το '50 και μετά, η φύση αρχίζει να «επουλώνει τις πληγές» και να εγκαθιστά πάλι την παραγωγική ελάτη. (Ζαλαβράς, 2002: προσωπική επικοινωνία)

Ιχθυοκαλλιέργεια

Ο Αχελώος ποταμός είναι από τα μεγαλύτερα ποτάμια της χώρας και κυριαρχεί στη φυσιογνωμία της περιοχής, καθορίζοντας την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική εξέλιξη της περιοχής. Ένα από τα αποτελέσματα της ύπαρξής του είναι η παρουσία της μοναδικής άγριας πέστροφας *Salmo Trutta Fario*. Στην τοποθεσία «Κουκουφλί», λίγο πριν τα «Τρία Ποτάμια», όπου ενώνονται τα κύρια ρεύματά του (Κρανώτικος και Ασπροπόταμος), υπάρχει πεστροφογεννητικός σταθμός του Δασαρχείου Καλαμπάκας όπου παράγονται 2.000 ιχθύδια με σκοπό τον εμπλουτισμό των ρεμάτων.

Εικ.2: Ο πεστροφογεννητικός σταθμός στην τοποθεσία Κουκουφλί

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Το είδος της πέστροφας είναι γνωστό για την γευστικότητά του. Ωστόσο, επειδή η πέστροφα αυτή δεν αναπτύσσεται σε σύντομο χρονικό διάστημα, όπως για παράδειγμα η ελβετική, δεν ενδείκνυται για ιχθυοκαλλιέργεια. Σκοπός της Δασικής Υπηρεσίας είναι ο εμποτισμός των ρευμάτων τόσο για τη διατήρηση της ισορροπίας του οικοσυστήματος όσο και για την παροχή δυνατότητας για την ενασχόληση των κατοίκων και των επισκεπτών με το ψάρεμα. (Ζαλαβράς, 2002: προσωπική επικοινωνία)

2.1.3.2 Δευτερογενής τομέας

Λόγω του αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής του Ασπροποτάμου, ο δευτερογενής τομέας παραγωγής αφορά κυρίως τη μεταποιητική δραστηριότητα των πρωτογενών κτηνοτροφικών προϊόντων. Φυσικά, στην περιοχή δεν υφίστανται σημαντικές μονάδες μεταποίησης και παραγωγής αλλά μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις. Πέρα από τις επιχειρήσεις αυτές η δραστηριότητα του τομέα αυτού αναφέρεται και στην εμπορία των πρωτογενών προϊόντων.

Συγκεκριμένα, από τα κτηνοτροφικά προϊόντα, το αιγοπρόβειο γάλα διατίθεται στα τυροκομεία της περιοχής και όχι μόνο, ενώ το αγελαδινό στις βιομηχανίες γαλακτοκομικών προϊόντων του Νομού. Επίσης, το μαλλί διατίθεται σε βιοτεχνικά λαναριστήρια της ευρύτερης περιοχής, από όπου παίρνουν το νήμα για την κατασκευή μάλλινων υφαντών και λοιπών ειδών οικοτεχνίας. Σε ότι αφορά τον κλάδο αυτό, ιδιαίτερη σημασία έχει η παραγωγή παραδοσιακών υφαντών και λοιπών ειδών χειροτεχνίας, είτε υπό την μορφή οικοτεχνίας είτε υπό τη μορφή μικρών οικογενειακών βιοτεχνιών, για τη διατήρηση της παράδοσης και του πολιτισμού της περιοχής.

2.1.3.3 Τριτογενής τομέας

Η ανάπτυξη του τουρισμού στη Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα στην περιοχή. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτή δεν έχει ιδιαίτερα έντονους ρυθμούς όπως σε άλλες κοντινές στον Ασπροπόταμο περιοχές όπως η Ελάτη, το Περτούλι και η Καστανιά. Αυτό οφείλεται κυρίως στην ανεπάρκεια των υπερτοπικών συνδέσεων, κυρίως τις προηγούμενες δεκαετίες, στην έλλειψη αξιόλογων τουριστικών μονάδων που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις των επισκεπτών, στο χαμηλό επίπεδο των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών και στο χαμηλό βαθμό αξιοποίησης των νέων μορφών τουρισμού παρά την καταλληλότητα της περιοχής για αυτές, όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο περιηγητικός – θρησκευτικός – περιπατητικός – αθλητικός τουρισμός.

Μόλις τα τελευταία χρόνια υπάρχει κινητικότητα στην αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών στην περιοχή κυρίως λόγω της αξιοποίησης των Κοινοτικών κονδυλίων μέσω του προγράμματος LEADER. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τον ξενώνα του Χαλικιού, οποίος ανήκει στην ιδιοκτησία της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, αλλά και της υπερσύγχρονης ιδιωτικής ξενοδοχειακής μονάδας «Πύργου Μαντάνια» στην περιοχή

Μαντάνια (Καλλιρρόη), που εγκαινιάσθηκαν την καλοκαιρινή περίοδο του 2002. Η υπόλοιπη ξενοδοχειακή υποδομή ανήκει στην ιδιοκτησία της Κοινότητας και αφορά τους ξενώνες στους οικισμούς Κρανιά και Πολυθέα. Η κατάσταση των παραπάνω μονάδων δεν είναι ιδιαίτερα καλή καθώς οι κτιριακές εγκαταστάσεις υφίστανται από τη δεκαετία του '70, με τις αντίστοιχες προδιαγραφές της εποχής αυτής, και απαιτείται άμεση ανακαίνισή τους.

Το δυναμικό της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου σε τουριστική υποδομή και συγκεκριμένα σε αριθμό κλινών αυτή την περίοδο, μετά από επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε, παρατίθεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 3.3: Δυναμικό τουριστική υποδομής 2002

Οικισμός / Περιοχή	Αρ. κλινών
Κρανιά	22
Καλλιρρόη (Μαντάνια)	35
Πολυθέα	15
Χαλίκι	24
Σύνολο	96

Πηγή: ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε., 2002

Εικ.3: Το ξενοδοχείο «Πύργος Μαντάνια» στην περιοχή Μαντάνια (Καλλιρρόη)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Πέρα όμως από τους ξενώνες, στην περιοχή λειτουργούν πολλές ταβέρνες και καφενεία τα οποία είναι χωροθετημένα εντός των οικισμών στην κεντρική τους πλατεία. Εκεί λαμβάνουν χώρα τα ξακουστά παραδοσιακά «βλάχικα» πανηγύρια την περίοδο του καλοκαιριού τα οποία διαρκούν τρεις ημέρες συγκεντρώνοντας στην περιοχή πολλούς επισκέπτες.

Τα τελευταία τρία χρόνια στην τοποθεσία «Τρία Ποτάμια» και με έδρα το Κέντρο της Κοινότητας του Ασπροποτάμου λειτουργεί σχολή εκμάθησης για κανό, καγιάκ και ράφτινγκ για την ασφαλή κατάβαση του Αχελώου. Η δραστηριότητα αυτή αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς και έχει πολλές ακόμα προοπτικές καθώς πολλοί είναι οι επισκέπτες που επιθυμούν να γνωρίσουν από κοντά την ιδιαίτερη φυσική ομορφιά της περιοχής και παράλληλα να ψυχαγωγηθούν.

Εικ.4: Ο Αχελώος και ο χώρος για κανό, καγιάκ

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

2.1.4 Υποδομές – Δίκτυα

2.1.4.1 Τεχνική Υποδομή

Οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου έχει όλα τα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στις περισσότερες ορεινές περιοχές της χώρας, όπως (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999²: 4.2-23):

- μέτρια ποιότητα οδοστρώματος
- εδαφολογικά προβλήματα με εκτεταμένα φαινόμενα κατολισθήσεων και φερτών υλικών
- κακός έως μέτριος γεωμετρικός σχεδιασμός (ακτίνες καμπυλότητας, μηκοτομές – κλίσεις, πλάτος οδού)
- προβλήματα προσπέλασης κατά τη διάρκεια του χειμώνα εξαιτίας του παγετού, της σκίασης του δρόμου και των έντονων κλίσεων

Το δύσβατο της περιοχής αποτέλεσε το κυριότερο πρόβλημα στη διάνοιξη του πρωτεύοντος οδικού δικτύου. Στις μέρες μας το μεγαλύτερο τμήμα του δικτύου έχει ασφαλτοστρωθεί ενώ σε διαδικασία ολοκλήρωσης βρίσκονται οι συνδέσεις του πρωτεύοντος δικτύου με τους οικισμούς Δολιανά και Στεφάνι.

Πέρα όμως από τις οδικές συνδέσεις μεταξύ των οικισμών της Κοινότητας σημαντικές κρίνονται οι οδικές συνδέσεις σε υπερτοπικό αλλά και υπερνομαρχιακό επίπεδο. Συγκεκριμένα πρόκειται για τις συνδέσεις:

- Αγία Παρασκευή και Γαρδίκι, σύνδεση με το Δήμο Αιθίων
- Κρανιά και Παλαιοχώρι, σύνδεση με το Δήμο Κλεινοβού
- Ανθούσα και Καλαρίτες – Ματσούκι (όρια Νομού), σύνδεση με τις Κοινότητες Καλαρίτες και Ματσούκι
- Χαλίκι και Ανήλιο Μετσόβου (όρια Νομού), σύνδεση με το Δήμο Μετσόβου

Από τις παραπάνω οδικές συνδέσεις, μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί μόνο για τις περιπτώσεις των συνδέσεων Ανθούσα – Καλαρίτες/Ματσούκι, και Χαλίκι – Ανήλιο ενώ οι υπόλοιπες αποτελούν μελλοντικά σχέδια της Τοπικής Αρχής.

Σε ότι αφορά τη σύνδεση Χαλίκι – Ανήλιο Μετσόβου, το έργο βρίσκεται στο στάδιο ένταξης στο Γ' ΚΠΣ καθώς πέρα από το Ανήλιο και το Μέτσοβο αφορά τη σύνδεση της

Κοινότητας με την Εγνατία Οδό. Όπως είναι κατανοητό, ένα τέτοιο έργο θα δώσει τη δυνατότητα ένταξης της περιοχής σε σημαντικούς άξονες με αποτέλεσμα την άρση της περιθωριοποίησης και της απομόνωσης καθώς ο Ασπροπόταμος θα αυξηθεί η προσπελασιμότητα της περιοχής.

Δίκτυο ύδρευσης – αποχέτευσης – συγκομιδή απορριμμάτων

Το δίκτυο ύδρευσης καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό της Κοινότητας χωρίς ωστόσο να υπάρχουν υδρόμετρα και εγκαταστάσεις καθαρισμού του νερού. Παράλληλα, υπάρχουν μεγάλες απώλειες νερού που οφείλονται στην παλαιότητα του δικτύου (σπασμένοι αγωγοί).

Αναλυτικότερα, προβλήματα στην ύδρευση παρουσιάζονται στον οικισμό Κρασιά λόγω της καθυστέρησης στην κατασκευή δεξαμενής. Επίσης, στον οικισμό Δολιανά παρουσιάζονται προβλήματα που οφείλονται στη μη ολοκλήρωση των εργασιών ύδρευσης. Στους υπόλοιπους οικισμούς δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερα προβλήματα εκτός των περιόδων αιχμής της τουριστικής κίνησης τα οποία οφείλονται στη αυξημένη ζήτηση χωρίς ωστόσο σημαντικές επιπτώσεις.

Σε ότι αφορά την αποχέτευση της Κοινότητας θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Κοινότητα δε διαθέτει δίκτυο αποχέτευσης όμβριων υδάτων. Η διαχείρισή τους πραγματοποιείται με σηπτικούς βόθρους.

Η αποκομιδή των απορριμμάτων πραγματοποιείται δύο φορές την εβδομάδα από κάθε οικισμό της Κοινότητας και τα απορρίμματα διατίθενται στους μεγάλους Δήμους του Νομού, Καλαμπάκας και Τρικάλων, οι οποίοι αναλαμβάνουν και τη διαχείρισή τους.

Δίκτυο ΟΤΕ –ΔΕΗ

Η σταθερή τηλεφωνία (δίκτυο ΟΤΕ), με την αντικατάσταση των παλαιών ενσύρματων ζεύξεων με ασύρματες που μπορούν να εξυπηρετήσουν περισσότερες παράλληλες συνδιαλέξεις, έχει βελτιώσει σημαντικά το πρόβλημα των τηλεπικοινωνιών της περιοχής που επιβαρύνονταν σημαντικά από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες. Ανάλογη βελτίωση έχει σημειωθεί και στην κινητή τηλεφωνία η οποία έχει επεκτείνει το δίκτυο της ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές. Προβλήματα παρουσιάζονται μόνο σε περιοχές με έντονες μεταβολές του ανάγλυφού τους, συγκεκριμένα στους οικισμούς Χαλίκι και Ανθούσα, με αποτέλεσμα να υφίστανται τις τηλεπικοινωνιακές σκιάσεις. Όμως, σύμφωνα

με δεσμεύσεις των εταιριών κινητής τηλεφωνίας, σε σύντομο χρονικό διάστημα θα έχει επεκταθεί το δίκτυο σε όλους τους οικισμούς της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου.

Στην περιοχή του Ασπροποτάμου το πρόγραμμα εξηλεκτρισμού έχει σχεδόν ολοκληρωθεί και δεν αναμένεται περαιτέρω επέκταση και αναβάθμιση. Ωστόσο η κατάστασή του κρίνεται ικανοποιητική και μόνο σε περιόδους ακραίων καιρικών συνθηκών παρουσιάζονται προβλήματα σταθεροποίησης της τάσης.

2.1.4.2 Κοινωνική Υποδομή

Λόγω της έλλειψης μόνιμων κατοίκων στη Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου σχεδόν ανύπαρκτες είναι οι υποδομές κοινωνικών παροχών. Στον τομέα της υγείας οι εποχικοί κάτοικοι της περιοχής εξυπηρετούνται από το υποτυπώδες αγροτικό ιατρείο που εδρεύει στον οικισμό Κατάφυτο. Για περισσότερο σημαντικά περιστατικά οι κάτοικοι είναι υποχρεωμένοι να καταφύγουν στα κοντινά αστικά κέντρα και κυρίως στην Καλαμπάκα και την πόλη των Τρικάλων.

2.2 Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ

2.2.1 Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ασπροποτάμου

Η περιοχή του Ασπροποτάμου, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου αυτού, αποτελεί το πιο απομακρυσμένο κομμάτι του Νομού Τρικάλων. Η εγκατάλειψη που παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών, και σύμφωνα με αιτίες που επίσης αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, ήταν ιδιαίτερα εμφανής. Στην πραγματικότητα οι οικισμοί της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου ερημώθηκαν και στις μέρες μας, πλέον, κατοικούνται μόνο για πέντε (5) έως έξι (6) μήνες το χρόνο. Η πλειοψηφία των κατοίκων των οικισμών αυτών είναι άνθρωποι που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά στην περιοχή, παραθεριστές – κάτοχοι πατρογονικών περιουσιών και μη αλλά και απλοί τουρίστες οι οποίοι επισκέπτονται την περιοχή κυρίως τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο.

Η έλλειψη του στοιχείου της μονιμότητας αποτελεί και ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στοιχείο της περιοχής. Η ιδιαιτερότητα αυτή έγκειται στην κινητικότητα του πληθυσμού μεταξύ της περιοχής του Ασπροποτάμου και των υπόλοιπων περιοχών, οι οποίες αποτελούν τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους. Έτσι, μπορούμε να διακρίνουμε την ύπαρξη ενός χωρικού συστήματος το οποίο περιλαμβάνει ένα ευρύ σύνολο περιοχών (ορεινών, πεδινών και αστικών κέντρων) εντός του οποίου αναπτύσσονται διάφορες μορφές κινητικότητας με ολοένα αυξανόμενο ρυθμό τα τελευταία χρόνια.

Οι μορφές κινητικότητας δύναται να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με τα είδη των πληθυσμών που σχετίζονται με την περιοχή του Ασπροποτάμου, καθώς τα είδη αυτά καθορίζουν τις περιοχές που εντάσσονται στο συνολικό χωρικό σύστημα. Πέρα από τους ημιμόνιμους και τους κατόχους πατρογονικών περιουσιών που αναφέρονται στην ενότητα 3.1.3. και οι οποίοι αποτελούν το μεγαλύτερο κομμάτι του συνολικού μετακινούμενου πληθυσμού, ολοένα και περισσότερο σημαντικοί για το παραπάνω σύστημα είναι οι παραθεριστές, οι οποίοι κατάγονται από την περιοχή του Ασπροποτάμου αλλά δεν διαθέτουν κατοικία και έχουν δυνατούς δεσμούς με τις ρίζες τους, και οι παραθεριστές – επισκέπτες της περιοχής οι οποίοι δεν σχετίζονται με αυτήν.

Οι περιοχές που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη σχέση λόγω των παραπάνω πληθυσμών είναι οι κοντινές προς τον Ασπροπόταμο πεδινές και αστικές περιοχές. Συγκεκριμένα αφορούν όλες τις αστικές περιοχές τις Θεσσαλίας, Τρίκαλα, Καρδίτσα, Λάρισα, Φάρσαλα, και Καλαμπάκα, κατά κύριο λόγο αλλά και πεδινές περιοχές του Θεσσαλικού κάμπου, Φαρκαδόνα, Δομοκός κ.α. Αυτές είναι, εξάλλου, και οι περιοχές που αποτελούσαν τα χειμαδιά των προγόνων των καταγόμενων από τον Ασπροπόταμο.

Ένα άλλο στοιχείο που αποτελεί ιδιαιτερότητα της περιοχής της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου είναι το πλούσιο και παράλληλα αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον. Ιδιαίτερα η δασοκάλυψη της ευρύτερης περιοχής, που έχει αναφερθεί και προηγουμένως, είναι σημαντική ακόμη και σε εθνικό επίπεδο. Με δεδομένο ότι τα δάση προσφέρουν κατοικία και καταφύγιο για την άγρια πανίδα και χλωρίδα ενώ παίζουν σημαντικό ρόλο στη διατήρηση των υδάτινων πόρων που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος (Tietenberg, 2001: 371), το φυσικό περιβάλλον στο σύνολό του αποτελεί ίσως και τον σημαντικότερο πλούτο που διαθέτει η περιοχή. Βέβαια, αυτό σχετίζεται άμεσα και με την παραπάνω πληθυσμιακή κατάσταση της περιοχής, καθώς η απουσία μόνιμου πληθυσμού συμβάλλει στην διατήρησή του. Φυσικά, δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε ότι το μεγάλο υψόμετρο της περιοχής σε συνδυασμό με τις ακραίες καιρικές συνθήκες για ένα μεγάλο

χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια μιας χρονιάς περιορίζουν τόσο την επιθυμία όσο και τη δυνατότητα παρέμβασης εις βάρος του περιβάλλοντος.

Θα πρέπει επίσης να συνυπολογίσουμε το γεγονός ότι η περιοχή του Ασπροποτάμου είναι από τις ορεινές περιοχές της χώρας που δεν παρουσίασε σημαντική ανάπτυξη του τουρισμού, χειμερινού τουρισμού κατά κύριο λόγο, τα τελευταία χρόνια. Αυτό συνεπάγεται ότι το φυσικό περιβάλλον δεν χρειάστηκε να δεχθεί παρεμβάσεις που αφενός θα επιτάχυναν την ανάπτυξη της περιοχής και αφετέρου θα επιβάρυναν και ίσως κατέστρεφαν, όπως συνέβη σε πολλές περιοχές της χώρας με την αθρόα κατασκευή χιονοδρομικών κέντρων κ.α., αυτό που αποτελεί σήμερα τον πλούτο της περιοχής.

Η περιοχή του Ασπροποτάμου συγκαταλέγεται στις μειονεκτικές και εγκαταλελειμμένες περιοχές της χώρας που όμως διατήρησαν παράλληλα τόσο την παράδοση και την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά όσο και αναλλοίωτο το φυσικό περιβάλλον. Η εγκατάλειψη αυτή αποτελεί και ως ένα βαθμό την αιτία της διατήρησης αυτού του περιβάλλοντος. Η περιοχή του Ασπροποτάμου, όπως και άλλες στον ελλαδικό χώρο, βρέθηκαν εκτός ανταγωνισμού απέναντι στις τουριστικά ανεπτυγμένες ορεινές περιοχές, όπως το Μέτσοβο, το Πήλιο, το Καρπενήσι. Βρέθηκαν όμως εκτός ανταγωνισμού και από περιοχές οι οποίες στην προσπάθεια να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του ανταγωνισμού τις δεκαετίες του '70 και του '80, στην προσπάθειά τους να αντιγράψουν την «πετυχημένη συνταγή» της εποχής για ανάπτυξη από άλλες ήδη ανεπτυγμένες ορεινές περιοχές, αλλοίωσαν τα χαρακτηριστικά που τις διέκριναν. Χαρακτηριστικά όπως η παράδοση, ο πολιτισμός, η αρχιτεκτονική τους κληρονομιά.

Όπως αντίστοιχα συμβαίνει στην περίπτωση των ελληνικών νησιών, όπου τα περισσότερο παρθένα και παραδοσιακά νησιά δείχνουν να πλεονεκτούν στον ανταγωνισμό της σημερινής εποχής απέναντι στα κοσμοπολίτικα και παράλληλα πνιγμένα από τόνους μπετόν αναπτυγμένα νησιά των προηγούμενων δεκαετιών, έτσι και η περίπτωση της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου δείχνει πλέον να πλεονεκτεί σε στοιχεία που πολλές ορεινές περιοχές της χώρας έχουν χάσει. Εξάλλου, στην περιοχή υφίστανται δύο παραδοσιακοί οικισμοί, Ανθούσα και Χαλίκι, ενώ παράλληλα απουσιάζουν οι επενδύσεις που προκαλούν συγκέντρωση μαζικού τουρισμού, όπως για παράδειγμα ένα χιονοδρομικό κέντρο, και λόγω της απουσίας έντονων ξενόφερτων στοιχείων που συνεπάγεται η ανάπτυξη, των προηγούμενων κυρίως δεκαετιών, έχει διατηρηθεί σε μεγάλο βαθμό η παράδοση στους περισσότερους οικισμούς της Κοινότητας.

Η διατήρηση του αναλλοίωτου φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, πέρα από την έλλειψη αναπτυξιακής διαδικασίας οφείλεται και στην ένταξη της ευρύτερης περιοχής του

Ασπροποτάμου σε προγράμματα προστασίας του που αναφέρονται στην παράγραφο 3.1.2. Τα προγράμματα αυτά αλλά και άλλα που πιθανώς θα ακολουθήσουν στο μέλλον αποτελούν σημαντική ασφαλιστική δικλίδα για τη διατήρηση του πλούσιου και σημαντικού, τόσο σε επίπεδο Κοινότητας όσο και σε εθνικό επίπεδο, φυσικού περιβάλλοντος.

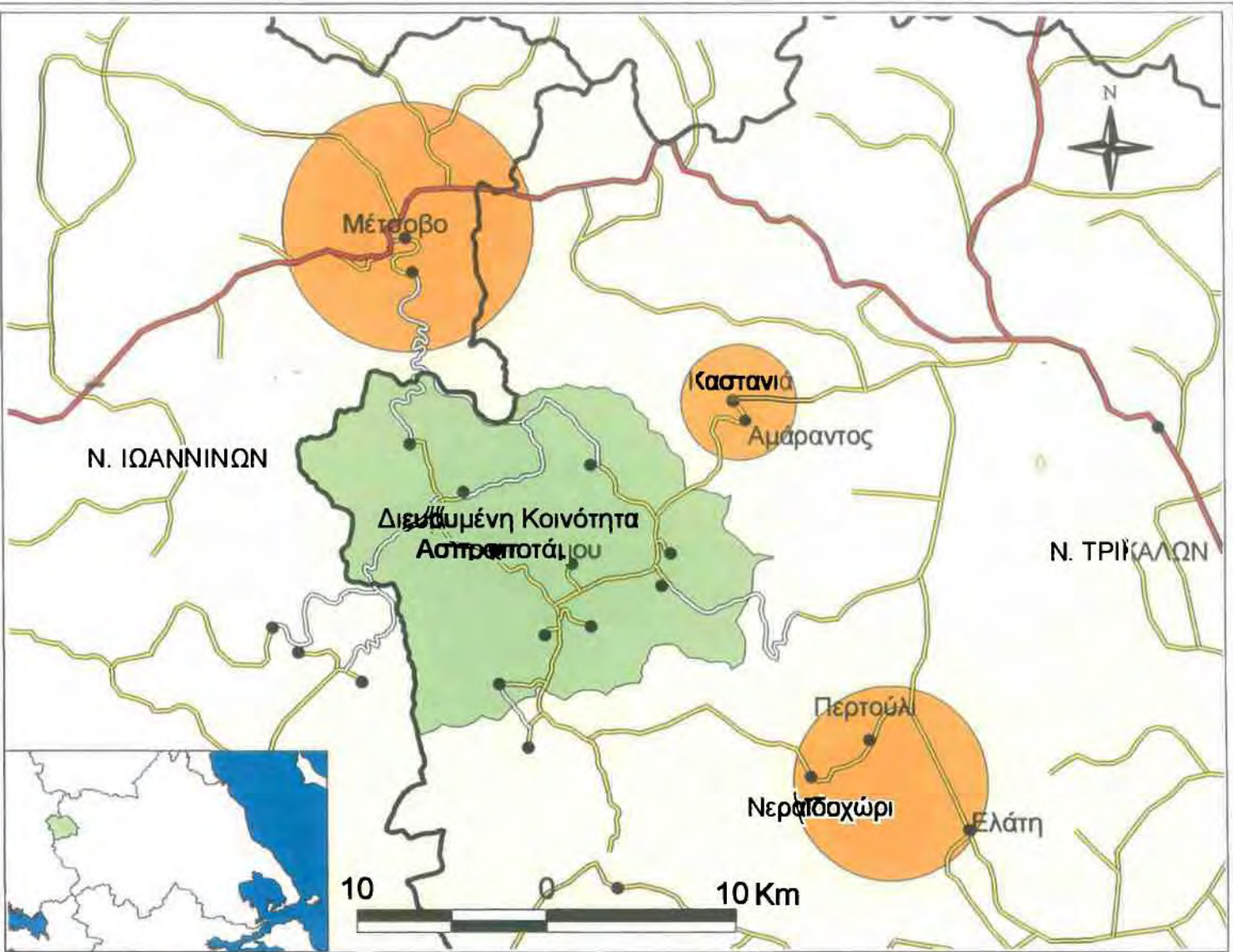
Ιδιαιτερότητα της περιοχής του Ασπροποτάμου αποτελεί και το γεγονός ότι η Κοινότητα γειτνιάζει με τουριστικά αναπτυγμένες ορεινές περιοχές (χάρτης 2), όπως είναι το Μέτσοβο² από βορά, το Περούλι, η Ελάτη και το Νεραϊδοχώρι νοτιο-ανατολικά και η Καστανιά βόρειο-ανατολικά. Και αν οι περιπτώσεις του Μετσόβου και του Περούλιου είναι ιδιαίτερες καθώς αποτελούν σημαντικούς τουριστικούς πόλους σε εθνικό επίπεδο, οι υπόλοιποι οικισμοί παίζουν το δικό τους ρόλο στην περιοχή συγκεντρώνοντας σημαντικό αριθμό επισκεπτών.

Οι παραπάνω οικισμοί, ενταγμένοι σε μια αναπτυξιακή διαδικασία εδώ και αρκετά χρόνια, έχουν προσεγγίσει ένα υψηλό επίπεδο παροχής τουριστικών υπηρεσιών. Όπως είναι οφθαλμοφανές ακόμη και αν κρίνονταν θεμιτή η εκκίνηση μιας διαδικασίας άμεσου ανταγωνισμού των οικισμών της Κοινότητας Ασπροποτάμου με τους οικισμούς αυτούς είναι σίγουρο πως η προσπάθεια αυτή θα αποτύγχανε, τουλάχιστον σε μικρό χρονικό ορίζοντα. Κύριος λόγος αυτού αποτελεί το γεγονός ότι η διαφορά μεταξύ των οικισμών αυτών και των αντίστοιχων της Κοινότητας Ασπροποτάμου σε θέματα ανάπτυξης είναι σημαντικά μεγάλη όπως και η εμπειρία να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της εποχής.

Αυτό που πρέπει όμως να αποσαφηνισθεί στο σημείο αυτό σε ότι αφορά την παραπάνω ιδιαιτερότητα είναι ότι η συνύπαρξη αναπτυγμένων και μη αναπτυγμένων περιοχών δίνει τη δυνατότητα στις μη αναπτυγμένες να διαδραματίσουν ένα διαφορετικό ρόλο στο ευρύ χωρικό σύνολο του ορεινού όγκου. Στην περίπτωση του Ασπροποτάμου, με δεδομένα τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν παραπάνω, την παράδοση, το φυσικό περιβάλλον, την πληθυσμιακή κατάσταση, οι οικισμοί της Κοινότητας δύναται να προσδώσουν στην ευρύτερη ορεινή περιοχή της κεντρικής Πίνδου στοιχεία που οι ήδη αναπτυγμένοι οικισμοί έχουν χάσει ή που ποτέ τους δεν είχαν.

Η αδυναμία της περιοχής του Ασπροποτάμου να αναπτυχθεί κατά τις προηγούμενες δεκαετίες εστιάζεται και στην απουσία ενός κεντροβαρούς πόλου – οικισμού. Στο σύνολό τους οι οικισμοί της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου χαρακτηρίζονται από την έλλειψη μόνιμου πληθυσμού αλλά και από το μικρό τους, σχετικά, μέγεθος. Κατά το

² Το Μέτσοβο επηρεάζει σε πολύ μικρό βαθμό σήμερα λόγω της ελλιπής σύνδεση (χωματόδρομος). Η ολοκλήρωση όμως του έργου αυτού θα αυξήσει σημαντικά την επίδραση αυτή.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
"ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ"

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΑΡ. ΧΑΡΤΗ

2

ΘΕΜΑ ΧΑΡΤΗ

ΓΕΙΤΝΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΜΕ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ
ΠΕΡΙΟΧΕΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

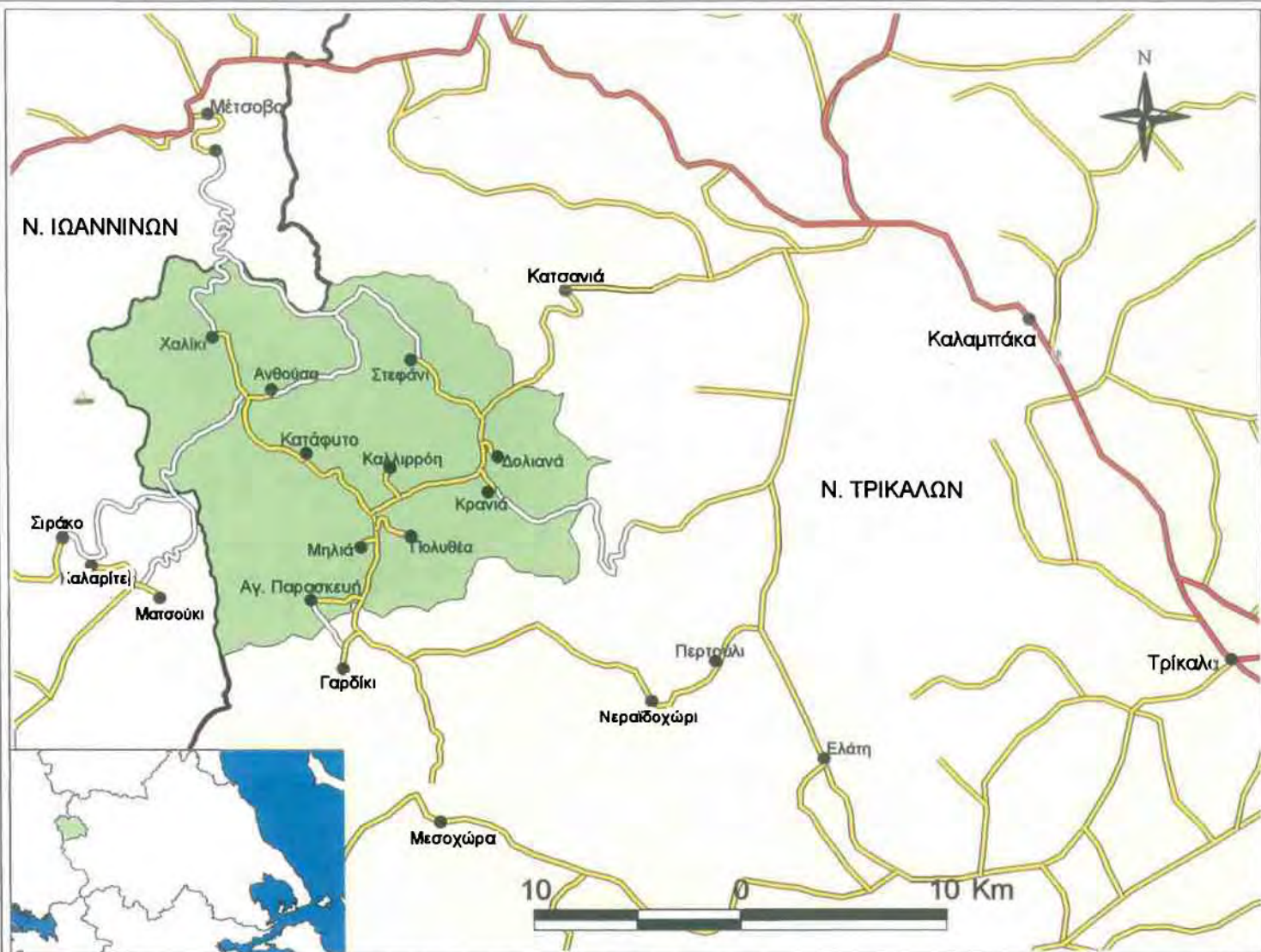
- Δ. Κ. ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
- ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ
- ΟΙΚΙΣΜΟΙ
- ΕΘΝΙΚΗ ΟΔΟΣ
- ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΟΔΟΣ
- ΧΩΜΑΤΟΔΡΟΜΟΙ
- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

παρελθόν κάθε οικισμός της Κοινότητας, εκτός από την Μηλιά και τα Δολιανά, κατείχε σημαντικό και διαφορετικό ρόλο στην εξέλιξή τους με κυρίαρχο χαρακτηριστικό την αυτονομία τους, στοιχείο που συνεχίζει να υφίσταται μέχρι και τις μέρες μας. Η απουσία ενός οικισμού που θα είχε κεντρικό ρόλο και επιρροή στο σύνολο της Κοινότητας εμπόδισε την εντατικοποίηση των επενδύσεων για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων και υπηρεσιών εμβέλειας ικανής να συμπαρασύρει στην αναπτυξιακή διαδικασία και τους υπόλοιπους οικισμούς της Κοινότητας.

Οι παραπάνω ιδιαιτερότητες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την προσπελασιμότητα της περιοχής του Ασπροποτάμου. Η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου αν και βρίσκεται, όπως εξάλλου αναφέρθηκε, στο πιο απομακρυσμένο κομμάτι του Νομού Τρικάλων έχει ικανοποιητική δυνατότητα πρόσβασης. Τα έργα που πραγματοποιήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στο επαρχιακό αλλά και εθνικό οδικό δίκτυο αύξησαν την προσπελασιμότητα της περιοχής. Τα έργα του επαρχιακού κυρίως οδικού δικτύου είναι συνέπεια τόσο της εθνικής πολιτικής του κράτους όσο κυρίως της πίεσης που άσκησαν οι αναπτυγμένοι ορεινοί οικισμοί, που αναφέρθηκαν παραπάνω, με σκοπό την επιτάχυνση της αναπτυξιακής τους διαδικασίας. Έτσι, αν και τα οδικά έργα εντός της Διευρυμένης Κοινότητας ολοκληρώθηκαν τα τελευταία μόλις χρόνια, η σύνδεση αυτής με τους κύριους οδικούς άξονες της περιοχής υφίστανται εδώ και δεκαετίες.

Κατά συνέπεια, το υπάρχον οδικό δίκτυο (χάρτης 3) δίνει τη δυνατότητα προσέγγισης της περιοχής του Ασπροποτάμου τόσο από βορά και νότο όσο και από δύση και ανατολή. Συγκεκριμένα, η περιοχή συνδέεται με τις εθνικές οδούς Τρικάλων – Ιωαννίνων, Τρικάλων – Γρεβενών και Τρικάλων – Άρτας. Σε ότι αφορά την Εθνική Οδό Τρικάλων – Άρτας το έργο βρίσκεται στη φάση της κατασκευής, με την οδική σήραγγα της Γκρόπας να αποτελεί το σημαντικότερο κομμάτι (το κόστος κατασκευής ανέρχεται σε 5,5 δις δραχμές), ενώ έχει ήδη παραδοθεί η οδική σήραγγα Αετού (Καραφάνταλου, 2002: 58). Έτσι, παρέχεται η δυνατότητα πρόσβασης από βορά μέσω Γρεβενών ή μέσω ΠΑΘΕ και την Τρικάλων – Ιωαννίνων, από δύση μέσω Μετσόβου, από την Ιωαννίνων – Τρικάλων, και Μεσοχώρας, από την Άρτας – Τρικάλων, και από νότο και ανατολή μέσω Δομοκού και ΠΑΘΕ από την Καρδίτσης – Τρικάλων και την Λάρισας – Τρικάλων.

Πέρα όμως από τα υφιστάμενα έργα υποδομής, η περιοχή του Ασπροποτάμου συνορεύει με περιοχές στις οποίες πρόκειται να κατασκευασθούν σημαντικά έργα σε εθνικό επίπεδο. Τέτοια έργα είναι η Εγνατία Οδός αλλά και η εκτροπή του Αχελώου με την κατασκευή του φράγματος της Μεσοχώρας. Σχετικά με την Εγνατία Οδό, έχει αναφερθεί και στην αρχή του κεφαλαίου αυτού η προσπάθεια της Τοπικής Αρχής να εντάξει το έργο της σύνδεσης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
"ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ"

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΑΡ. ΧΑΡΤΗ

3

ΘΕΜΑ ΧΑΡΤΗ

ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ ΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Δ. Κ. ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ

ΕΘΝΙΚΗ ΟΔΟΣ

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΟΔΟΣ

ΧΩΜΑΤΟΔΡΟΜΟΣ

της περιοχής του Ασπροποτάμου με την Εγνατία Οδό διαμέσου του οικισμού Χαλίκι στο Γ΄ ΚΠΣ, καθώς η σχετική μελέτη έχει ολοκληρωθεί. Η ολοκλήρωση του έργου αυτού θα δώσει νέα διάσταση στα δεδομένα της περιοχής καθώς θα βελτιώσει σε πολύ μεγάλο βαθμό την προσπελασιμότητα μέσω ενός σημαντικού Ευρωπαϊκού οδικού άξονα, από την άλλη όμως θα επιφέρει πιθανώς και κινδύνους που θα αφορούν την αλλοίωση των χαρακτηριστικών στοιχείων της περιοχής. Είναι γνωστό και κατανοητό εξάλλου ότι η διάνοιξη οδικών αξόνων σε ορεινές περιοχές φέρνει τον άνθρωπο κοντά στο φυσικό περιβάλλον και κατά συνέπεια τους κινδύνους.

Η κατασκευή του φράγματος της Μεσοχώρας ως αποτέλεσμα της εκτροπής του Αχελώου διαφοροποιεί τα χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής. Η δημιουργία της λίμνης θέτει νέα δεδομένα, ιδιαίτερα από τη στιγμή που ολοκληρώνεται ο σχεδιασμός για την πλήρη αξιοποίησή της σε όλα τα επίπεδα. Καθώς δεν είναι σκοπός της εργασίας αυτής να αξιολογήσει την επίδραση της λίμνης αυτής στην ευρύτερη περιοχή, είναι σίγουρο πλέον ότι με την ολοκλήρωση του έργου αυτού θα υπάρξει έντονη αναπτυξιακή διαδικασία στις περιοχές γύρω από τη λίμνη. Παρόλη την μεγάλη διάρκεια αποπεράτωσης του έργου αυτού, η νέα λίμνη αποτελεί ένα νέο ανθρωπογενές περιβάλλον, ένα δραστικό μετασχηματισμό του ανάγλυφου ενός νέου τόπου αλλά και χώρου δραστηριοτήτων που έχει σχέση με το νερό (Βενέτη, 1999: 48). Η ακτογραμμή της λίμνης δεν θα εισέλθει στα διοικητικά όρια της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου αλλά είναι σίγουρο ότι η ακτίνα επίδρασής της περιλαμβάνει και την περιοχή του Ασπροποτάμου.

Πέρα όμως από τα παραπάνω εθνικής σημασίας μελλοντικά έργα, υπάρχουν και άλλα, λιγότερο σημαντικά που όμως θα επηρεάσουν στο βαθμό που τους αναλογεί την περιοχή του Ασπροποτάμου. Τέτοια έργα είναι η κατασκευή των χιονοδρομικών κέντρων στη Μαρόσα, απέναντι πλαγιά από τον οικισμό Νεραϊδοχώρι, και στο Ανήλιο Μετσόβου. Τα δύο αυτά χιονοδρομικά κέντρα έρχονται να συμπληρώσουν τα ήδη υπάρχοντα στην περιοχή, δύο στο Μέτσοβο και ένα στο Περτούλι. Η κατασκευή των κέντρων αυτών σκοπό έχει να ενισχύσει το δυναμικό των περιοχών για τις οποίες σχεδιάστηκαν, καθώς τα υφιστάμενα αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στον σκληρό ανταγωνισμό των τελευταίων χρόνων που χαρακτηρίζεται από τη δημιουργία πολυάριθμων χιονοδρομικών κέντρων στους ορεινούς όγκους της χώρας.

Πρέπει να διευκρινισθεί ότι η περίπτωση των χιονοδρομικών κέντρων στην ευρύτερη περιοχή του Μετσόβου και κυρίως αυτό που πρόκειται να κατασκευασθεί στο Ανήλιο, θα επηρεάσει την περιοχή του Ασπροποτάμου μόνο στην περίπτωση που γίνει πραγματικότητα η σύνδεση του Χαλικιού με την Εγνατία Οδό. Στην παρούσα φάση, η

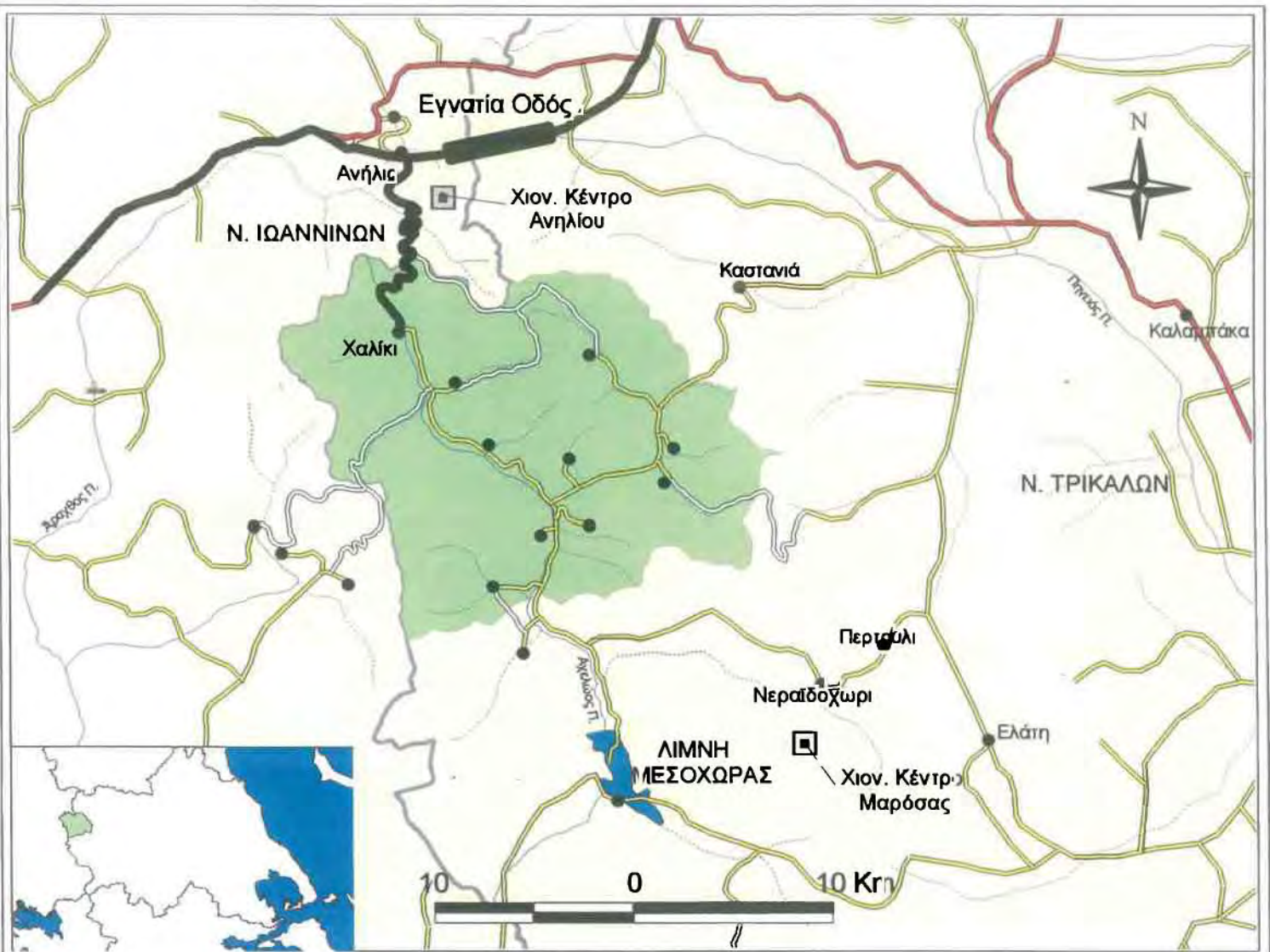
ευρύτερη περιοχή του Μετσόβου δεν έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει την αντίστοιχη του Ασπροποτάμου εξαιτίας του ότι η υπάρχουσα χάραξη Ανήλιο – Χαλίκι είναι χωματόδρομος σε κακή κατάσταση.

Τα μελλοντικά έργα που περιγράφηκαν παραπάνω, εθνικής σημασίας αλλά και τοπικής, έχουν όλα τους ένα κοινό στοιχείο. Τα έργα αυτά βρίσκονται εκτός διοικητικών ορίων της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου και η επίδρασή τους σ' αυτήν θα είναι κυρίως έμμεση (χάρτης 4). Κατά αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η ιδιαιτερότητα της περιοχής να γειτνιάζει με αναπτυγμένες περιοχές οι οποίες, μέσα από τα έργα αυτά, θα ενισχύσουν τη δυναμική τους. Κατά συνέπεια, ενισχύεται και η αντίληψη που θέλει η περιοχή του Ασπροποτάμου να εξακολουθεί να διατηρεί, ακόμη και μετά την ολοκλήρωση των έργων, την ιδιαιτερότητα να διαδραματίζει το δικό της ξεχωριστό/διαφορετικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Πίνδου.

Όπως έχει εξάλλου προαναφερθεί, η παράδοση δε λείπει από το υφιστάμενο παραγωγικό σύστημα. Οι παραδοσιακοί τρόποι παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων, παρόλα τα προβλήματα που παρουσιάζει ο τομέας, διατηρούνται μέχρι και στις μέρες μας. Η ιδιαιτερότητα της περιοχής του Ασπροποτάμου στον τομέα της παραγωγής στηρίζεται στην ύπαρξη μεγάλων εκτάσεων βοσκοτόπων με την παράλληλη απουσία νιτρικών και άλλων φυτοφαρμάκων. Έτσι, τα προϊόντα χαρακτηρίζονται ως άριστης ποιότητας και ισχυροποιεί την δυναμική που έχει για την περιοχή ο κλάδος αυτός.

Η στασιμότητα στην ανάπτυξη που παρατηρήθηκε όλα αυτά τα χρόνια στην περιοχή του Ασπροποτάμου, πέραν των άλλων, απέτρεψε την είσοδο της τεχνολογίας και άλλων μεθοδολογιών στο τομέα της παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων που με κύριο σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας θα επέφερε μοιραία και την αλλοίωση των χαρακτηριστικών των παραγόμενων προϊόντων. Η παραγωγική διαδικασία των κτηνοτροφικών προϊόντων σήμερα στο σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, όπως αναφέρεται και στην παράγραφο 3.1.3, παρουσιάζει αρκετά προβλήματα οργάνωσης και απόδοσης. Ωστόσο, η ιδιαιτερότητα της περιοχής και το «παρθένο» παραγωγικό της σύστημα ενισχύουν την ταυτότητα της περιοχής και τη διατήρηση του παραδοσιακού της ρόλου, εφόσον η οποιαδήποτε μορφή ανάπτυξης για την περιοχή έχει ως βασικό σημείο αναφοράς την παράδοση και τον πολιτισμό.

Μια ακόμη ιδιαιτερότητα όχι μόνο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου αλλά και της ευρύτερης περιοχής είναι η έντονη θρησκευτικότητα που δικαιολογείται από την ύπαρξη μεγάλου αριθμού μοναστηριών και ιερών ναών, διατηρητέων και μη. Από την περίοδο της Τουρκοκρατίας, περίοδος όπου οι Έλληνες είχαν αποικήσει τα βουνά,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
"ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ"

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΑΡ. ΧΑΡΤΗ

4

ΘΕΜΑ ΧΑΡΤΗ

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Δ. Κ. ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
- ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ
- ΟΙΚΙΣΜΟΙ
- ΕΘΝΙΚΗ ΟΔΟΣ
- ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΟΔΟΣ
- ΧΩΜΑΤΟΔΡΟΜΟΣ
- ΠΟΤΑΜΙ
- ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
- ΣΗΡΑΓΓΑ
- ΟΔΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ
- ΛΙΜΝΗ ΜΕΣΟΧΩΡΑΣ

σώζονται μέχρι σήμερα πολυάριθμοι, διατηρητέοι κυρίως, ιεροί ναοί, καθώς ήταν και περίοδος στην οποία οι Έλληνες είχαν εναποθέσει τις ελπίδες λύτρωσής τους στο Θεό. Συνυπολογίζοντας την κοντινή απόσταση (50 χιλιόμετρα περίπου) της περιοχής του Ασπροποτάμου από την περιοχή των Μετεώρων, παγκοσμίως γνωστά και για την ύπαρξη μοναστηριών εδώ και εκατοντάδες χρόνια, κατανοούμε τη σημαντικότητα του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει το πλούσιο αυτό θρησκευτικό δίκτυο.

Τέλος, δε θα πρέπει να λησμονούμε την ύπαρξη ενός έντονου και ισχυρού πολιτισμικού δικτύου με σημείο αναφοράς την περιοχή του Ασπροποτάμου. Η καταγωγή των κατοίκων του Ασπροποτάμου είναι η Βλάχικη με όλα τα χαρακτηριστικά που τους διακρίνουν. Τα χαρακτηριστικά αυτά αποτελούν και την ταυτότητα όλων όσων σχετίζονται με την περιοχή ανεξαρτήτως της συχνότητας επαφής με τον τόπο τους. Με δεδομένο ότι όλοι οι καταγόμενοι του Ασπροποτάμου έχουν κοινό σημείο αναφοράς την καταγωγή τους, η επαφή και η επικοινωνία τους στον τόπο αυτό αναπτύσσει τη διάθεση για επαγγελματική συνεργασία ανεξαρτήτως του τόπου μόνιμης κατοικίας τους. Έτσι, παρατηρούνται συχνά συνεργασίες σε επαγγελματικές δραστηριότητες οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε περιοχές που δε σχετίζονται χωρικά μεταξύ τους, όπως για παράδειγμα μεταξύ των Τρικάλων και της Καβάλας (τυχαίο παράδειγμα), και οφείλονται μόνο στην πολιτισμική τους σχέση, διευρύνοντας κατά αυτόν τον τρόπο το πολιτισμικό τους δίκτυο.

2.2.2 Τα νέα φαινόμενα στον Ασπροπόταμο

Η εξέλιξη των ορεινών περιοχών και η εμφάνιση των νέων φαινομένων σε αυτές, όπως ήταν αναμενόμενο, δείχνουν να λαμβάνουν χώρα και στην περιοχή του Ασπροποτάμου. Παρόλο που η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου καθυστέρησε να ενταχθεί σε μια διαδικασία απεγκλωβισμού από τις δυσχερείς συνθήκες, αποτελεί μια τυπική περίπτωση ελληνικής ορεινής περιοχής που η διαδικασία ανάπτυξής της εμπεριέχει τα όλα χαρακτηριστικά ανάπτυξης των ορεινών περιοχών.

Η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος με ιδιαίτερα επικίνδυνους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια έχει καταστήσει σημαντικές τις έννοιες της βιωσιμότητας και της αειφορίας. Έννοιες που αποτελούν πλέον σημεία αναφοράς στο σχεδιασμό πολιτικών και δράσεων που σκοπό έχουν την ανάπτυξη σε όλους τους παραγωγικούς τομείς και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής τόσο σε παγκόσμια όσο και σε τοπική κλίμακα. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων απαιτείται πρωτίστως η διατήρηση της υφιστάμενης

κατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος³. Έτσι, το φυσικό περιβάλλον στην περίπτωση της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου αποτελεί τον βασικότερο και σημαντικότερο πλούτο της περιοχής, η σημαντικότητα του οποίου ξεπερνά τα όρια του τοπικού χώρου. Η προστασία αυτού του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί προτεραιότητα σε οποιαδήποτε διαδικασία αναβάθμισης της περιοχής και ως συνέπεια αυτού η περιοχή του Ασπροποτάμου έχει ενταχθεί σε διάφορα προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος και των πληθυσμών που ζούνε σε αυτό, όπως το CORINE, το Σ.Π.Π.Ε., το ΦΥΣΗ 2000 και επιπλέον έχει πραγματοποιηθεί η οριοθέτηση Καταφυγίων Άγριας Ζωής. Εξάλλου, είναι κατανοητό ότι, αυτό που διαφοροποιεί τις ορεινές περιοχές από τις υπόλοιπες και τις καθιστά σημαντικές είναι, πέρα από την παράδοση, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον τους.

Η ανάγκη για ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού (λόγω του κορεσμού που έχει επιφέρει ο μαζικός τουρισμός) με την παράλληλη στήριξή τους από τα ανώτερα διοικητικά επίπεδα⁴, έχει προωθήσει την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αφορούν τον εναλλακτικό τουρισμό και στην περιοχή του Ασπροποτάμου. Η ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων πραγματοποιήθηκε μόλις τα τελευταία χρόνια και το επίπεδο οργάνωσής τους βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Ωστόσο, με δεδομένο ότι η ζήτηση για νέες μορφές τουρισμού θα αυξάνει ολοένα και περισσότερο στο μέλλον και ότι οι συνθήκες της περιοχής κρίνονται ιδανικές για αυτές, φαίνεται πως οι νέες αυτές μορφές θα αποτελέσουν σημαντικό παράγοντα για την εξέλιξη της περιοχής.

Η μετατροπή του παραγωγικού συστήματος από αμιγές σε μικτό, όπως αναφέρεται στην παράγραφο 2.5 με την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων που συνυπάρχουν με τις υφιστάμενες, γίνεται επίσης εμφανής στην περιοχή του Ασπροποτάμου μόλις τα τελευταία χρόνια. Η περιθωριοποίηση και η απομόνωση της περιοχής όχι μόνο από τον ελλαδικό χώρο αλλά κυρίως από τα δίκτυα αγορών της ευρύτερης περιοχής περιόρισε τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη του συστήματος παραγωγής κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Έτσι, όπως εξάλλου αναφέρθηκε και στην παράγραφο 3.1.3., η παραγωγική δομή στο σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου περιορίστηκε κατά κύριο λόγο στον πρωτογενή τομέα με την κτηνοτροφία να έχει κυρίαρχο ρόλο, παρουσιάζοντας ωστόσο σημαντικά προβλήματα στην οργάνωση και αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων της.

³ Το φυσικό περιβάλλον έχει δύο βασικές πλευρές, την άμεσα ορατή πλευρά ως φυσικό τοπίο ή φορέα φυσικών πόρων και την λιγότερο ορατή (ή και συχνά αόρατη) πλευρά των σχέσεων και ανταλλαγών ανάμεσα στην πανίδα, τη χλωρίδα και τις ανόργανες χημικές ουσίες που συνθέτουν το φυσικό κόσμο (Καυκαλάς – Ανδρικοπούλου, 2000: 123)

⁴ Κυρίως αφορά επιδοτήσεις μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων και κατά κύριο λόγο τα Leader I και II.

Η σημερινή δομή του παραγωγικού συστήματος πέρα από την κτηνοτροφία ενισχύεται από την, επίσης παραδοσιακή για την περιοχή, δραστηριότητα της υλοτομίας αλλά και από την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον τομέα του τουρισμού. Η ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων επιδρά θετικά και στην υφιστάμενες παραδοσιακές δραστηριότητες της περιοχής εφόσον αυξάνεται η δυνατότητα προώθησης των παραγόμενων προϊόντων. Η αύξηση του αριθμού των επισκεπτών στη περιοχή προκαλεί παράλληλη αύξηση της κατανάλωσης και της διαφήμισης των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων.

Το παραγωγικό σύστημα της περιοχής έχει έτσι ενισχυθεί σε ένα βαθμό και, παρόλο που η ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον τουρισμό γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη, θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη η παράλληλη ενίσχυση των υφιστάμενων δραστηριοτήτων που δε σχετίζονται με τον τουρισμό. Το μικτό αυτό σύστημα πολλών και διαφορετικών μεταξύ τους δραστηριοτήτων δείχνει να προκαλεί αλληλοσυμπληρώσεις σε σημεία όπου καθεμία από τις δραστηριότητες ξέχωρα αδυνατεί να αντεπεξέλθει, όπως για παράδειγμα η διατροφή σε καταλύματα και ταβέρνες από παραδοσιακά προϊόντα της περιοχής.

Η μετατροπή του παραγωγικού συστήματος σε μικτό στην περιοχή του Ασπροποτάμου ανέδειξε και σημαντικές συγκρούσεις μεταξύ των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα, γεγονός που οφείλεται στο πλήθος των δραστηριοτήτων που υφίστανται στην περιοχή. Για την ομαλή συνύπαρξη διαφορετικών δραστηριοτήτων στον ίδιο περιβάλλοντα χώρο απαιτείται κατανόηση του ιδίου του χώρου αλλά και των παραγόντων που επηρεάζουν την επιτυχή λειτουργία τους. Συγκρούσεις τέτοιων δραστηριοτήτων εμφανίζονται συχνά στην περιοχή του Ασπροποτάμου και διακρίνονται τόσο σε χωρικές όσο και σε α-χωρικές. Στην πρώτη περίπτωση οι συγκρούσεις είναι λιγότερο συχνές. Αυτές που υπάρχουν οφείλονται κυρίως στην ελλιπή οργάνωση του χώρου στον οποίο λαμβάνουν χώρα διαφορετικές δραστηριότητες.

Περισσότερο σημαντικές όμως, είναι οι α-χωρικές συγκρούσεις που ολοένα και περισσότερο εμφανίζονται στην περιοχή. Η έστω και περιορισμένη ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή ώθησε πολλούς επαγγελματίες που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα, κυρίως στην κτηνοτροφία, να επεκτείνουν την επιχειρηματική τους δράση σε υπηρεσίες τουρισμού με σκοπό την αύξηση των εισοδημάτων τους. Έτσι, επένδυσαν στη δημιουργία είτε καταλυμάτων είτε καταστημάτων αναψυχής, κυρίως ταβέρνες και καφετέριες. Οι απαιτήσεις όμως κάθε δραστηριότητας είναι διαφορετικές και εξαρτώνται και από τις ιδιαίτερες συνθήκες της περιοχής που λαμβάνουν χώρα. Η

κατάρτισή τους πέρα από τη δυνατότητα κατανόησης καταστάσεων απαιτεί εξειδικευμένη εμπειρία. Στις περισσότερες των περιπτώσεων στο σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου το στοιχείο της γνώσης κάνει αισθητή την απουσία του με αποτέλεσμα η ποιότητα παροχής υπηρεσιών να είναι χαμηλή. Αυτό ενισχύει την αντίληψη ότι η πολυδραστηριότητα πέρα από τις θετικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει στο εισόδημα των κατοίκων αυτών παρουσιάζει και σημαντικές αδυναμίες⁵. Κατά αυτόν τον τρόπο η απασχόληση σε διαφορετικές δραστηριότητες είναι δυνατό να περιορίσει τον ποιοτικό τρόπο ενασχόλησης στην βασική απασχόληση, την κτηνοτροφία για παράδειγμα, με αποτέλεσμα να περιορίζεται και ο βαθμός αξιοποίησης όλων των δυνατοτήτων του κλάδου αυτού.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και των τηλεπικοινωνιών στην περιοχή του Ασπροποτάμου σχετίζεται με την εξέλιξή τους στις περισσότερες ορεινές περιοχές της χώρας. Οι επενδύσεις με σκοπό την άρση της απομόνωσης και των περιορισμών από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο στηριζόμενες στις δυνατότητες που προσδίδει η εξέλιξή τους δεν ήταν ανάλογες των πραγματικών αναγκών. Κατά συνέπεια, όπως και στις περισσότερες των περιπτώσεων έτσι και στην περίπτωση της περιοχής του Ασπροποτάμου οι επενδύσεις ήταν ελάχιστες. Η όποια εξέλιξη που έχει πραγματοποιηθεί αφορά την κινητή τηλεφωνία, η οποία λόγω των έντονων μεταβολών στο ανάγλυφο της περιοχής αδυνατεί ακόμη και στις μέρες μας να εξυπηρετήσει το σύνολο των οικισμών της Κοινότητας. Ωστόσο, τα επόμενα χρόνια θεωρείται βέβαιο πως η οποιαδήποτε μορφής αναπτυξιακή διαδικασία θα εξαρτηθεί, σε μεγάλο βαθμό, από το βαθμό αξιοποίησης των δυνατοτήτων των τηλεπικοινωνιών και της εξέλιξης της τεχνολογίας, μέσω των οποίων δύναται να αρθούν τα προβλήματα που οφείλονται στα φυσικο-γεωγραφικά χαρακτηριστικά των απομακρυσμένων περιοχών.

Η βελτίωση της προσπελασιμότητας της περιοχής του Ασπροποτάμου θέτει επιπλέον νέα δεδομένα σε ότι αφορά το θέμα της χρονοαπόστασης. Με δεδομένο ότι ο χρόνος πρόσβασης στην περιοχή από τα κοντινά αστικά κέντρα και πεδινές περιοχές της ευρύτερης περιοχής έχει μειωθεί σημαντικά, οι συνθήκες εργασίας αλλά και η εγκατάσταση για μεγάλο χρονικό διάστημα κατά την περίοδο του καλοκαιριού στην περιοχή επαναπροσδιορίζονται. Η μείωση αυτή του χρόνου αυξάνει σημαντικά τον αριθμό επισκεπτών στην περιοχή προσδίδοντας νέες προοπτικές στην ανάπτυξη νέων

⁵ Η πολυδραστηριότητα: δρα ανασταλτικά στην αναδιάρθρωση της αγροτικής δομής και τη δημιουργία μεγάλων γεωργικών μονάδων, δρα ανασταλτικά στην κατεύθυνση της συνεταιριστικής παραγωγής και

δραστηριοτήτων που θα εξυπηρετούν τους επισκέπτες αλλά και τους κατοίκους που θα εγκατασταθούν.

Τέλος, η περιοχή του Ασπροποτάμου χαρακτηρίζεται από τη Βλάχικη καταγωγή των κατοίκων της. Οι οικισμοί του Ασπροποτάμου αποτέλεσαν τα βλάχικα χωριά της Πίνδου τα οποία ήταν και ο πρώτος τύπος οικισμών σε αυτήν (Sivignon, 1992: 203). Ο ρόλος και η σημαντικότητα των Βλάχων στην ορεινή περιοχή αλλά και στις υπόλοιπες πεδινές και αστικές περιοχές της Θεσσαλίας, κατά κύριο λόγο, είναι γνωστά τόσο κατά το παρελθόν όσο και στη σημερινή εποχή. Πρόκειται για πιο εκτεταμένα γεωγραφικά και επαγγελματικά δίκτυα που καλύπτουν σημαντικούς κλάδους και τομείς της οικονομίας (Γούσιος – Γκέσκου, 2000: 61). Η αλληλεγγύη τους έχει τη δυνατότητα, εφόσον αξιοποιηθεί, να αποτελέσει σημαντικό μοχλό πίεσης προς μια δυναμική αναπτυξιακή διαδικασία.

παράλληλα οι πολυδραστήριοι αγρότες συνθέτουν ένα ασθενές σύνολο στις αγροτικές κοινωνίες που μπορεί εύκολα να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από τις δυνάμεις της αγοράς (Καφέ-Γιδαράκου Ι., 1999: 92)

3. ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΧΑΛΙΚΙ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

3.1 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΧΑΛΙΚΙΟΥ

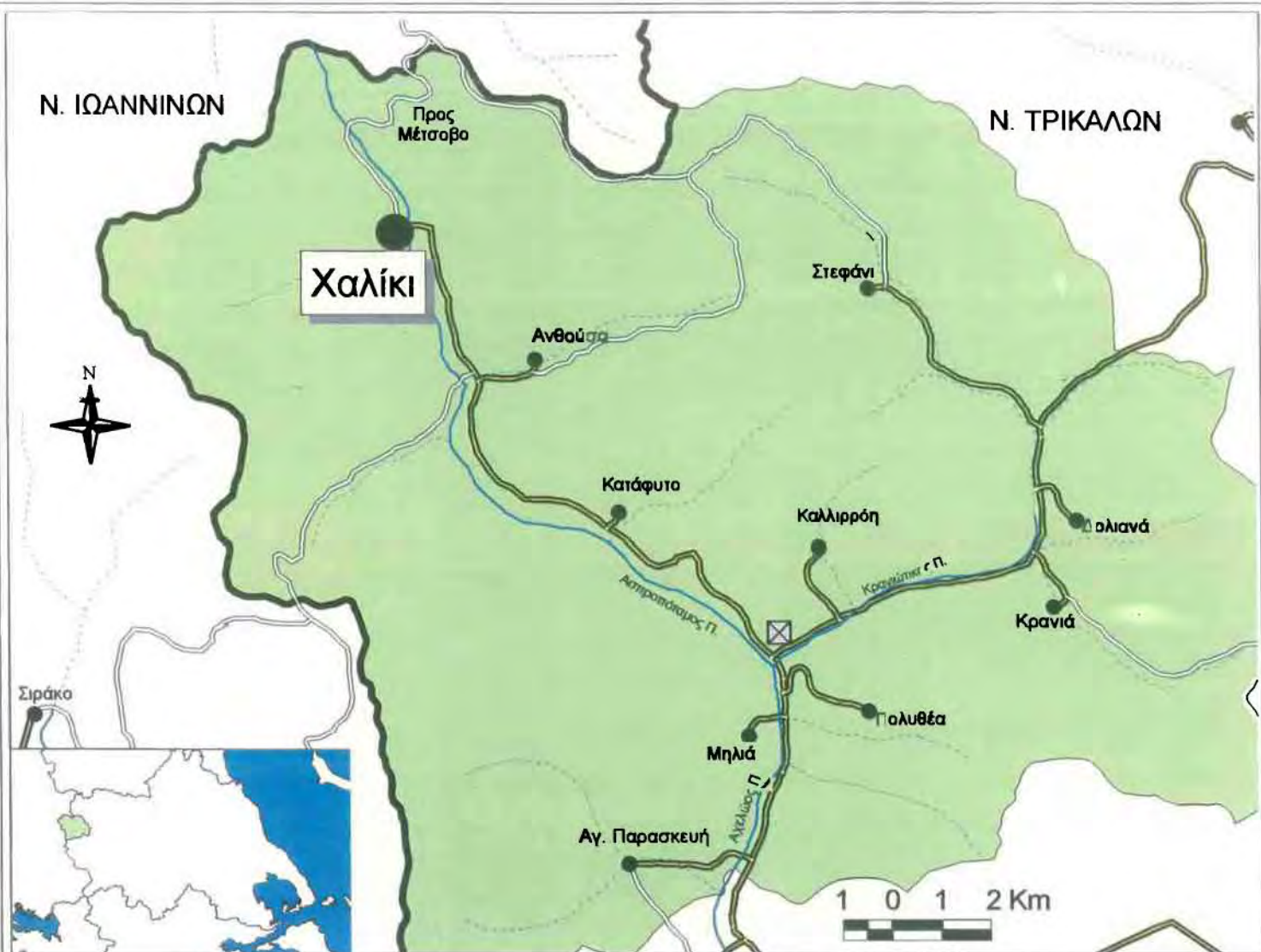
Το Χαλίκι αποτελεί τον πιο απομακρυσμένο οικισμό όχι μόνο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου αλλά και του Ν. Τρικάλων. Η χιλιομετρική του απόσταση από την πόλη των Τρικάλων, είτε διαμέσου Καλαμπάκας είτε διαμέσου Περτουλίου, είναι 100 km ενώ ο χρόνος που απαιτείται για την πρόσβαση σε αυτόν και στις δύο περιπτώσεις υπολογίζεται στα 100 λεπτά με μέση ταχύτητα. Η δε απόσταση από την κεντρική θέση της Κοινότητας, τοποθεσία Τρία Ποτάμια στην οποία έχει κτισθεί και το νέο Διοικητικό Κέντρο, είναι 16 km (χάρτης 5).

Ο οικισμός βρίσκεται σε υψόμετρο 1.160 m στις νοτιο-ανατολικές πλαγιές του όρους Λάκμου. Είναι συνυφασμένος με τον Ασπροπόταμο ποταμό ο οποίος αναβλύζει από τις οξιές της Ρόνας, στο δρόμο προς το Μέτσοβο, και τη Φονίσκα, στη δρακολίμνη Βερλίγκα κάτω από το Περιστέρι. Το Περιστέρι (2.295 m), η υψηλότερη κορυφή του Λάκμου, έχει κανείς τη δυνατότητα να αντικρίσει από το Χαλίκι, καθώς υψώνεται μεταξύ του οικισμού και του Μετσόβου ενώ ο μεγαλύτερος όγκος του βρίσκεται εντός ορίων του Ν. Ιωαννίνων (Νημάς, 1987: 24).

Εικ.5: Ο οικισμός Χαλίκι

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
"ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ"

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΑΡ. ΧΑΡΤΗ

5

ΘΕΜΑ ΧΑΡΤΗ

Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΧΑΛΙΚΙ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Δ. Κ. ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
- ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ
- ΟΙΚΙΣΜΟΙ
- ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΟΔΟΣ
- ΧΩΜΑΤΟΔΡΟΜΟΣ
- ΠΟΤΑΜΙ
- ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΟ

Το Χαλίκι, όπως και η Ανθούσα, αποτελούν τους μοναδικούς παραδοσιακούς οικισμούς της Διευρυμένης κοινότητας Ασπροποτάμου με το σχετικό Προεδρικό Διάταγμα 1919 στις 13-11-1978.

3.1.1 Σύντομη ιστορική αναφορά

Το Χαλίκι υφίσταται ως οικισμός εκατοντάδες χρόνια καθώς παρουσιάζεται να υπάρχει μαζί με άλλους οικισμούς της ευρύτερης περιοχής, όπως ο Κλεινός, η Καστανιά και το Ελάφι, από τις αρχές του 10ου αιώνα (Κουκούδης, 2000: 91) στην θέση του οικισμού οι ερευνητές τοποθετούν την αρχαία πόλη Χαλκίδα «παρά τον Αχελώο», από τις μεγαλύτερες πόλεις της Ηπείρου. Γι' αυτό και μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα, το Χαλίκι ονομάζονταν Χάλκις. (www.trikala.net, 2002) Στα βυζαντινά χρόνια φαίνεται πως καθιερώθηκε επίσης το όνομα Χαλίκι, που οι σημερινοί κάτοικοι θεωρούν πως προέρχεται από τα άσπρα χαλίκια του Ασπροποτάμου στα οποία χρωστά και το όνομά του (www.3kala.gr, 2002).

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, το Χαλίκι διατήρησε την αυτονομία του και λειτουργούσε ανελλιπώς σε αυτό ελληνικό σχολείο που εξυπηρετούσε και όλα τα βλαχοχωριά της περιοχής. Σε αντίθεση με τους άλλους οικισμούς του Ασπροποτάμου στο Χαλίκι δεν υπήρχε κάποιος απόλυτος άρχοντας και τη διοίκηση του οικισμού είχε αναλάβει ένα συμβούλιο αρχόντων (Κουκούδης, 2000: 120). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου το Χαλίκι διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο για τα χωριά της ευρύτερης περιοχής και μάλιστα ανάλογο με εκείνον του Μετσόβου. Η ευμάρειά του αποτέλεσε στόχο για επιδρομές ληστειών με κυριότερη αυτή της ομάδας του Τσιτσιμήτσου το 1878 (Ζαχαρής, 2001: 116).

Σημαντικό χαρακτηριστικό του Χαλικιού αποτελεί η πίστη των κατοίκων του προς την Ορθόδοξη Εκκλησία. Ήταν τόσο έντονη που κατά την επίσκεψή του στο Χαλίκι, ο Κοσμάς ο Αιτωλός εντυπωσιάστηκε από το θρησκευτικό συναίσθημα των κατοίκων, οι οποίοι είχαν κτίσει γύρω από τον οικισμό επτά εκκλησίες, με προεξέχουσα αυτή της Αγίας Παρασκευής η οποία κτίστηκε το 1725 (Ζαχαρής, 2001: 117).

Στα τέλη του 18ου αιώνα, οι κάτοικοι του Χαλικιού, προσπαθώντας να μιμηθούν τους Καλαριτινούς, περιόρισαν τις καλλιέργειες τους και στράφηκαν περισσότερο στην ημινομαδική κτηνοτροφία. Σε αυτή την προσπάθεια ατύχησαν και έχασαν τόσο τα χωράφια τους όσο και τα κοπάδια τους με αποτέλεσμα πολλοί να στραφούν στις μεταφορές και οι περισσότεροι να γίνουν αγωγιάτες και κυρατζίδες. (Κουκούδης, 2000: 119)

Από τη δεκαετία του '50 και μετά, και με δεδομένη τη φθίνουσα πορεία των ελληνικών ορεινών περιοχών αλλά και του συνόλου των οικισμών της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, το Χαλίκι ακολούθησε φθίνουσα πορεία σε μικρό, σχετικά, βαθμό. Με δεδομένο ότι ο οικισμός είχε ανέκαθεν κτηνοτροφικό χαρακτήρα, κυρίως τον τελευταίο αιώνα, το παραπάνω δικαιολογείται και παράλληλα εξηγείται από τη σταθεροποιημένη κατάσταση του ζωικού κεφαλαίου (Sivignon, 1992: 403). Εξάλλου, το Χαλίκι είναι από τους ορεινούς οικισμούς που διαθέτουν περιορισμένες δασικές εκτάσεις με αποτέλεσμα να επηρεασθούν ελάχιστα από τους περιορισμούς που επέβαλλε η Δασική Υπηρεσία στις εκτάσεις των βοσκοτόπων, προς όφελος του δάσους, τη δεκαετία του '50. Ο οικισμός αποτελεί κατά αυτόν τον τρόπο μία από τις λίγες εξαιρέσεις ορεινών οικισμών που κατάφεραν να αντισταθούν, έστω και σε μικρό βαθμό, στη φθίνουσα εξέλιξη των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα.

3.1.2 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Το Χαλίκι σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. παρουσιάζει σημαντικότερη πληθυσμιακή αύξηση την τελευταία δεκαετία. Συγκεκριμένα, ενώ ο πληθυσμός του οικισμού το 1981 ανέρχονταν σε 36 κατοίκους και το 1991 σε 38, το 2001 οι κάτοικοι ανέρχονται σε 152 κατοίκους παρουσιάζοντας αύξηση σε ποσοστό 300%. Ωστόσο, όπως εξάλλου και στην περίπτωση του συνολικού πληθυσμού της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, η έρευνα δε στηρίζεται στα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. λόγω των γνωστών και σημαντικών αποκλίσεων με τα πραγματικά δεδομένα (και αν στις προηγούμενες απογραφές υπήρχε το κίνητρο των κρατικών κονδυλίων που καθορίζονταν με βάση τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. στην απογραφή του 2001 υπάρχει το κίνητρο της ψήφου για την εκλογή της Διοικούσας Τοπικής Αρχής). Σκοπός όμως της παραπάνω αναφοράς είναι να δείξει την τάση (κυρίως την αναπτυξιακή και όχι την πληθυσμιακή) που εμφανίζει ο οικισμός την τελευταία δεκαετία, κάτι που επιβεβαιώνεται και από την επιτόπια έρευνα που περιγράφεται στη συνέχεια.

Ο οικισμός στην πραγματικότητα δεν κατοικείται σε μόνιμη βάση αλλά μόνο κατά τους θερινούς μήνες του έτους, όπως συμβαίνει και στο σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου. Το Χαλίκι διαθέτει 170 περίπου κατοικίες οι οποίες κατοικούνται και βρίσκονται σε καλή κατάσταση. Ένας μεγάλος αριθμός κατοίκων εγκαθίστανται στον οικισμό από τα τέλη του Μάη λόγω της επαγγελματικής τους απασχόλησης, καθώς το

Χαλίκι είναι παραδοσιακά κτηνοτροφικό χωριό. Με δεδομένο ότι στον οικισμό συντηρούνται 20 οικογένειες από την κτηνοτροφία, οι κάτοικοι αυτής της περιόδου ανέρχονται περίπου στους 50. Ένα επίσης σημαντικό ποσοστό κατοίκων, κατά τους θερινούς πάντα μήνες, είναι οι ηλικιωμένοι και γενικότερα συνταξιούχοι οι οποίοι εγκαθίστανται για δύο με τρεις μήνες. Τέλος, σημαντικός είναι ο αριθμός των ανθρώπων που λόγω της πατρογονικής τους κατοικίας επισκέπτονται το Χαλίκι, για μερικές μέρες το καλοκαίρι, περνώντας ένα μέρος των διακοπών τους εκεί. Συνεπώς, ο αριθμός των κατοίκων που διαμένουν στο Χαλίκι αυξομειώνεται από 50 έως 500 περίπου, με περίοδο αιχμής το διάστημα από τις ημέρες που το Χαλίκι πανηγυρίζει, της Αγ. Παρασκευής στις 26 Ιουλίου, έως και τον δεκαπενταύγουστο.

Όσοι κατάγονται από το Χαλίκι, έχουν κατά κύριο λόγο τις μόνιμες κατοικίες τους στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας, όπως εξάλλου συμβαίνει και στο σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου. Συγκεκριμένα, οι κτηνοτρόφοι, ενεργοί και συνταξιούχοι, ζουν την περίοδο του χειμώνα σε πεδινές περιοχές όπως Νέο Μοναστήρι, Φάρσαλα, Φαρκαδόνα και Δομοκό. Οι υπόλοιποι καταγόμενοι από τον οικισμό ζουν πέρα των προαναφερθέντων περιοχών και στα αστικά κέντρα των Τρικάλων και σε πολύ μικρότερο βαθμό της Λάρισας.

3.1.3 Οικονομικά Χαρακτηριστικά

Δεδομένου ότι ο οικισμός δεν κατοικείται σε μόνιμη βάση οι οικονομικές δραστηριότητες είναι περιορισμένες και προσανατολισμένες γύρω από την κτηνοτροφία. Όμως, παρά το μικρό μέγεθος του οικισμού, οι δραστηριότητες των κατοίκων του είναι αναλογικά σημαντικές, με αποτέλεσμα να διαφοροποιείται ο χαρακτήρας του από τους υπόλοιπους οικισμούς της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, οι οποίοι αποτελούν σε μεγαλύτερο βαθμό παραθεριστικούς τόπους. Οι δραστηριότητες αυτές είναι, εξάλλου, που συμβάλλουν στην παραμονή σημαντικού αριθμού κατοίκων, αναλογικά για το μέγεθος του οικισμού, για διάστημα 5 έως 6 μηνών κατά τη θερινή περίοδο του χρόνου.

Συγκεκριμένα, όπως προαναφέρθηκε, η σπουδαιότερη δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα στο Χαλίκι σχετίζεται με τον τομέα της κτηνοτροφίας. Το Χαλίκι, είναι ο παραδοσιακά κτηνοτροφικός οικισμός της ευρύτερης περιοχής και η παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων χαρακτηρίζεται από την ποιότητά της. Οι κτηνοτρόφοι του οικισμού διαθέτουν 19 συνολικά κοπάδια εκ των οποίων τα 18 αποτελούνται από

αιγοπρόβατα και το 1 από βοοειδή. Το κτηνοτροφικό κεφάλαιο ανέρχεται σε 9.971 αιγοπρόβατα και 423 βοοειδή (σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Τρικάλων για το 2002 που παρατίθενται στον πίνακα 3.2).

Η σημαντικότητα του μεγέθους του κτηνοτροφικού κεφαλαίου για το Χαλίκι αποδεικνύεται από το γεγονός ότι τα αιγοπρόβατα του οικισμού αποτελούν το 34,1 % του συνολικού κεφαλαίου της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου σε αιγοπρόβατα (κυρίως αιγοειδή) ενώ αντίστοιχα τα βοοειδή το 13,2 %. Το συνολικό ζωικό κεφάλαιο του Χαλικιού (αιγοπρόβατα και βοοειδή) αποτελεί το 32,1 % του συνολικού ζωικού κεφαλαίου της Κοινότητας (επεξεργασία των στοιχείων του πίνακα 3.2). Το ένα τρίτο δηλαδή, του ζωικού κεφαλαίου της κτηνοτροφίας στη Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου ανήκει στους κατοίκους του Χαλικιού. Η έκταση των βοσκοτόπων που χρησιμοποιείται για το παραπάνω ζωικό κεφάλαιο είναι 36.974 στρ. και αναλογεί στο 24,4 % των χρησιμοποιούμενων βοσκοτόπων της Κοινότητας.

Στο Χαλίκι, ανάλογη με τη σημαντικότητα του ζωικού κεφαλαίου είναι και η παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων, τόσο πρωτογενών όσο και μεταποιημένων. Το γάλα που παράγουν το χειμώνα διατίθεται στις βιοτεχνίες παραγωγής τυροκομικών προϊόντων της περιοχής όπου και διαμένουν, ενώ κατά την θερινή περίοδο, όταν βρίσκονται στο Χαλίκι, το χρησιμοποιούν για να τυροκομήσουν οι ίδιοι. Συγκεκριμένα, κάθε καλοκαίρι, 3 κτηνοτρόφοι ασχολούνται και με την παραγωγή φέτας, κατά κύριο λόγο, και κατά δεύτερο με την παραγωγή άλλων τυροκομικών προϊόντων (κεφαλογραβιέρα, γαλοτύρι, μιζίθρα κ.α.) καθώς διαθέτουν παραδοσιακά αλλά σύγχρονα εργαστήρια. Οι παραγωγοί αυτοί συγκεντρώνουν, εκτός από το γάλα που παράγουν τα δικά τους κοπάδια, το γάλα από τους περισσότερους κτηνοτρόφους του οικισμού. Μικρός είναι ο αριθμός αυτών που δίνουν του γάλα σε τυροκόμους άλλων οικισμών. Σε ότι αφορά την ποιότητα, όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, αυτή οφείλεται στις ιδιαίτερα καλές συνθήκες βόσκησης των ζώων λόγω της έλλειψης νιτρικών και άλλων φυτοφαρμάκων. Για την προώθηση και εμπορία των παραγόμενων κτηνοτροφικών προϊόντων δεν υφίσταται κάποιος Συνεταιριστικός Οργανισμός αλλά πραγματοποιούνται μεμονωμένα από τον κάθε παραγωγό. Ένας μόνο παραγωγός διαθέτει τυροπωλείο στα Φάρσαλα όπου και το εμπορεύεται. Το μαλλί, τέλος, διατίθεται σε λαναριστήρια της περιοχής που διαμένουν το χειμώνα, Τρίκαλα, Φάρσαλα κτλ. και το νήμα που παράγεται χρησιμοποιείται για την κατασκευή μάλλινων υφαντών και λοιπών ειδών οικοτεχνίας.

Η κτηνοτροφία όμως, πέρα από την σημαντικότητά της σε κεφάλαιο και παραγωγή, συμβάλλει κυρίως στο να συντηρεί 20 οικογένειες, τα μέλη των οποίων ζουν για μεγάλο χρονικό διάστημα του χρόνου στο Χαλίκι και αποτελούν το πιο ζωντανό κομμάτι του. Κατά συνέπεια, η ζωή αλλά και η ευμάρεια του οικισμού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τομέα της κτηνοτροφίας.

Πέρα όμως από την κτηνοτροφία, πολλοί από τους κατοίκους του οικισμού ασχολούνται και με την υλοτομία. Συγκεκριμένα, απασχολούνται 10 υλοτόμοι για το χρονικό διάστημα που διαμένουν στον οικισμό, δηλαδή για τους 6 περίπου μήνες του χρόνου. Οι περισσότεροι υλοτόμοι ασχολούνται παράλληλα με την κτηνοτροφία ενώ έχουν ιδρύσει και ένα Δασικό Συνεταιρισμό Υλοτόμων Χαλικιού. Οι υλοτόμοι, μέσω του Συνεταιρισμού τους, εμπορεύονται την παραγόμενη ξυλεία που τους παρέχει η Δασική Υπηρεσία Καλαμπάκας σε βιομηχανίες ξυλείας του Ν. Τρικάλων.

Εικ.6: Η πλατεία του οικισμού

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Τέλος, στο Χαλίκι λειτουργούν τέσσερις (4) επιχειρήσεις αναψυχής περιμετρικά της κεντρικής πλατείας, τρεις (3) ταβέρνες, οι οποίες έχουν και ρόλο μίνι μάρκετ για τον οικισμό, και μια καφετέρια. Οι επιχειρήσεις αυτές συγκεντρώνουν επισκέπτες από το σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου αλλά και της ευρύτερης περιοχής, καθώς χαρακτηρίζονται από την ποιότητα των προϊόντων τους, κυρίως το κρέας, που οφείλεται στην παράδοση του Χαλικιού στην κτηνοτροφία. Ο κύριος λόγος της ύπαρξής τους όμως, είναι η στήριξη από τους ίδιους τους Χαλικιώτες, τόσο λόγω της διαμονής τους για σημαντικό διάστημα του έτους όσο και της παράδοσης να στηρίζουν τους

συγχωριανούς τους. Επίσης, από το καλοκαίρι του 2002 λειτουργεί και ο κοινοτικός ξενώνας του οικισμού, που διαθέτει 8 δωμάτια με 24 κλίνες και βρίσκεται στην είσοδό του, ενώ λειτουργεί και καφετέρια.

3.1.4 Οικιστικό Δίκτυο

Στο Χαλίκι, παρόλο που ο οικισμός δεν εξυπηρετεί μόνο παραθεριστικούς σκοπούς, το σύνολο των κτισμάτων είναι κατοικίες, εκτός από τις επιχειρήσεις που προαναφέρθηκαν και το παλιό σχολείο, καθώς απουσιάζουν κτίρια που αφορούν την υγεία και πρόνοια. Για την προσφορά αυτών των υπηρεσιών θα πρέπει κάποιος να απευθυνθεί στην ευρύτερη περιοχή και σε οικισμούς με μόνιμο πληθυσμό, όπως η Καλαμπάκα, η Ελάτη, η Πύλη κ.α.

Εικ.7: Έντονο το παραδοσιακό στοιχείο ακόμη και στους δρόμους

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Ο οικισμός παρόλο που έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός παρουσιάζει έντονα σημάδια αλλοίωσης. Το σχετικό Π.Δ. δίνει τη δυνατότητα χρήσης δομικών υλικών για την κατασκευή κτιρίων με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό, εφόσον είναι οικονομικότερα των παραδοσιακών, όπως είναι η πέτρα και το ξύλο. Για παράδειγμα, αναφέρεται η διχρωμία στις σκεπές των κτιρίων με την χρήση τσίγκων διαφορετικού

χρώματος και κεραμιδιών. Ωστόσο, διατηρούνται αρκετά πέτρινα παραδοσιακά κτίρια, κυρίως στο κέντρο του οικισμού, τα οποία δικαιολογούν το χαρακτηρισμό του παραδοσιακού.

3.1.5 Υποδομές

Σε ότι αφορά το οδικό δίκτυο εντός του οικισμού, ένα σημαντικό ποσοστό είναι λιθοστρωμένο ενώ το υπόλοιπο δίκτυο βρίσκεται σε διαδικασία λιθόστρωσης στα πλαίσια ενίσχυσης του παραδοσιακού του χαρακτήρα. Επίσης, έχει πραγματοποιηθεί διάνοιξη νέων περιφερειακών δρόμων που επίσης βρίσκονται σε διαδικασία λιθόστρωσης με σκοπό την αποσυμφόρηση του κέντρου, ιδιαίτερα σε περιόδους αιχμής. Ο παραδοσιακός χαρακτήρας ενισχύεται παράλληλα και με την κατασκευή σκαλοπατιών και καλντεριμιών με σκοπό την εξυπηρέτηση των κατοίκων αλλά και των επισκεπτών. Ο σχεδιασμός ολοκληρώνεται με την επέκταση του οικισμού και την εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων, νέες χαράξεις δρόμων, και οριοθέτηση νέων οικοπέδων.

Το δίκτυο ύδρευσης του οικισμού είναι υποτυπώδες και καλύπτει το σύνολο των κτισμάτων. Ωστόσο, οι σωληνώσεις είναι πεπαλαιωμένες με αλλά χωρίς ιδιαίτερα σημαντικά προβλήματα. Αντίθετα, σε ότι αφορά την αποχέτευση δεν υπάρχει δίκτυο αλλά σηπτικοί βόθροι, οι οποίοι όμως επιβαρύνουν το περιβάλλον.

Το δίκτυο της ΔΕΗ βρίσκεται σε καλή κατάσταση και έτσι έχουν περιορισθεί οι διακοπές ρεύματος τα τελευταία χρόνια. Σε περιόδους όμως εορτασμών και πανηγυριών παρουσιάζονται διακοπές, κάθε χρόνο και λιγότερες, λόγω της αυξημένης ζήτησης όλων των οικισμών της περιοχής.

Το Χαλίκι είναι από τους οικισμούς που λόγω των έντονων διαφοροποιήσεων στο ανάγλυφο της περιοχής αλλά και της απόστασης από τα κοντινά κέντρα δεν εξυπηρετούνται από δίκτυα κινητής τηλεφωνίας πέραν της Cosmote. Ωστόσο, έχουν πραγματοποιηθεί δεσμεύσεις των υπόλοιπων εταιριών για επέκταση του δικτύου σε όλη την περιοχή. Στην σταθερή τηλεφωνία, η κατάσταση του δικτύου είναι ικανοποιητική.

3.1.6 Περιβάλλον

Το μεγαλύτερο πρόβλημα του οικισμού σε ότι αφορά την επιβάρυνση του περιβάλλοντος εστιάζεται στην έλλειψη δικτύου αποχέτευσης. Παρόλο του μικρού σχετικά

αριθμού κατοίκων και τη μικρή διάρκεια διαμονή των περισσότερων κατοίκων αλλά και του έντονου ανάγλυφου στο οποίο έχει αναπτυχθεί ο οικισμός, κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία δικτύου. Η έλλειψή του προκαλεί μόλυνση τόσο στα επιφανειακά νερά του Ασπροποτάμου όσο και στον υδροφόρο ορίζοντα. Το μέγεθος της μόλυνσης μπορεί να μην είναι ιδιαίτερα μεγάλο όμως, θα πρέπει πάντοτε να έχουμε κατά νου ότι *«Το περιβαλλοντικό πρόβλημα παρουσιάζεται ή μάλλον γεννιέται πάντα σε τοπικό επίπεδο ενώ οι συνέπειες του φαίνονται ή κατανοούνται σε ανώτερο επίπεδο: περιφερειακό, εθνικό, διεθνές»* (Μπεριάτος, 2001: 74).

Αντίθετα με το δίκτυο αποχέτευσης, τα απορρίμματα συλλέγονται και παραδίδονται στους μεγάλους Δήμους του Νομού, σύμφωνα με τη διαχείριση που πραγματοποιεί η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου για το σύνολο των οικισμών της.

3.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΟ ΧΑΛΙΚΙ

3.2.1 Τα χαρακτηριστικά του παραγωγικού συστήματος

Η πιο σημαντική δραστηριότητα του παραγωγικού συστήματος στο Χαλίκι αποτελεί η κτηνοτροφία με την παραγωγή πρωτογενών (γάλα, μαλλί, κρέας) αλλά και δευτερογενών προϊόντων (φέτα, κασέρι, κεφαλογρβιέρα κ.α.). Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα του συστήματος αυτού αποτελεί η παραδοσιακότητά του τόσο στον τρόπο παραγωγής όσο και στην διαδικασία αξιοποίησής της. Σε αυτό συμβάλει και η πλούσια ιστορία της κτηνοτροφίας στον οικισμό που, παρά την αρνητική εξέλιξη των περισσότερων ελληνικών ορεινών περιοχών, το Χαλίκι κατάφερε να διατηρήσει. Παράλληλα, η έλλειψη διαδικασιών δραστηριοποίησης και αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχει η παραδοσιακότητα της κτηνοτροφίας στον οικισμό περιόρισαν τη δυναμική του κλάδου στα σημερινά επίπεδα.

Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του παραγωγικού συστήματος στο Χαλίκι αποτελεί ο ημινομαδικός χαρακτήρας των κτηνοτρόφων του. Στο Χαλίκι, σύμφωνα με τους λόγους που έχουν αναλυθεί προηγουμένως, οι κτηνοτρόφοι εγκαθίστανται κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και για 6 περίπου μήνες του χρόνου. Αντίθετα το χειμώνα, έχουν τις μόνιμες τους κατοικίες στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας και κατά κύριο λόγο στα Φάρσαλα, Νέο Μοναστήρι, Φαρκαδόνα και Δομοκό. Σε αυτές τις περιοχές μεταφέρουν το ζωικό τους κεφάλαιο και την παραγωγή τους την προωθούνε στις γαλακτοβιομηχανίες της περιοχής

τους. Παράλληλα, πολύ από αυτούς δραστηριοποιούνται αξιοποιώντας καλλιεργήσιμες εκτάσεις ασκώντας έτσι και το επάγγελμα του γεωργού. Ο τομέας αυτός όμως, αποτελεί συμπληρωματική και μόνο δραστηριότητα με σκοπό τη βελτίωση των εισοδημάτων τους.

Το μικρό μέγεθος του οικισμού, μόλις 170 κατοικίες, καθιστά σημαντικό των αριθμών των 20 κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Η σημαντικότητα αυτή του μεγέθους όμως, δε φαίνεται να διατηρείται στη διάρκεια των επόμενων χρόνων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι μισές εκμεταλλεύσεις περίπου διαχειρίζονται από κτηνοτρόφους μεγάλης ηλικίας που μάλιστα, έχουν ξεπεράσει κατά πολύ το όριο συνταξιοδότησης, σύμφωνα με την επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε. Συγκεκριμένα, η ηλικία των κτηνοτρόφων αυτών κυμαίνεται μεταξύ των 60 και 75 χρόνων, με χαρακτηριστικό το γεγονός να μην διαφαίνεται στο άμεσο μέλλον διάδοχη κατάσταση για την περαιτέρω διαχείριση και αξιοποίηση του σημαντικού ζωικού κεφαλαίου. Αντίθετα, οι υπόλοιπες εκμεταλλεύσεις απαρτίζονται από νεώτερους κτηνοτρόφους ενώ 4 από αυτούς είναι νέοι αγρότες. Συνεπώς, η ηλικιακή διάρθρωση των κτηνοτρόφων έχει σημάδια γήρανσης, χαρακτηριστικό εξάλλου του κλάδου στο σύνολο της χώρας, αλλά παράλληλα και προοπτικές που διαγράφονται από την δραστηριοποίηση των νέων αγροτών. Ενδεχομένως, να υπάρξει στο μέλλον μερική αντικατάσταση του γηρασμένου ενεργού κτηνοτροφικού πληθυσμού από νέους αγρότες που δεν θα συνδέονται οικογενειακά μαζί τους, η οποία θα συμβάλλει στη διατήρηση σημαντικού μέρους του κτηνοτροφικού κεφαλαίου.

Η παραπάνω έλλειψη σημαντικού αριθμού νέων κτηνοτρόφων καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο οργάνωσης και διαχείρισης των κτηνοτροφικών προϊόντων μέχρι σήμερα. Ενώ κατά τη διάρκεια του χειμώνα εμπορεύονται το γάλα που παράγουν στις γαλακτοβιομηχανίες της περιοχής τους, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, διάστημα που διαμένουν στο Χαλίκι, τρεις (3) μόνο είναι οι κτηνοτρόφοι που το χρησιμοποιούν για να τυροκομήσουν. Το γάλα που παράγεται αυτή την περίοδο έχει όλα τα εκείνα χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στο να το καθιστούν ξεχωριστό. Όπως εξάλλου έχει αναφερθεί, η ποιότητα του παραγόμενου γάλακτος της περιοχής είναι ιδιαίτερη και οφείλεται στην ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και κατά συνέπεια των βοσκοτόπων (στην περιοχή απουσιάζει η χρήση νιτρικών και άλλων φυτοφαρμάκων). Η διαδικασία τυροκόμησης πραγματοποιείται με τον παραδοσιακό τρόπο (αλλά με σύγχρονα μέσα) διατηρώντας αναλλοίωτη την παράδοση στον τομέα αυτό.

Παρόλη την ξεχωριστή ποιότητα του γάλακτος και κατά συνέπεια των παραγόμενων και παράλληλα παραδοσιακών κτηνοτροφικών προϊόντων, δεν υπάρχει μέχρι σήμερα συλλογική και οργανωμένη προσπάθεια αξιοποίησης και ανάδειξης αυτής της ποιότητας.

Οι κτηνοτρόφοι που τυροκομούν παράγουν μικρές, σχετικά, ποσότητες (φέτα κατά κύριο λόγο) και η εμπορία της παραγωγής αυτής πραγματοποιείται μεμονωμένα από τους ίδιους. Οι δυνατότητες εμπορίας των κτηνοτροφικών προϊόντων στηρίζεται κατά συνέπεια στις προσωπικές δυνατότητες καθενός από τους παραγωγούς στις δημόσιες σχέσεις. Κατά αυτόν τρόπο, υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των παραγωγών σε ένα περιορισμένο περιβάλλον με περισσότερο αρνητικές επιπτώσεις παρά θετικές. Η παραγόμενη ποσότητα είναι μικρή καθώς και η ποικιλία των προϊόντων. Ενώ λοιπόν η ποιότητα και η παράδοση αποτελεί «δώρο» της φύσης αλλά και των προγόνων - κτηνοτρόφων του Χαλικιού, η αξιοποίηση αυτού στηρίζεται στις μεμονωμένες δυνατότητες των σημερινών κτηνοτρόφων. Η απουσία ενός Συνεταιρισμού που θα είχε στόχο την προβολή και προώθηση των κτηνοτροφικών προϊόντων του οικισμού μεμονωμένα ή σε συνεργασία με κτηνοτρόφους άλλων οικισμών της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου περιόρισε σημαντικά την αναβάθμιση του κλάδου και διατήρησε τη δυναμική του στα σημερινά επίπεδα.

Τέλος, χαρακτηριστικό του παραγωγικού συστήματος στο Χαλίκι είναι η διαδικασία περιορισμού της μονοδραστηριότητας, της κτηνοτροφίας συγκεκριμένα, με την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων που ανήκουν στον τομέα των υπηρεσιών. Η διαδικασία αυτή είναι ακόμη σε αρχικό στάδιο, συγκριτικά με άλλες ορεινές περιοχές, αλλά διαφαίνονται έντονες προθέσεις προς αυτή την κατεύθυνση. Σύμφωνα με την επιτόπια έρευνα η οποία περιελάμβανε και προσωπικές συζητήσεις με κατοίκους του Χαλικιού, νέους αλλά και ηλικιωμένους, έγινε αντιληπτή η διάθεση δραστηριοποίησης σε νέους, για τον οικισμό, τομείς αλλά και ενίσχυσης των υπαρχόντων. Η ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας φαίνεται να λαμβάνει χώρα και στην περίπτωση του Χαλικιού, κάτι που εξάλλου αποτελεί και χαρακτηριστικό γνώρισμα των ορεινών περιοχών στις μέρες μας.

3.2.2 Τα χαρακτηριστικά του χωρικού συστήματος

Το Χαλίκι αποτελεί περίπτωση οικισμού που, όπως έχει αναφερθεί, δεν κατοικείται από μόνιμο πληθυσμό. Οι κάτοικοί του εγκαθίστανται στον οικισμό κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού για διάστημα 6 περίπου μηνών ενώ για την υπόλοιπη διάρκεια του χρόνου διατηρούνε μόνιμες κατοικίες σε ευρύτερες περιοχές της Θεσσαλίας, όπως Φάρσαλα, Τρίκαλα, Φαρκαδόνα κ.α. Το χαρακτηριστικό αυτό του Χαλικιού φανερώνει και σχέση του οικισμού με τον ευρύτερο χώρο και παράλληλα την εξάρτησή του από αυτό. Η κατανόηση του χωρικού συστήματος στο οποίο είναι ενταγμένο το Χαλίκι δίνει τη δυνατότητα να

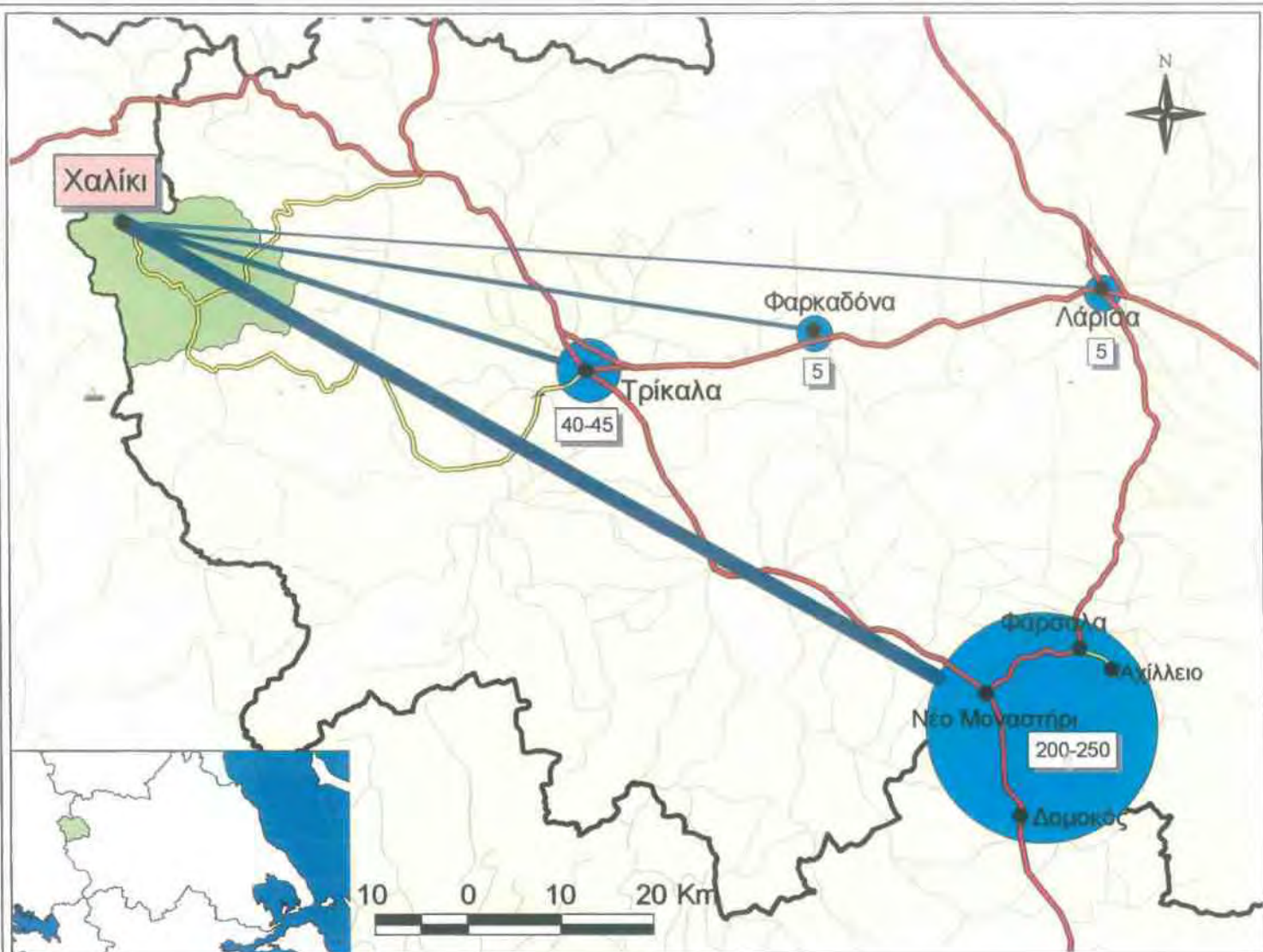
ερμηνευθούν οι ιδιαιτερότητες τόσο του οικισμού όσο και των ανθρώπων που σχετίζονται με αυτό, είτε πρόκειται για ημιμόνιμους είτε για απλούς καταγόμενους που επισκέπτονται και παραθερίζουν στο Χαλίκι, αλλά και να αναδυθούν οι δυνατότητες που θα αξιοποιήσουν τα πλεονεκτήματα που αυτό παρέχει.

Όπως φαίνεται και στο χάρτη 6, το χωρικό σύστημα στο οποίο εντάσσεται το Χαλίκι περιέχει ένα σημαντικό μέρος του Θεσσαλικού κάμπου. Με δεδομένο ότι το μέγεθος του οικισμού είναι μικρό, 170 κατοικίες και συνολικά 300 περίπου οικογένειες που κατάγονται από αυτό, η διασπορά των καταγόμενων είναι, σχετικά, περιορισμένη. Το μεγαλύτερο μέρος των καταγόμενων έχει τόπο μόνιμης κατοικίας τα Φάρσαλα και την ευρύτερη περιοχή τους, και κυρίως το Νέο Μοναστήρι και τον Δομοκό.

Σε ότι αφορά τη διάρθρωση του πληθυσμού αυτού, συγκεκριμένα, στο Νέο Μοναστήρι είναι εγκατεστημένοι οι περισσότεροι από τους κτηνοτρόφους του Χαλικιού. Στην ευρύτερη περιοχή των Φαρσάλων η πλειοψηφία των Χαλικιωτών που είναι εγκατεστημένοι εκεί, 200 με 250 οικογένειες περίπου, ασχολούνται κατά κύριο λόγο με την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Μικρός είναι ο αριθμός αυτών που δραστηριοποιούνται στο ελεύθερο εμπόριο ενώ το υπόλοιπο ποσοστό είναι δημόσιοι υπάλληλοι.

Στην πόλη των Τρικάλων έχουν τη μόνιμή τους κατοικία περίπου 40 με 45 οικογένειες που κατάγονται από το Χαλίκι. Σχεδόν το σύνολο από αυτούς δραστηριοποιείται στο ελεύθερο εμπόριο, σε διάφορα είδη του. Στη Φαρκαδόνα είναι εγκατεστημένοι 5 οικογένειες, σχεδόν όλοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι, όπως και στην πόλη της Λάρισας οι οποίοι όμως απασχολούνται σε δημόσιες υπηρεσίες. Τέλος, 30 με 35 οικογένειες Χαλικιωτών είναι εγκατεστημένοι στην πρωτεύουσα, η πλειοψηφία των οποίων είναι ελεύθεροι επαγγελματίες ενώ οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι. Θα πρέπει παράλληλα να διευκρινισθεί ότι για τις παραπάνω περιπτώσεις η έρευνα αναφέρεται στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό θεωρώντας ότι τα ποσοστά ανέργων, συνταξιούχων κ.α. διατηρούν τα ίδια περίπου ποσοστά σε όλες τις περιοχές.

Από το σύνολο των καταγόμενων του Χαλικιού, το μεγαλύτερο ποσοστό διατηρεί στενές σχέσεις με τον οικισμό. Οι μισοί περίπου διαθέτουν κατοικία στο Χαλίκι και αποτελούν ζωντανό κομμάτι του οικισμού αφού σχεδόν κάθε καλοκαίρι το επισκέπτονται και παραμένουν εκεί για κάποιο χρονικό διάστημα (εξαιρούνται οι κτηνοτρόφοι και οι συνταξιούχοι που όπως έχει αναφερθεί παραμένουν στο Χαλίκι για μεγαλύτερο διάστημα). Από τους υπόλοιπους, που δεν διαθέτουν κατοικία στον οικισμό, το μεγαλύτερο ποσοστό επισκέπτεται το Χαλίκι κυρίως τις ημέρες του πανηγυριού, της Αγίας Παρασκευής στις 26 Ιουλίου, και τον δεκαπενταύγουστο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
"ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ"

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΖΙΩΖΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

ΑΡ. ΧΑΡΤΗ

6

ΘΕΜΑ ΧΑΡΤΗ

ΤΟ ΧΩΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΤΟΥ ΧΑΛΙΚΙΟΥ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Δ. Κ. ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

ΟΡΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ

ΕΘΝΙΚΗ ΟΔΟΣ

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΟΔΟΣ

ΟΔ. ΔΙΚΤΥΟ ΕΚΤΟΣ
ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΡ. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΧΑΛΙΚΙΩΤΩΝ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΝΙΜΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Παρατηρώντας τη διασπορά των καταγόμενων του Χαλικιού στις περιοχές που προαναφέρθηκαν είναι δυνατό να κατανοήσουμε ότι η δυναμική του οικισμού αυξάνει όταν την διερευνούμε στο χώρο ενώ αντίθετα μειώνεται όταν εξετάζεται μεμονωμένα. Σε αυτό το επίπεδο, στο συνολικό χωρικό επίπεδο, το Χαλίκι περιλαμβάνει 300 περίπου οικογένειες που μεταφράζεται σε 1.000 με 1.200 ανθρώπους. Αυτό το σύνολο ανθρώπων, καταγόμενων από το Χαλίκι, τόσο σε ότι αφορά το ποσοτικό μέγεθος όσο και την ποιοτική του διάρθρωση, δημιουργεί ένα σημαντικό ενδογενές δυναμικό για κάθε δραστηριότητα που έχει τη δυνατότητα να ξεπερνά τα όρια του οικισμού. Ως παράδειγμα, είναι δυνατό να αναφερθεί η εμπορία κτηνοτροφικών προϊόντων (φέτα, κασέρι κ.α.) που θα έχει σημείο αναφοράς το Χαλίκι με όλα τα χαρακτηριστικά του και θα προωθούνται σε όλο το σύνολο του χωρικού συστήματος στο οποίο είναι ενταγμένος ο οικισμός.

Το ενδογενές αυτό δυναμικό δύναται να αποτελέσει τη βάση στην οποία θα στηρίζεται κάθε παραγωγική δραστηριότητα. Αν λάβουμε υπόψη και τη δυνατότητα διάδοσης από το ενδογενές δυναμικό σε εξωγενές, σε κοινό που δε σχετίζεται με το Χαλίκι αλλά βρίσκονται στο χωρικό σύστημα που περιγράφηκε, η δυναμική του οικισμού και των δραστηριοτήτων πολλαπλασιάζονται. Κατά συνέπεια, ο προβληματισμός για τη δημιουργία προϋποθέσεων που θα ευνοούν την διατήρηση και περαιτέρω ανάπτυξη του παραγωγικού συστήματος του οικισμού οφείλει να κατευθύνεται με σκοπό την ενδυνάμωση του ενδογενούς δυναμικού (τους καταγόμενους από το Χαλίκι) και τις δυνατότητες διεύρυνσής του πέρα από τα όρια που επιβάλλει η καταγωγή.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η αύξηση του ενδιαφέροντος για τις ορεινές περιοχές στην χώρα μας, τόσο μέσω των δράσεων ενίσχυσης από τις Ευρωπαϊκές πολιτικές όσο και από τη διαδικασία σχεδιασμού εθνικής πολιτικής για τις ορεινές περιοχές, έθεσε νέα δεδομένα για αυτές. Η αναστροφή της αρνητικής ψυχολογία των κατοίκων των ορεινών περιοχών, η οικονομική κυρίως στήριξη από τις παραπάνω πολιτικές, η στροφή της αγοράς προς νέες μορφές τουρισμού και η διάθεση για αναζήτηση της πολιτισμικής ταυτότητας έχουν αναστρέψει σημαντικά τις προοπτικές ανάπτυξης των ελληνικών ορεινών περιοχών. Ωστόσο, οι περιοχές αυτές και κατά αναλογία η περιοχή της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου χαρακτηρίζονται από σημαντικά προβλήματα τα οποία διακρίνονται σε αυτά που «κληρονομήθηκαν» από το παρελθόν (μακροχρόνια) και σε αυτά που εμφανίσθηκαν τα τελευταία χρόνια, τα «πρόσφατα» προβλήματα.

4.1.1 Κληρονομημένα προβλήματα

Η έντονη τάση αστικοποίησης και ενίσχυσης της εντατικής γεωργίας εις βάρος των παραδοσιακών συστημάτων παραγωγής οδήγησε στην πληθυσμιακή εγκατάλειψη στο σύνολο των ορεινών περιοχών. Κατά ανάλογο τρόπο, στην περιοχή του Ασπροποτάμου αλλά και στο Χαλίκι ειδικότερα, παρόλο που η εγκατάσταση του πληθυσμού ήταν και παραμένει περιοδική, η γήρανση του ενεργού πληθυσμού που εξακολουθεί να δραστηριοποιείται σε παραδοσιακά επαγγέλματα, κτηνοτροφία κατά κύριο λόγο, είναι ιδιαίτερα εμφανής (στο Χαλίκι το 50% των παραγωγών είναι μεγάλης ηλικίας). Η γήρανση του ενεργού πληθυσμού προκαλεί σημαντικά προβλήματα και περιορίζει τις προοπτικές αξιοποίησης των δυνατοτήτων που αναδεικνύονται τον τελευταίο καιρό για τις ορεινές περιοχές και τις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εκεί.

Η αρνητική εξέλιξη των ορεινών περιοχών απώθησε τη διαδικασία εγκατάστασης του πληθυσμού σε μόνιμη βάση. Η εξέλιξη αυτή αποδιοργάνωσε σε σημαντικό βαθμό τα παραγωγικά συστήματα και απέτρεψε την διατήρησή τους αλλά και την περαιτέρω ανάπτυξή τους. Η έλλειψη μόνιμου πληθυσμού, παρόλο που συνέβαλλε σημαντικά στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, αποτελεί σήμερα τον κυρίαρχο περιορισμό στην

διαδικασία αξιοποίησης και ανάπτυξης υφιστάμενων αλλά και νέων δραστηριοτήτων. Κατά αυτόν τον τρόπο, η διάθεση εγκατάστασης στην περιοχή του Ασπροποτάμου και ειδικότερα στο Χαλίκι περιορίζεται κυρίως στην έλλειψη βασικών υποδομών και υπηρεσιών, ως αποτέλεσμα της πληθυσμιακής εγκατάλειψης, και σε μικρότερο βαθμό στις δυσκολίες που προκύπτουν από τις δυσμενείς έως ακραίες καιρικές συνθήκες.

Στην έλλειψη αυτών των βασικών υποδομών συνέβαλλε και η απουσία ενός κεντρικού – πόλου στην ευρύτερη περιοχή που θα αναλάμβανε πρωτεύοντα οικονομικό και κοινωνικό ρόλο στην περιοχή επιρροής του καθώς θα εξασφάλιζε υπηρεσίες και μηχανισμούς πλαισίωσης τοπικών πρωτοβουλιών ανάπτυξης. Έτσι, κάθε τέτοιος κεντρικός οικισμός θα είχε τη δυνατότητα συγκέντρωσης υπηρεσιών και δυναμικών που θα εξυπηρετούσε τις ανάγκες στον ευρύτερο χώρο με αποτέλεσμα οι προοπτικές σήμερα να πολλαπλασιάζονταν. Και αν στις μέρες μας η βελτίωση των οδικών συνδέσεων με τις αστικές περιοχές έχει μειώσει σημαντικά τη χρονο-απόσταση και επαναπροσδιορίζει το ζήτημα της εγκατάστασης, η έλλειψη των αναγκαίων συνθηκών για μόνιμη εγκατάσταση αποτρέπει σε σημαντικό βαθμό και την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Παρόλο που το οδικό δίκτυο των ορεινών περιοχών στη χώρα μας κρίνεται ικανοποιητικό συγκρινόμενο με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα αν αναλογισθούμε ότι στην Ελλάδα υπάρχουν πάνω από 7.000 οικισμοί σε υψόμετρο πάνω από 700 μ. (ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ, 1999: 49), η απομόνωση πολλών ορεινών περιοχών είναι δεδομένη. Πάνω σε αυτή τη λογική, το παραγωγικό σύστημα στην περιοχή του Ασπροποτάμου εξασθένησε και από την έλλειψη των οδικών συνδέσεων μεταξύ των ορεινών οικισμών στην ευρύτερη περιοχή. Αν και στον οικισμό Χαλίκι το ζωικό κεφάλαιο, άρα και, παρέμεινε σταθερό καθόλη τη διάρκεια των αρνητικών εξελίξεων των ορεινών περιοχών στο σύνολο της χώρας, η αδυναμία επικοινωνίας με όμορες ορεινές περιοχές απέτρεψε τις προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης του παραγωγικού συστήματος. Η έλλειψη τέτοιων συνδέσεων αποτελεί σημαντικό περιορισμό στη συνεργασία και διεύρυνση των επαγγελματικών σχέσεων ακόμη και στις μέρες μας, περιορίζοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό τη δυναμική του οικισμού αλλά και της περιοχής του Ασπροποτάμου.

4.1.2 Πρόσφατα προβλήματα

Τα προβλήματα των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα, πέρα από τις αρνητικές επιδράσεις των εξελίξεων του παρελθόντος σε αυτές, οφείλονται και σε επιδράσεις του παρόντος. Τα

προβλήματα αυτά αφορούν το σύνολο των ορεινών περιοχών αλλά και τις περιπτώσεις της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου και του Χαλικιού. Οι εξελίξεις των συστημάτων παραγωγής και διαχείρισης στον ορεινό αυτό χώρο προσδιορίζονται πλέον από δύο αντίρροπες δυνάμεις οι οποίες ρυθμίζουν και την αγροτική του δομή. Από τη μία πλευρά κυριαρχεί ο ανταγωνισμός της ελεύθερης αγοράς, που οδηγεί στην ατομική συμπεριφορά και σε πρακτικές που εξασθενίζουν τη συλλογική διαχείριση ενισχύοντας παράλληλα τα εντατικά συστήματα, και από την άλλη, οι περιβαλλοντικοί περιορισμοί και η αναζήτηση προϊόντων ποιότητας ωθούν στην αναβάθμιση των εκτατικών συστημάτων παραγωγής (Φαρασλής, 2000: 13). Το μέγεθος των προβλημάτων που προκύπτουν από τις δύο αυτές αντίρροπες δυνάμεις εξαρτάται από την ικανότητα να επιτευχθεί η ισορροπία κυρίως μέσα από διαδικασίες συλλογικών δράσεων.

Η ύπαρξη των παραπάνω αντίρροπων δυνάμεων σε συνδυασμό με το ποικίλο ιδιοκτησιακό καθεστώς στον ορεινό χώρο προκαλεί συγκρούσεις στις χρήσεις γης. Συνηθέστερη σύγκρουση που εμφανίζεται, όπως και στην περίπτωση της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, είναι η καταπάτηση της δασικής έκτασης από τη βόσκηση του ζωικού κεφαλαίου. Η εφαρμογή προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος αν και περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τις συγκρούσεις αυτές μειώνουν τη δυνατότητα αύξησης του ζωικού κεφαλαίου, άρα και της παραγωγής, λόγω των περιορισμών στις εκτάσεις των βοσκοτόπων. Εδώ θα πρέπει να τονισθεί ότι ο περιορισμός αυτός αφορά περισσότερο τις περιοχές όπου πραγματοποιείται υπερβόσκηση και όχι το σύνολο των βοσκοτόπων. Ο περιορισμός μεγέθυνσης της παραγωγής, μέσω της αύξησης του ζωικού κεφαλαίου, ενισχύεται και από την προσαρμογή της ΚΑΠ στην πολιτική μείωσης των επιδοτήσεων που αφορούν το ζωικό κεφάλαιο.

Στα πρόσφατα προβλήματα προστίθενται και η ανεπάρκεια στην ενημέρωση των ανθρώπων που δραστηριοποιούνται στις ορεινές περιοχές. Οι επαγγελματίες του ορεινού χώρου, στο σύνολο της χώρας αλλά και στην περίπτωση του Ασπροποτάμου, στερούνται πλήρους ενημέρωσης σε ζητήματα που αφορούν τη βέλτιστη οργάνωση αλλά και διαχείριση του παραγωγικού τους συστήματος. Η ανεπάρκεια των δράσεων σε θέματα ενημέρωσης, κατάρτισης και στήριξης των ορεινών αγροτών αλλά και προβολής των πλεονεκτημάτων των ορεινών προϊόντων κ.α. αποτελεί κυρίαρχο αίτιο στον περιορισμό των δυνατοτήτων τους. Ο περιορισμός αυτός οδήγησε και οδηγεί ακόμη και σήμερα στον εγκλωβισμό των ορεινών αγροτών σε συνθήκες αρνητικές τόσο για τους ίδιους όσο και για το ευρύτερο χωρικό σύστημα. Χαρακτηριστικό είναι εξάλλου το γεγονός ότι τόσο σε επίπεδο οικισμού (Χαλίκι) όσο και σε επίπεδο Διευρυμένης Κοινότητας, η οργάνωση με

κατεύθυνση την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της περιοχής περιορίζεται σε μεμονωμένες και μόνο ενέργειες καθώς απουσιάζουν οι συνέργειες που θα διεύρυναν τις προοπτικές ανάπτυξης, όπως για παράδειγμα η απουσία Συνεταιρισμού⁶ για την δημιουργία τυροκομικών προϊόντων ονομασίας – προελεύσεως.

4.2 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Η αρνητική εξέλιξη των ορεινών περιοχών στο σύνολο της χώρας οφείλεται σε ένα συνδυασμό αιτιών αλλά κατά κύριο λόγο στην έλλειψη εξειδικευμένης πολιτικής για αυτές κατά το παρελθόν. Η εξέλιξη αυτή έχει αλλοιώσει σημαντικά τις οικονομικές και κοινωνικές δομές του παρελθόντος με αποτέλεσμα την ερήμωση πολλών ορεινών περιοχών. Ωστόσο, οι δυνατότητες που παρουσιάζουν σήμερα οι ορεινές περιοχές με βάση τα νέα φαινόμενα που διαδραματίζονται σε αυτές, παρέχουν όλες εκείνες τις προοπτικές αναστροφής της αρνητικής εξέλιξης προς μια σημαντική αναπτυξιακή διαδικασία. Κατά ανάλογο τρόπο, στην περιοχή της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου και στο Χαλίκι ειδικότερα, οι δυνατότητες αυτές είναι σημαντικές και είναι δυνατό να διαχωριστούν σε ενδογενείς, οι οποίες αφορούν τις ιδιαίτερες δυνατότητες που διαθέτει η συγκεκριμένη περιοχή μελέτης, και σε εξωγενείς, που αφορούν τις δυνατότητες που αναφέρονται σε μεγαλύτερη κλίμακα (υπερτοπική, περιφερειακή, εθνική, ευρωπαϊκή).

4.2.1 Ενδογενείς δυνατότητες

Η δυνατότητα ανάπτυξης του Χαλικιού αλλά και της περιοχής του Ασπροποτάμου γενικότερα, εξαρτάται σε κυρίως από το βαθμό αξιοποίησης των δυνατοτήτων που υπάρχουν. Σημαντική δυνατότητα αποτελεί το φυσικό περιβάλλον στην ευρύτερη ζώνη του Ασπροποτάμου και αναμφίβολα κατέχει κυρίαρχο ρόλο στην ταυτότητα και το χαρακτήρα της. Η τάση της αγοράς για επιστροφή στη φύση, οι φυσικοί πόροι που σπανίζουν τα τελευταία χρόνια και η σημασία των περιβαλλοντικών ζητημάτων σε όλες τις πολιτικές και δράσεις στο χώρο, αναδεικνύουν ακόμη περισσότερο τη σημαντικότητα αυτή. Η διατήρηση του αναλλοίωτου φυσικού περιβάλλοντος στην περιοχή του Ασπροποτάμου μέχρι σήμερα, την καθιστά ιδανική για την ανάπτυξη δράσεων που ικανοποιούν τόσο τις

⁶ Αυτή την περίοδο έχουν ξεκινήσει οι προσπάθειες για την οργάνωση ενός τυροκομικού συνεταιρισμού σε επίπεδο Κοινότητας

ανάγκες της αγοράς όσο και την ισορροπία του φυσικού συστήματος. Οι δράσεις αυτές αφορούν κυρίως δραστηριότητες αγροτουρισμού και γενικότερα εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αθλητικός, περιπατητικός κ.α., αλλά και δραστηριότητες που ενισχύουν το υφιστάμενο παραγωγικό σύστημα. Παράλληλα όμως, η ένταξη του αυτού περιβάλλοντος σε διάφορα προγράμματα προστασίας της φύσης, Ευρωπαϊκά και εθνικά, παρέχουν σημαντική ασφαλιστική δικλείδα για την περαιτέρω διατήρησή του.

Πέρα όμως από το φυσικό περιβάλλον στην ευρύτερη περιοχή στην οποία εντάσσεται το Χαλίκι, ο παραδοσιακός χαρακτήρας του οικισμού αποτελεί σε μεγάλο βαθμό ένα δυναμικό πλεονέκτημα, απέναντι των άλλων οικισμών και κυρίως αυτών που η ανάπτυξη των προηγούμενων χρόνων αλλοίωσαν την παραδοσιακότητά τους. Όπως έχει αναφερθεί, το Χαλίκι είναι ένας από τους δύο οικισμούς της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου που έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακοί με ΠΔ. Αυτός ο χαρακτήρας ικανοποιεί όλες τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη δραστηριοτήτων που θα φέρουν ως σημείο αναφοράς την παράδοση. Όμως, θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι η διατήρηση αυτού του χαρακτήρα του οικισμού στο μέλλον αποτελεί υποχρέωση αλλά παράλληλα και στοίχημα τόσο για την Τοπική Αυτοδιοίκηση όσο και για τους ίδιους τους κατοίκους. Ως παράδειγμα, αναφέρεται η διχρωμία των στις σκεπές των κτιρίων η οποία εκτός του ότι θα πρέπει να αποτραπεί στο μέλλον επιβάλλεται άμεσα να αναπροσαρμοσθεί στον παραδοσιακό χαρακτήρα του οικισμού.

Όπως έχει επίσης αναφερθεί, το αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον με την παράλληλη απουσία νιτρικών και άλλων φυτοφαρμάκων προσδίδει στον κλάδο της κτηνοτροφίας προϊόντα υψηλής ποιότητας. Ο κλάδος αυτός αποτελεί τη σημαντικότερη δραστηριότητα στο Χαλίκι αλλά και στο σύνολο της Κοινότητας. Έτσι, και με δεδομένο ως προϊόντα ονομασίας- προέλευσης με υψηλές ποιοτικές προδιαγραφές, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την οικολογική και υγιεινή προέλευσή τους, μπορούν να ορισθούν τα προϊόντα εκείνα τα οποία διαμορφώνονται από τις ιδιαίτερες συνθήκες του τόπου παραγωγής και σε συνδυασμό με τις μεθόδους παραγωγής και επεξεργασίας καθώς και την χρησιμοποιούμενη πρώτη ύλη (Κυπριώτης – Κατσαρός – Γεωργούδης, 1997: 54), η διαδικασία δημιουργίας τέτοιων προϊόντων⁷ στην περιοχή δείχνει να καθίσταται ευνοϊκότερη από οπουδήποτε αλλού. Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν έχουν κινηθεί τέτοιες διαδικασίες (αυτή την περίοδο σχεδιάζεται η δημιουργία Συνεταιρισμού σε επίπεδο Κοινότητας) αλλά οι δυνατότητες του

⁷ Προϊόντα όπως φέτα, κασέρι, κεφαλογραβιέρα, μιζήθρα, γαλοτύρι.

κλάδου μέσω της αιγοπροβατοτροφίας⁸ δύναται, εφόσον αυτές αξιοποιηθούν, να ισχυροποιήσουν τη δυναμική της κτηνοτροφίας σε μεγαλύτερη κλίμακα.

4.2.2 Εξωγενείς δυνατότητες

Το ενδιαφέρον για τις ορεινές περιοχές σε διεθνές επίπεδο είναι πλέον δεδομένο ιδιαίτερα και μετά τη διακήρυξη του 2002 ως Διεθνές Έτος για τις Ορεινές Περιοχές. Αν και η χώρα μας δεν συμμετείχε στις εκδηλώσεις αυτές, η στήριξη προς τις ορεινές περιοχές μέσω των εθνικών και ευρωπαϊκών⁹, κυρίως, πολιτικών αναβαθμίζουν ολοένα και περισσότερο στις προοπτικές αυτών. Παρόλο όμως που στην Ελλάδα οι σκοποί του στρατηγικού σχεδιασμού συνολικά αλλά και των ορεινών περιοχών ειδικότερα δείχνουν να μην ενσωματώνουν τις αρχές της βιωσιμότητας¹⁰, οι εξελίξεις στην αγορά και τα νέα φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα σε αυτές φανερώνουν σε μεγάλο βαθμό τις αυξανόμενες προοπτικές τους.

Στο ανώτερο επίπεδο δράσης, οι δυνατότητες που παρέχονται μέσω των προσαρμοσμένων προγραμμάτων για τις ορεινές περιοχές, ΕΠΠΕΡ, Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, Κοινοτική πρωτοβουλία Leader +, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Τουρισμού, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΜΜΕ, με τις ανάλογες χρηματοδοτήσεις, αποτελούν την συνέχιση των προγραμμάτων των προηγούμενων ετών και της στήριξης προς τις ορεινές περιοχές σε, μάλιστα, εντονότερο βαθμό. Η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου, μιας και οι χρηματοδοτήσεις αναφέρονται σε αυτοδιοικήσεις που προέκυψαν με βάση το πρόγραμμα «Ι. Καποδίστριας», έχει τις δυνατότητες να ωφεληθεί από τις χρηματοδοτήσεις αυτές και να αποτελέσουν κατευθυντήριο μοχλό προς την αναπτυξιακή διαδικασία.

Σε μικρότερο επίπεδο, σημαντικές δυνατότητες για την ανάπτυξη της περιοχής – μελέτης προσδίδει η δραστηριοποίηση των Αναπτυξιακών Εταιριών και συγκεκριμένα για την περιοχή – μελέτης της ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε. Οι εταιρίες αυτές, που ως γνωστών

⁸ Η αιγοπροβατοτροφία αξιοποιεί τις πλέον μειονεκτικές ορεινές και υποβαθμισμένες περιοχές με την βοήθεια των τοπικών φυλών ζώων, άριστα προσαρμοσμένων στις ιδιαίτερες συνθήκες του στενού τους περιβάλλοντος. Οι περιοχές αυτές δεν θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν τόσο καλά από κανένα άλλο κλάδο παραγωγής καθώς η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί τον κλάδο με την μεγαλύτερη ευκολία να στραφεί στην κατεύθυνση της παραγωγής οικολογικών προϊόντων. (Κυπριώτης – Κατσαρός – Γεωργούδης, 1997: 62)

⁹ Γενικότερα, οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές (Οδηγία 75/268.ΕΟΚ) απολαμβάνουν των ειδικών μέτρων των ευρωπαϊκών πολιτικών για τη στήριξη του παραγωγικού και κοινωνικού τους ιστού καθώς και για τη χωρική επανεξισορρόπηση στο εσωτερικό των αγροτικών ζωνών (Ανθοπούλου, 2001: 121)

¹⁰ Η πορεία προς τη βιωσιμότητα στη χώρα μας διαφαίνεται ισχνή και δείχνει τελικά να καθοδηγείται μόνο μέσα από τις οικονομικές και πολιτικές πιέσεις της Ε.Ε και μόνο σε ό,τι αφορά την περιβαλλοντική προστασία. (Sapountzaki – Karka, 2001)

δημιουργήθηκαν κυρίως για την υλοποίηση της κοινοτικής πρωτοβουλίας Leader I, παρέχουν υπηρεσίες στήριξης των τοπικών φορέων για έργα και δράσεις, υπηρεσίες στις ΜΜΕ και σχεδιάζουν και υλοποιούν ολοκληρωμένα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα (Παπανάτσιου, 1999: 49). Κατά αυτόν τον τρόπο ο ρόλος των Αναπτυξιακών Εταιριών είναι πολύ σημαντικός καθώς φαίνεται να είναι οι μόνες δομές που μπορούν να αναλάβουν το συντονισμό τόσο κατά το σχεδιασμό όσο και στην υλοποίηση των προγραμμάτων ανάπτυξης των ορεινών περιοχών (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2000: 86).

Σε συνδυασμό με τη στήριξη και την ώθηση από τις Αναπτυξιακές Εταιρείες, κυρίως λόγω του συντονιστικού τους ρόλου, η εξέλιξη της τεχνολογίας παρέχει σημαντικές δυνατότητες στην ανάπτυξη της περιοχής. Εξάλλου, η χρησιμοποίηση νέων τεχνολογιών και τεχνικών που είναι δυνατό να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο χωρικής ανάλυσης που να επιτρέπει ταυτόχρονα την ενίσχυση των συμμετοχικών διαδικασιών για αποφάσεις που αφορούν τη διαχείριση του χώρου (Γούσιος, 2000: 390), μπορεί να αποτελέσει μέσο πληροφορίας στην οποία θα στηθεί η όποια αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής. Για να παραμένει όμως επίκαιρη η πληροφορία αυτή θα πρέπει να δημιουργηθούν βάσεις δεδομένων της περιοχής μελέτης προκειμένου να είναι ανά πάσα στιγμή γνωστά τα φυσικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά στοιχεία της και να διακρίνονται οι τάσεις ώστε να μπορεί η αναπτυξιακή διαδικασία να ανατροφοδοτείται εγκαίρως.

Σημαντικές δυνατότητες όμως, τόσο για το Χαλίκι όσο και για το σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου, αποτελούν οι εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή του ορεινού όγκου της κεντρικής Πίνδου. Τα μεγάλα έργα εθνικής σημασίας, Εγνατία Οδός και λίμνη Μεσοχώρας λόγω της εκτροπής του Αχελώου, αλλά και τα μικρότερης σημασίας, χιονοδρομικά Μαρόσας και Αηγιόλου, αυξάνουν τη δυναμική ενός ευρύτερου χωρικού συστήματος στο οποίο είναι ενταγμένη και η περιοχή του Ασπροποτάμου. Παράλληλα, οι αναπτυγμένες γειτονικές περιοχές, Περτούλι, Μέτσοβο, Καστανιά, αυξάνουν τις δυνατότητες της περιοχής λόγω του κορεσμού που είναι δυνατό να υποστούν.

Τέλος, την πλέον σημαντική δυνατότητα ανάπτυξης του Χαλικιού, αλλά και της Κοινότητας, αποτελεί η δυναμική της διασποράς των κατοίκων του στην ενίσχυση του τοπικού παραγωγικού συστήματος. Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναλύθηκε και εξηγήθηκε η διάρθρωση του χωρικού συστήματος του οικισμού. Παράλληλα, τονίσθηκε το μέγεθος του δυναμικού των καταγόμενων ιδιαίτερα με βάση τη διαδικασία διεύρυνσής του. Επειδή η ανάπτυξη του οικισμού είναι άμεσα συνδεδεμένη με την περαιτέρω ανάπτυξη του συστήματος παραγωγής, και συγκεκριμένα της κτηνοτροφίας με όλα τα παράγωγά του, η οργάνωση και η συνεργασία των παραγωγών, ακόμη και σε επίπεδο Κοινότητας, κρίνεται

επιβεβλημένη. Μόνο μέσω της συνεργασίας εξάλλου, είναι δυνατό να δημιουργηθεί το κατάλληλο μέγεθος παραγωγής το οποίο θα μπορεί να ανταποκριθεί στον ανταγωνισμό της αγοράς και να στηριχθεί ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής.

4.3 ΚΑΙΡΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Τα προβλήματα της περιοχής του Ασπροποτάμου και του Χαλικιού ειδικότερα φαίνεται ότι είναι δυνατό να ξεπεραστούν, βάση των δυνατοτήτων τους, και να δημιουργηθούν νέες ευνοϊκότερες συνθήκες στην προσπάθεια για οικονομική και κοινωνική ανάκαμψη. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αλλά και των ιδίων των κατοίκων, αυτών κυρίως που δραστηριοποιούνται στην περιοχή ή που πρόκειται να δραστηριοποιηθούν, είναι πολύ σημαντικός καθώς ο βαθμός αξιοποίησης των δεδομένων δυνατοτήτων της περιοχής - μελέτης, ενδογενών και εξωγενών, είναι άμεσα εξαρτώμενος από αυτούς. Αυτό όμως που πρέπει να γίνει αντιληπτό από τους παραπάνω είναι ότι εκείνοι θα πρέπει να καθορίσουν την αναπτυξιακή πορεία που επιθυμούν για τον τόπο τους. Οι κάτοικοι αυτοί είναι εκείνοι οι οποίοι θα υποστούν τις συνέπειες των δράσεων και ενεργειών στο μεσοπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο διάστημα και η Τοπική Αρχή γνωρίζει καλύτερα από τον καθένα την ταυτότητα και τις πραγματικές ανάγκες της περιοχής της. Κατά συνέπεια, η συμμετοχή και συνέργεια όλων όσων πρόκειται να συμμετάσχουν στη διαδικασία ανάπτυξης της περιοχής κρίνεται ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη επίτευξη των στόχων που θα τεθούν.

Στη διαδικασία καθορισμού της επιθυμητής πορείας προς την ανάπτυξη της περιοχής θα πρέπει να διερευνηθούν ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης του συνολικού συστήματος και να διευκρινισθούν οι μέθοδοι με τις οποίες θα επιτευχθεί το ζητούμενο αποτέλεσμα. Αποτέλεσμα που οφείλει να στηρίζεται στην αναζήτηση της ισορροπίας μεταξύ των οικοσυστημάτων αλλά και των παραγωγικών και διαχειριστικών συστημάτων στην περιοχή. Η αναζήτηση αυτή δείχνει ωστόσο να ευνοείται από το γεγονός ότι ούτε η κτηνοτροφία ούτε οι αγροτικές δραστηριότητες, με τη στενή τους έννοια, δεν μπορούν να αποτελέσουν από μόνες τους μια λύση για την ανάπτυξη της περιοχής και ότι οι προτεινόμενες δράσεις τείνουν να ενταχθούν, όλο και περισσότερο, στη λογική της πολυδραστηριότητας (Γούσιος, 2000: 394). Αντίστοιχα, και οι υπηρεσίες τουρισμού, αν και φαίνεται να παρέχουν τη δυνατότητα να στηριχθεί η οικονομία της περιοχής μόνο σε αυτού του είδους δραστηριότητες στο μακροπρόθεσμο κυρίως διάστημα, η οικονομική εξάρτηση της περιοχής από τον τομέα του τουρισμού θέτει σημαντικούς κινδύνους. Εξάλλου, είναι πλέον αποδεκτό ότι ο τομέας αυτός παρά τις δυνατότητες που έχει και τη δυναμική που

αναδεικνύει είναι άμεσα εξαρτώμενος από τις εξελίξεις, που δεν οφείλονται πάντα σε ενδογενείς παράγοντες, αλλά και τις τάσεις κάθε εποχής. Έτσι, η εφαρμογή της μονοδραστηριότητας σε κάθε περιοχή (ιδιαίτερα του τουρισμού), άρα και στην περιοχή – μελέτης, αντιτίθεται των αρχών της βιωσιμότητας.

Πάνω σε αυτή τη λογική θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι αυτό που ενθαρρύνεται από την εργασία αυτή είναι η ανάπτυξη πολλών και διαφορετικών δραστηριοτήτων στην περιοχή – μελέτης οι οποίες όμως θα τις διαχειρίζονται εξειδικευμένοι επαγγελματίες. Η πολυαπασχόληση, όπως έχει αναφερθεί και στην παράγραφο 3.2.2, δημιουργεί συγκρούσεις (α-χωρικές) εις βάρος της ποιότητας είτε της παραγωγής είτε των παρεχόμενων υπηρεσιών. Με δεδομένη την πληθυσμιακή διάρθρωση του Χαλικιού, η μετάβαση από την κτηνοτροφία, κατά κύριο λόγο, στη διαχείριση ενός συστήματος που περιλαμβάνει ένα πλέγμα δραστηριοτήτων, την κτηνοτροφία, την μεταποίηση – τυποποίηση – εμπορευματοποίηση κτηνοτροφικών προϊόντων αλλά και υπηρεσίες τουρισμού, επιβάλλει την μετατροπή του σημερινού κτηνοτρόφου σε κτηνοτρόφο – έμπορο με ικανότητα να ανταποκριθεί σε υπηρεσίες τουρισμό έχοντας παράλληλα περιβαλλοντική συνείδηση. Έτσι, το ζήτημα που τονίζεται αφορά την επαγγελματική «υπέρβαση»¹¹ και προσαρμογή των υφιστάμενων παραγωγών στις νέες απαιτήσεις που επιβάλλει τόσο η ανάγκη για ανάπτυξη όσο και οι τάσεις τις εποχής.

Η ύπαρξη ειδικευμένων προσώπων σε δραστηριότητες υφιστάμενες αλλά και νέες αυξάνει τις προϋποθέσεις για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της περιοχής – μελέτης στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Η τάση της αγοράς για επιστροφή στην ρίζες και την παράδοση, έστω και σε περίοδο διακοπών, η στροφή της αστικής ζήτησης για διατροφικά προϊόντα που ενσωματώνουν την τοπική πρώτη ύλη και τις παραδοσιακές τεχνικές μεταποίησης έναντι των βιομηχανικών τυποποιημένων προϊόντων και οι νέες μορφές τουρισμού προσαρμοσμένες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των ορεινών και της υπαίθρου γενικότερα απαιτεί την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και αγαθών. Η αναβάθμιση αυτή είναι δυνατό να επιτευχθεί μόνο στην περίπτωση που δραστηριοποιούνται εξειδικευμένοι επαγγελματίες ανά τομέα, είτε πρόκειται για την κτηνοτροφία, είτε για την μεταποίηση κτηνοτροφικών προϊόντων είτε ακόμη και για την παροχή υπηρεσιών αναψυχής.

¹¹ Η επαγγελματική αυτή «υπέρβαση» και η ικανότητα τεχνικής προσαρμογής είναι πολύ περισσότερο δύσκολες και αβέβαιες στις απομονωμένες και μειονεκτικές ζώνες που αποτελούν και τις περιοχές – στόχους σε προτεραιότητα επιβίωσης, προστασίας και ανάπτυξης (Ανθοπούλου, 2001: 127)

Τέλος, η γειτνίαση της περιοχής με σημαντικά έργα όπως την Εγνατία Οδό, κατά κύριο λόγο και λιγότερο τα υπόλοιπα¹², και η σύνδεση της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου με αυτή, μέσω της σύνδεσης του Χαλικιού με το Ανήλιο, δημιουργεί σημαντικές προοπτικές για όλη την περιοχή και όχι μόνο για το Χαλίκι. Πέρα όμως από τις προοπτικές αυτές, οι οποίες είναι κατανοητές και θεμιτές, δημιουργεί παράλληλα σημαντικούς κινδύνους που κυρίως αφορούν το Χαλίκι. Είναι ενδεικτικό εξάλλου ότι πολλοί κάτοικοι που δραστηριοποιούνται στον οικισμό αυτό στηρίζουν την οικονομική, περισσότερο, αλλά και κοινωνική ανάπτυξη του οικισμού στη σύνδεση αυτή. Η σύνδεση αυτή, η οποία, όπως είναι προφανές, θα παρέχει τη δυνατότητα σε ένα σημαντικό ρεύμα επισκεπτών του Μετσόβου, το οποίο αρχίζει να δείχνει σημάδια κορεσμού, να κινηθεί προς το Χαλίκι αλλά και την ευρύτερη περιοχή του Ασπροποτάμου. Οι κίνδυνοι αυτοί αφορούν την προετοιμασία του οικισμού, μέσω των κατοίκων του αλλά και της Τοπικής Αρχής, να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της άμεσης αύξησης των επισκεπτών. Στο κατά πόσο θα είναι δυνατό να διατηρηθεί ο τωρινός χαρακτήρας του Χαλικιού προσαρμοσμένος, φυσικά, στη νέα δυναμική του. Εξάλλου, η παραδοσιακότητα είναι αυτή που χαρακτηρίζει τόσο τον οικισμό όσο και τους κατοίκους οι οποίοι ζουν εκεί για αρκετό διάστημα του χρόνου (5-6 μήνες κάθε έτος) και πάνω σε αυτή θα πρέπει να κινούνται οι δράσεις, είτε αυτές που θα αναπτυχθούν είτε ακόμα και αυτές που υφίστανται και αλλοιώνουν το χαρακτήρα του, καθώς η ευτυχία των κατοίκων αλλά και η βιωσιμότητα του οικισμού, και ανάλογα της Κοινότητας, είναι άμεσα εξαρτώμενη από αυτή.

¹² Λίμνη Μεσοχώρας και τα χιονοδρομικά κέντρα στη Μαρόσα (Νεραΐδοχώρι) και το Ανήλιο (Μέτσοβο). Η κατασκευή των έργων αυτών θα καθυστερήσει περισσότερο και κατά συνέπεια η επίδραση στην περιοχή μελέτης.

5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Είναι πλέον φανερό ότι η αρνητική εξέλιξη των ορεινών περιοχών έχει μεταβεί σε έντονη διαδικασία αναστροφής. Το ενδιαφέρον για τις περιοχές αυτές αναγνωρίζεται πλέον σε διεθνές επίπεδο ιδιαίτερα μετά την διακήρυξη του Διεθνούς Έτους για τις Ορεινές Περιοχές 2002. Εξάλλου, τα προβλήματα των που αφορούν το κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό περιβάλλον σε αυτές δείχνουν να είναι κοινά και να έχουν τις ρίζες τους στις ίδιες περίπου αιτίες. Είναι επίσης προφανές ότι το ενδιαφέρον για τις ορεινές περιοχές στηρίζεται κυρίως στην μόλυνση του περιβάλλοντος και στον περιορισμό του αποθεματικού σημαντικών φυσικών πόρων που θέτουν το μέλλον τις ανθρωπότητας σε κρίσιμο σημείο και με δεδομένο ότι αυτές αποτελούν πηγή σημαντικών πόρων (νερό, οξυγόνο, ξύλο) και περιοχές στις υφίστανται σημαντικά οικοσυστήματα.

Στην Ελλάδα, το ενδιαφέρον για τις ορεινές περιοχές εκτός από τις δράσεις στήριξης των τελευταίων χρόνων μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων, ενισχύεται από την έντονη ανάγκη αναζήτησης της πολιτισμικής ταυτότητας. Οι ορεινές περιοχές στη χώρα μας αποτέλεσαν στο παρελθόν περιοχές στις οποίες αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν σημαντικά παραγωγικά συστήματα που εξασφάλιζαν την αυτονομία των κοινωνιών τους. Οι πολιτικές όμως που εφαρμόστηκαν αλλά και οι τάση της εποχής κατά τις προηγούμενες δεκαετίες και κυρίως από το 1960 και μετά, όπως αναλύεται στην παράγραφο 2.3, συντέλεσαν στην εγκατάλειψη των περιοχών αυτών και στην αποδιοργάνωση των παραγωγικών τους συστημάτων.

Η περιοχή μελέτης, η Διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου και το Χαλίκι όπου πραγματοποιήθηκε η επιτόπια έρευνα, αποτελεί χαρακτηριστική ορεινή περιοχή που οι παραπάνω αρνητικές εξελίξεις την οδήγησαν στην απομόνωση από το υπόλοιπο κοινωνικό-οικονομικό σύστημα της ευρύτερης περιοχής τόσο του Νομού Τρικάλων όσο και της Θεσσαλίας. Ωστόσο, οι δυνατότητες που παρουσιάζονται στην περιοχή αυτή, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, είναι σημαντικές και ικανές να αποτελέσουν σημείο εκκίνησης μιας διαδικασίας ανάπτυξης των υφιστάμενων αλλά και νέων δραστηριοτήτων με σκοπό την ισορροπία μεταξύ του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος.

Για την επίτευξη αυτής της ισορροπίας προτείνονται δράσεις και έργα που αναφέρονται διαδοχικά σε ανώτερο χωρικό επίπεδο και συγκεκριμένα: στο επίπεδο του οικισμού Χαλίκι, στο επίπεδο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου αλλά και σε υπερτοπικό επίπεδο αναφοράς.

5.1 ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΙΚΙΣΜΟΥ (ΧΑΛΙΚΙ)

Το Χαλίκι αποτελεί τον οικισμό της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου με το σημαντικότερο ζωικό κεφάλαιο σε επίπεδο Κοινότητας. Κατά συνέπεια, ο κλάδος αυτός κατέχει τον κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση των εισοδημάτων των κατοίκων¹³ του. Παράλληλα όμως, το επίπεδο ενημέρωσης και κατάρτισης είναι ιδιαίτερα χαμηλό που δικαιολογείται εν μέρει από το μεγάλο μέσο όρο ηλικίας των παραγωγών με το 50% περίπου να είναι μεταξύ 60 και 75 χρόνων, όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Κατά συνέπεια προτείνεται να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην επιμόρφωση και κατάρτιση των νέων, κυρίως, κτηνοτρόφων. Η επιμόρφωση αυτή είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί με την οργάνωση και διεξαγωγή σεμιναρίων στα οποία όμως θα θεσπίζονται κίνητρα για την παρακολούθησή τους. Τα σεμινάρια αυτά θα πρέπει να διακρίνονται από την ενημέρωση στις εξελίξεις γύρω από την αγορά σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο και επισήμανση των καινοτόμων παραδειγμάτων. Επίσης, θα πρέπει να στηρίζονται σε μια βάση χρονικής συνέχειας έτσι ώστε να επιτυγχάνεται διαρκείς ενημέρωση σε διάφορα ζητήματα που αφορούν τις μεθόδους παραγωγής και τη βελτίωση της ποιότητάς της καθώς και τις δυνατότητες αξιοποίησής της.

Επίσης, προτείνεται η διερεύνηση, μέσω οικονομοτεχνικής μελέτης, για τη δημιουργία Συνεταιριστικής μονάδας κτηνοτροφικών προϊόντων (φέτα, κασέρι, κεφαλοτύρι, κεφαλογραβιέρα κ.α.). Στην παράγραφο 4.2. αναλύθηκε η δυναμική του χωρικού συστήματος με σημείο αναφοράς τον οικισμό καθώς και η δυνατότητα δημιουργίας πιστοποιημένων προϊόντων λόγω των υψηλών ποιοτικών χαρακτηριστικών που έχουν. Το μέγεθος του Χαλικιού σε ζωικό κεφάλαιο ανέρχεται σε 10.000 ζώα τα οποία χρησιμοποιούν 37.000 στρ βοσκοτόπων και εκ πρώτης όψεως κρίνονται ως ικανοποιητικά μεγέθη για μια τέτοια διαδικασία. Η διασπορά των καταγόμενων του οικισμού εξαπλώνεται στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας (χάρτης 6) με επίκεντρο την περιοχή των Φαρσάλων και πάνω σε αυτή τη δυναμική του χωρικού συστήματος είναι δυνατό να στηθεί μια οργανωμένη και συλλογική δραστηριότητα. Η επίτευξη των στόχων ενός τέτοιου Συνεταιρισμού για την προώθηση και εμπορία των παραγόμενων προϊόντων απαιτεί και τις ανάλογες γνώσεις τόσο από ειδικούς που θα συνεργάζονται με τον

¹³ Εννοούνται οι κτηνοτρόφοι που διαμένουν στον οικισμό για τους 6 μήνες του χρόνου.

Συνεταιρισμό όσο και των παραγωγών που θα συμμετέχουν σε αυτή την προσπάθεια. Επισημαίνεται δηλαδή η ανάγκη για ενημέρωση και κατάρτιση της προηγούμενης πρότασης σε κάθε διαδικασία δραστηριοποίησης των παραγωγών.

Για την ενδυνάμωση των σχέσεων καταγωγής και καταγόμενου προτείνεται η δραστηριοποίηση των πολιτιστικών συλλόγων του οικισμού σε εντονότερο βαθμό (Τρικάλων και Φαρσάλων). Οι πολιτιστικοί αυτοί σύλλογοι μπορούν να συμβάλλουν στην ενημέρωση των καταγόμενων για τις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο Χαλίκι και να διαφημίσει τα παραγόμενα προϊόντα. Η ενημέρωση αυτή είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί με την οργάνωση σειράς εκδηλώσεων που θα συμβάλλουν στην επικοινωνία μεταξύ των καταγόμενων και τη σύσφιξη των σχέσεών τους αλλά και με την έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων που θα στέλνεται σε όλες τις οικογένειες των Χαλικιωτών ανεξαρτήτως του τόπου μόνιμης κατοικίας τους. Η δραστηριοποίηση αυτή των πολιτιστικών συλλόγων μπορεί να στηρίξει την προηγούμενη πρόταση στο επίπεδο της διαφήμισης των πιστοποιημένων προϊόντων και στη διεύρυνση του ενδογενούς δυναμικού του οικισμού.

Το Χαλίκι αποτελεί παραδοσιακό οικισμό με βάση το ΠΔ 1910/78. Για την διατήρηση και αποκατάσταση του παραδοσιακού του χαρακτήρα προτείνεται η ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας μέσω δανείων με χαμηλό ή και καθόλου επιτόκιο. Η πρωτοβουλία αυτή αφορά πέρα από την διευρυμένη Κοινότητα Ασπροποτάμου, η οποία έχει περισσότερες δυνατότητες και ευελιξία στην υλοποίησή της, τους ίδιους τους κατοίκους του οικισμού οι οποίοι θα πρέπει να κατανοήσουν ότι ο χαρακτήρας του τόπου που ζούνε, έστω και για μικρό διάστημα, εξαρτάται και από τις δικές τους παρεμβάσεις. Η προσπάθεια για την αποκατάσταση και διατήρηση του χαρακτήρα αυτού μπορεί να ενισχυθεί και από τη μείωση του κόστους κατασκευής με τη χρήση τοπικών υλικών όπως, πέτρα, ξύλο. Επίσης προτείνεται εποπτικός μηχανισμός για την τήρηση των όρων που θα έχουν καθοριστεί και ο οποίος όμως θα πρέπει να διακρίνεται από την αυστηρότητά του. Παρόλο που η πρόταση αφορά το επίπεδο του οικισμού ο μηχανισμός αυτός μπορεί να δημιουργηθεί υπό την δικαιοδοσία της Τοπικής Αρχής ιδιαίτερα σε συνδυασμό με την ύπαρξη ενός ακόμη παραδοσιακού οικισμού στην Κοινότητα, αυτός της Ανθούσας.

5.2 ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Ο κτηνοτροφικός χαρακτήρας αποτελεί σημείο αναφοράς πέρα από το Χαλίκι το σύνολο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου. Το μέγεθος του ζωικού κεφαλαίου, 32.362 ζώα (πίνακας 3.2), είναι ιδιαίτερα σημαντικό με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται προοπτικές μέσω της οργάνωσης του κλάδου. Στο επίπεδο του οικισμού προηγουμένως προτάθηκε η διερεύνηση για τη δημιουργία συνεταιριστικής μονάδας παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων μέσω κατάλληλης οικονομοτεχνικής μελέτης. Αν τα αποτελέσματα αποτρέπουν τη δημιουργία σε επίπεδο οικισμού προτείνεται να εξεταστούν παράλληλα οι αντίστοιχες προοπτικές σε επίπεδο Κοινότητας. Με δεδομένο ότι τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά τότε απαιτείται συνεργασία όλων των παραγωγών της Κοινότητας μεταξύ τους αλλά και με την Τοπική Αρχή η οποία θα μπορέσει να συμβάλλει σημαντικά στις απαραίτητες διεργασίες εκκίνησης της διαδικασίας.

Προτείνεται επίσης ο επαναπροσδιορισμός των δυνατοτήτων των συνεταιρισμών δασικών προϊόντων. Όπως αναφέρθηκε στην παράγραφο 3.1.3, η ύπαρξη πολλών συνεταιρισμών που απαρτίζονται από μικρό αριθμό υλοτόμων περιορίζει τις δυνατότητες του κλάδου δεδομένου ότι η σημαντικότητα του δασικού συμπλέγματος Ασπροποτάμου ξεπερνά τα όρια του τοπικού. Μέσω του επαναπροσδιορισμού, ο οποίος θα συντονισθεί από την Τοπική Αρχή, θα απαιτηθεί η μείωση του αριθμού των συνεταιρισμών και η διερεύνηση των δυνατοτήτων περαιτέρω αξιοποίησης της δασικής παραγωγής. Συγκεκριμένα, η αξιοποίηση αυτή αφορά την ίδρυση βιοτεχνίας η οποία θα σε συνεργασία με την Ένωση παραγωγής στρογγυλής ξυλείας στην Καλαμπάκα θα παράγει έπιπλα και άλλα ξύλινα αντικείμενα που θα συμβάλλουν αφενός στην συγκράτηση των οικονομικών πόρων αλλά και στην ενίσχυσης και ανάδειξης της παράδοσης της περιοχής.

Μια ακόμη πρόταση αφορά την οργάνωση των κτηνοτροφικών ζωνών σε όλη την περιοχή της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου. Προτείνεται δηλαδή η ομαδική διαχείριση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων σε ειδικά οργανωμένο χώρο που σκοπό θα έχει τη συλλογική διαχείριση κοινόχρηστων εξυπηρετήσεων όπως υδροδότηση, ηλεκτροδότηση, κτηνιατρείο, διαχείριση αποβλήτων και άλλων ενεργειών. Η παρέμβαση αυτή είναι δυνατό να σχεδιαστεί τόσο σε επίπεδο οικισμών όσο και μεταξύ δύο ή και περισσότερων οικισμών εφόσον οι περιοχές αυτές είναι προσβάσιμες για αυτές (βοσκότοποι γειτονικών οικισμών).

Προτείνεται επίσης η προσπάθεια εγκατάστασης βασικών υπηρεσιών που θα είναι δυνατό να εξυπηρετούν τους κατοίκους της Κοινότητας ιδιαίτερα κατά την περίοδο μεγάλης πληθυσμιακής συγκέντρωσης (μήνες Ιούλιο και Αύγουστο) στην περιοχή. Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν την ικανοποίηση βασικών και μη αναγκών (ιατρείο, μηχανήματα

ΑΤΜ κ.α.) με την οποία θα ενθαρρύνεται η παραμονή στη περιοχή για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Η αύξηση της παραμονής των κατοίκων θα συμβάλλει στην ενίσχυση τόσο του παραγωγικού συστήματος όσο και στη στήριξη νέων δραστηριοτήτων.

Για την υλοποίηση τόσο των παραπάνω δράσεων όσο και άλλων που θα ενισχύσουν την πολυδραστηριότητα της περιοχής και θα συμβάλλουν στην δημιουργία μιας σταθερής δομής για την αναπτυξιακή διαδικασία προτείνεται η αξιοποίηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών από την Τοπική Αρχή. Μέχρι σήμερα έχουν αξιοποιηθεί κάποιες δράσεις που αφορούν τον τομέα του τουρισμού μέσω της πρωτοβουλίας Leader II, όπως τους ξενώνες στο Χαλίκι αλλά και τον ιδιωτικό στα Μαντάνια. Η παραπάνω κοινοτική δράση συνεχίζεται πλέον με την πρωτοβουλία Leader +, μέσω της οποίας προωθείται η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων των ορεινών περιοχών στις προσπάθειες ανάκαμψής τους, τον προσανατολισμό της απασχόλησης προς την πολυδραστηριότητα, τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων σε κάθε περιοχή παρέμβασης και την ενεργοποίηση της ενδογενούς τοπικής ιδιωτικής αποταμίευσης που θα αποτελέσει βάση για την αυτοχρηματοδοτούμενη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα προωθείται η ανάπτυξη συνεργασιών σε εθνικό ή και διακρατικό επίπεδο που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη μέσω της ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών.

Πέρα όμως από το Leader +, υπάρχουν και άλλα προγράμματα και πρωτοβουλίες, εθνικές ή κοινοτικές, που θα πρέπει να αξιοποιηθούν από την Τοπική Αρχή και σε συνεργασία με την ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε. που μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής. Τέτοια προγράμματα είναι το Σχέδιο Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου, το Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης, τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα μέσω του κεφαλαίου που αφορά τις ορεινές περιοχές, το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Επαγγελματική Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης» και το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιοβάλλον».

Τέλος, προτείνεται η ευαισθητοποίηση όλων των κατοίκων της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος που αποτελεί εξάλλου χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής. Η δράση για την ενημέρωση αυτή δύναται να πραγματοποιηθεί με τη συνεργασία της ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε. με την έκδοση και διάθεση ενημερωτικών φυλλαδίων αλλά και ειδικά διαμορφωμένων stands ενημέρωσης που θα τονίζουν η σημασία του περιβάλλοντος. Στην ίδια κατεύθυνση προτείνεται η μετατροπή των απορροφητικών βόθρων σε σηπτικούς για τον περιορισμό της μόλυνσης του υδροφόρου ορίζοντα. Το έντονο ανάγλυφο της περιοχής καθιστά απαγορευτική (λόγω υψηλού κόστους) την κατασκευή δικτύου αποχέτευσης ενώ με τους σηπτικούς βόθρων θα

συλλέγονται τα απόβλητα με ειδικά μηχανήματα τα οποία θα τα μεταφέρουν σε κοντινές μονάδες επεξεργασίας αστικών λυμάτων.

5.3 ΔΙΑΔΗΜΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Όπως αναφέρθηκε στην παράγραφο 3.1.2 η περιοχή του Ασπροποτάμου γειτνιάζει με σημαντικές ορεινές περιοχές και οικισμούς όπως το Μέτσοβο, το Περτούλι και η Καστανιά αλλά και άλλες περιοχές που διατηρούν σε μεγάλο βαθμό την πολιτισμική και αρχιτεκτονική κληρονομιά του παρελθόντος όπως οι παραδοσιακοί οικισμοί Σιράκο και Καλαρίτες. Και αν στην περίπτωση του Περτουλίου και της Καστανιάς το υφιστάμενο οδικό δίκτυο ικανοποιεί τις ανάγκες για αύξηση της κινητικότητας μεταξύ των ορεινών περιοχών δεν συμβαίνει το ίδιο με τις άλλες δύο περιπτώσεις όπου οι συνδέσεις γίνονται μέσω χωματόδρομου (χάρτης 3). Έτσι, προτείνεται η σύνδεση της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου με το Ανήλιο και την Εγνατία Οδό¹⁴ η οποία θα αυξήσει σημαντικά την προσπελασιμότητα της περιοχής. Επίσης προτείνονται οι οδικές συνδέσεις Ανούσα – Καλαρίτες και Σιράκο αλλά και Αγία Παρασκευή – Γαρδίκι, Κρανιά – Παλαιοχώρι. Η ολοκλήρωση των συνδέσεων αυτών είναι σίγουρο ότι θα ενθαρρυνθεί η κινητικότητα τόσο των επισκεπτών όσο και των ντόπιων ενισχύοντας παράλληλα τις συνθήκες για ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ των παραγωγικών συστημάτων των περιοχών αυτών.

Με την ολοκλήρωση της οδικής σύνδεσης με τους οικισμούς Καλαρίτες και Σιράκο προτείνεται η δημιουργία δικτύου παραδοσιακών οικισμών μεταξύ αυτών αλλά και του Χαλικιού και της Ανθούσας. Οι οικισμοί αυτοί έχουν την ιδιαιτερότητα να βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους και να έχουν έντονα στοιχεία παράδοσης τόσο στο οικιστικό περιβάλλον (αρχιτεκτονική κληρονομιά) όσο και στις παραδόσεις των κατοίκων τους. Το δίκτυο αυτό σκοπό θα έχει τη διάδοση της ύπαρξής τους σε ηλεκτρονικά και έντυπα μέσα αλλά και την κοινή διοργάνωση εκδηλώσεων που αναδεικνύουν την παράδοση, χορευτικές εκδηλώσεις, παραστάσεις κ.α. που θα έχουν σημείο αναφοράς την πλούσια ιστορία τους. Συντονιστικό ρόλο μπορούν να αναλάβουν τόσο οι Τοπικές Αρχές με τη συνεργασία τους αλλά και την υποστήριξη της ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε.

Τέλος, προτείνεται η συνεργασία με όμορους Δήμους για την ενίσχυση των τοπικών παραγωγικών συστημάτων αλλά και τη στήριξη νέων δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα,

¹⁴ Το έργο αυτό βρίσκεται στα διαδικασίες ένταξης στο Γ'ΚΠΣ και επισημαίνεται για να τονισθεί η σημαντικότητά του

είναι δυνατό να προωθηθούν τα παραγόμενα κτηνοτροφικά προϊόντα, εφόσον έχουν πάρει τις αναγκαίες πιστοποιήσεις που αναφέρθηκε παραπάνω, στις περιοχές του Περτουλίου, της Ελάτης κ.α. οι οποίες έχουν ήδη αναπτυχθεί σημαντικά στον τουριστικό τομέα. Η συνεργασία θα έχει σκοπό τη αναγνώριση της διαφορετικότητας των περιοχών και τον περιορισμό του ανταγωνισμού μεταξύ τους προς μια προς μια παράλληλη αναπτυξιακή διαδικασία που θα διαφοροποιείται σε τομείς όπου κάθε περιοχή διακρίνεται. Για παράδειγμα οι παραπάνω περιοχές υστερούν στην δυναμική του παραγωγικού συστήματος (κτηνοτροφία κατά κύριο λόγο) ενώ η περιοχή του Ασπροποτάμου υστερεί σε τουριστικές υποδομές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανθοπούλου Θ. (2001) *Γεωγραφικές διαφοροποιήσεις, χωρικές και κοινωνικές ανασυνθέσεις του ύπαιθρου χώρου*, Ανθοπούλου Θ. – Μωυσίδης Α. (επιμ.) «Από τον Αγροτικό στην Ύπαιθρο Χώρα», Gutenberg, Αθήνα, (103-147)

Αράπογλου Μ. (1997) *Βόρεια Πίνδος: ανθρωπογεωγραφικές προσεγγίσεις*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (110-116)

Βαΐτσης Α. (2001) *Οι χωρικές ανασυνθέσεις στον ύπαιθρο χώρο, νέα χωρικά δεδομένα και νέες χωρικές δυναμικές για την οργάνωση και ανάπτυξη μικρο-περιοχών του ύπαιθρου χώρου: η ενδιάμεση περιοχή του άξονα Κοζάνης – Λάρισας*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Βενέτη Α. (1999) *Η επίδραση της δημιουργίας των λιμνών της Μεσοχώρας και της Συκιάς σαν συνέπεια της εκτροπής του Αχελώου στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Βουρλίτσης Δ. (2002) *Τέως Σύμβουλος της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου*, Συνέντευξη, Φάρσαλα

Γεωργόπουλος Α. (1998) *Γη, Ένας Μικρός και Εύθραυστος Πλανήτης*, Gutenberg, Αθήνα

Γούσιος Δ. (1997) *Η διερεύνηση της χωρικής κλίμακας στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή τοπικών πολιτικών για τον ορεινό χώρο: από τις ορεινές κοινότητες στις ορεινές γεωγραφικές ζώνες*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (148-178)

Γούσιος Δ. (1999) *Ύπαιθρος, αγροτικός χώρος και μικρή πόλη: από τη γεωργοποίηση στην τοπική ανάπτυξη*, στο Οικονόμου Δ., Πετράκος Γ. (επιμ.) «Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων: διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας – Gutenberg, Βόλος, (157-207)

Γούσιος Δ. (2000) *Συστήματα διαχείρισης ορεινού χώρου: νέες προσεγγίσεις και εφαρμογή σύγχρονων τεχνολογικών μεθοδολογιών*, στο «Δεκαεπτά Κείμενα για το Σχεδιασμό, τις Πόλεις και την Ανάπτυξη, Συλλογικός τόμος για τα δέκα χρόνια λειτουργίας του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, (389-408)

Γούσιος Δ., Γκέσκου Ι. (2000) *Τοπική Ανάπτυξη και Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Διδακτικές σημειώσεις στο μάθημα «Τοπική Ανάπτυξη», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

Γούσιος Δ. (2002) *Οι ορεινές περιοχές*, στο «Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα», Κοκκώσης Χ. (επιμ.), Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Αθήνα, (54-63)

Δαμουλάκη Ε. – Ταμουρίδου Ε. (1999) *Χωροταξικός σχεδιασμός στο Πάγγαιο: προοπτική για μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη στον ορεινό χώρο*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Ευστράτογλου Σ. (1997) *Η κοινωνικο-οικονομική ταυτότητα των ορεινών περιοχών και η πρόκληση για την ανάπτυξη*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (84-97)

Ζαλαβράς Η. (2002) *Προϊστάμενος Δασικής Υπηρεσίας Καλαμπάκας*, Συνέντευξη, Καλαμπάκα

Ζαχαρίας Χρ. (2001) *Χαλίκι Ασπροποτάμου: Ο ευλογημένος τόπος...*, στο «Θεσσαλική Επιχείρηση και Αγορά: Ετήσια έκδοση για την ανάπτυξη και προβολής της Θεσσαλίας», Αθήνα

Καραφάνταλου Μ. (2002) *Νέα χωρικά και αναπτυξιακά δεδομένα – συνθήκες ως βάση για την ανάπτυξη οικισμών ορεινών περιοχών. Το παράδειγμα του Δήμου Πινδαίων Νομού Τρικάλων*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Κατσαρός Δ., Φουσέκης Π. (1997) *Ορεινή οικονομία: προτάσεις για ανάπτυξη και έρευνα*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (117-124)

Καυκαλάς Γρ., Ανδρικοπούλου Ε. (2000) *Χωρικές Επιπτώσεις των Ευρωπαϊκών Πολιτικών*, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη

Καφέ-Γιδαράκου Ι. (1999) *Η πολυδραστηριότητα στο γεωργικό τομέα. Μια συνολική προσέγγιση του φαινομένου στον κόσμο και τη χώρα μας*, στο Λουλούδης Α., Μπεόπουλος Ν. (επιμ.) «Κριτικές προσεγγίσεις της ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος της υπαίθρου», Εκδόσεις Στοχαστής – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, (76-95)

Κιουλάφα Κ.Ε. (1994) *Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα: προβλήματα και προοπτικές*, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Αθήνα

Κυπριώτης Ε., Κατσαρός Δ., Γεωργούδης Α. (1997) *Η σημασία των εντόπιων φυλών αγροτικών ζώων στην ανάπτυξη του ορεινού χώρου*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (53-67)

Κουκούδης Α. (2000) *Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων*, Εκδόσεις Ζήτρος, Αθήνα

Κωστοπούλου Σ. (1997) *Μειονεκτικές ορεινές και νησιωτικές περιοχές: το πρόβλημα της απομόνωσης*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (28-41)

Μάργαρης Ν., Κουτσίδου Ε. (2002) *Γεωργία και περιβάλλον*, στο «Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα», Επιμ. Κοκκώσης Χ., Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Αθήνα, (64-73)

Μπεριάτος Η. (1997) *Χωροταξία και ορεινός χώρος: για μια βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (20-27)

Μπεριάτος Η. (2001) *Απειλές και προοπτικές για τον ορεινό χώρο*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 24-1-2001, σελ. Ν24

Μπεριάτος Η. (2001) *Περιβαλλοντικός σχεδιασμός και πολιτική, Τόμος Α: Θεσμικές, διοικητικές, οργανωτικές δομές, Διδακτικές σημειώσεις για το μάθημα «Χωροταξία ΙΙ: Περιβαλλοντικός σχεδιασμός και πολιτική»*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

Νημάς Θ. (1987) *Τρίκαλα – Καλαμπάκα – Μετέωρα – Πίνδος – Χάσια*, Εκδόσεις Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη

Ο.Κ.Ε. (2001) *Γνώμη της Ο.Κ.Ε. για το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον 2000 – 2006 (ΕΠΠΕΡ)*, Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (vol.3), 5 Νοεμβρίου

Ο.Ο.Σ.Α. (2000) *Αξιολόγηση και προτάσεις: Τα Τζουμέρκα (Ελλάδα) ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ*

Παπανάτσιου Αικ. (1999) *Σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών ολοκληρωμένης ανάπτυξης των ορεινών περιοχών*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Ράπτης Στ. (2002) *Πρόεδρος της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου*, Συνέντευξη, Τρίκαλα

Sarountzaki K., Karka H. (2001) *The Element of Sustainability in the Greek Statutory Spatial Planning System: a real operational concept or a political declaration?* (abstract), European Planning Studies

Sivignon M. (1992) *Θεσσαλία: γεωγραφική ανάλυση μιας ελληνικής περιφέρειας*, Εκδόσεις Αφοί Καλογεροπούλου, Αθήνα

Στάμου Ν., Μπλιούμης Β., Χριστοδούλου Αθ. (1997) *Ορεινή οικονομία: προβλήματα και προοπτικές*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκάνια Όρη» Καρπενήσι 16-18 Μαΐου 1997, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (125-147)

Σταμπόγλης Δ. (1999) *Οι 5 άξονες ανάπτυξης των ορεινών περιοχών*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 12-12-1999

Τσανάκας Π. (2000) *Ενσωμάτωση των μειονεκτικών περιοχών της υπαίθρου στις νέες χωροταξικές πολιτικές της Ελλάδας: το παράδειγμα της επαρχίας Καλαμπάκας*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Tietenberg T. (2001) *Οικονομική του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων, Τόμος Α*, Gutenberg, Αθήνα

ΥΠΕΧΩΔΕ (1996) *Προστασία και Διαχείριση του Ορεινού Οικοσυστήματος του Ασπροποτάμου*, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλοντος (Ε.Π.ΠΕΡ.)

ΥΠΕΧΩΔΕ (1998) *Μελέτη – Έρευνα του Αγροτικού Χώρου*, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον» (Ε.Π.ΠΕΡ.), Επ. Υπευθ. Ευστράτογλου Θ., Αθήνα

ΥΠΕΧΩΔΕ (1999)¹ *Προστασία και Διαχείριση του Ορεινού Οικοσυστήματος Ασπροποτάμου - Κόζιακα*, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλοντος (Ε.Π.ΠΕΡ.) II

ΥΠΕΧΩΔΕ (1999)² *Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη περιοχής Ασπροποτάμου – Κόζιακα Ν. Τρικάλων*, Β' ΚΠΣ – Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλοντος (Ε.Π.ΠΕΡ.)

ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ (1999) *Μελέτη – Έρευνα: Χωρικός διαχωρισμός της γεωργίας ανάλογα με την οικονομική αποτελεσματικότητα και επαναπροσδιορισμός του προβληματικού αγροτικού χώρου με έμφαση στις ορεινές, παραμεθόριες και νησιωτικές περιοχές*, Επ. Υπευθ. Γούσιος Δ., Βόλος

ΥΠ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ (2000) *Μελέτη για την πολιτική του Υπουργείου Γεωργίας όσον αφορά τις επενδύσεις στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές*, Βόλος

ΥΠΕΧΩΔΕ (2000) *Μελέτη Στρατηγικού Προγράμματος Δράσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών (Εκθεση Β' Φάσης)*, Επ. Υπευθ. Γούσιος Δ., Βόλος

ΥΠΕΧΩΔΕ (2002) *Παρεμβάσεις Προστασίας και Ανάδειξης της Περιοχής του Ασπροποτάμου*, Πρόγραμμα «Προστασία Περιβάλλοντος και Βιώσιμη Ανάπτυξη»

Φαρασλής Ι. (2000) *Συμβολή νέων τεχνολογικών εργαλείων στην αναδιοργάνωση των συστημάτων διαχείρισης του ορεινού χώρου*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Χατζηνικολάου Ν. (2000) *Τοπική ανάπτυξη ορεινών μειονεκτικών περιοχών: το παράδειγμα του Κέφρου Ν. Ροδόπης*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος

Χριστοπούλου Ο. (1995) *Ορεινές περιοχές της Ελλάδας: χαρακτηριστικά και προστασία για τη βιώσιμη ανάπτυξή τους*, Ανακοίνωση στη Μεσογειακή Συνάντηση AGROFORIA, 20-25 Οκτωβρίου, Λέσβος

Χριστοπούλου Ο. (1998) *Οι ορεινές μειονεκτικές περιοχές του Νότου της ΕΕ*, Ανακοίνωση στο Σεμινάριο ΠΑΣΕΓΕΣ – CEFPAIR με θέμα «Η χωρική διάσταση των προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης, 11-12 Δεκεμβρίου, Θεσσαλονίκη, (122-143)

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

www.fao.org

www.mountains2002.org

www.sard-m2002.ch

www.mrd-journal.org

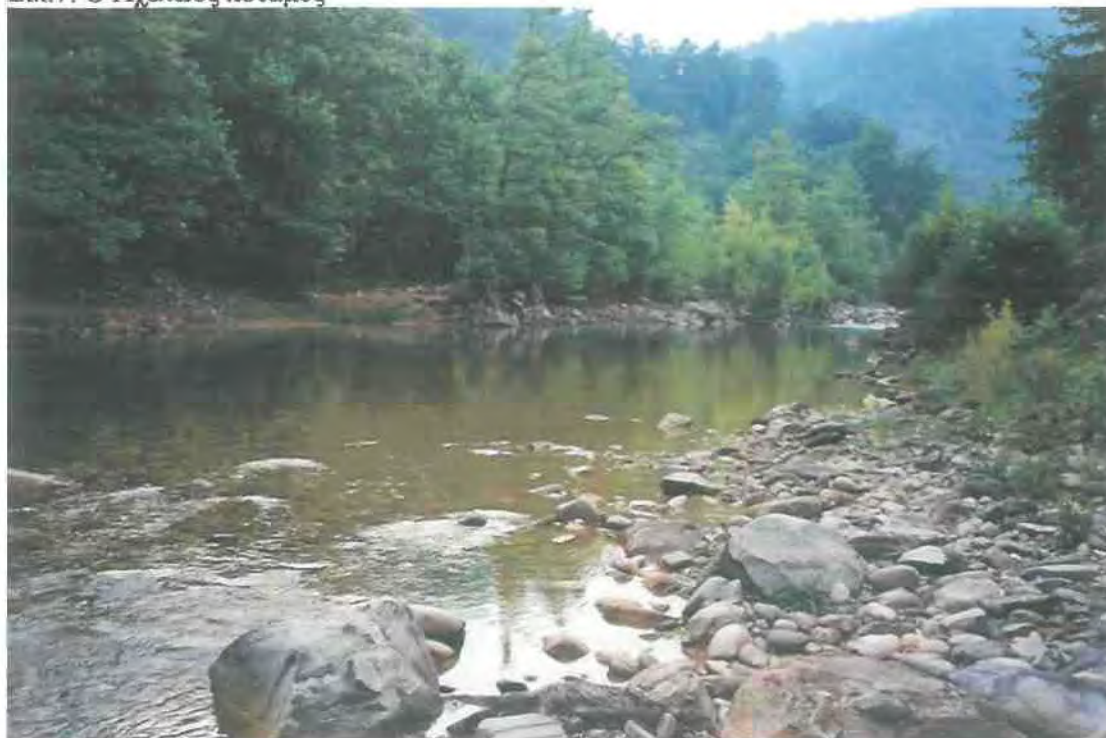
www.3kala.gr

www.trikala.net.gr

www.in.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εικ.7: Ο Αγελώος ποταμός

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.8: Το Διοικητήριο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου στην τοποθεσία «Τρία Ποτάμια

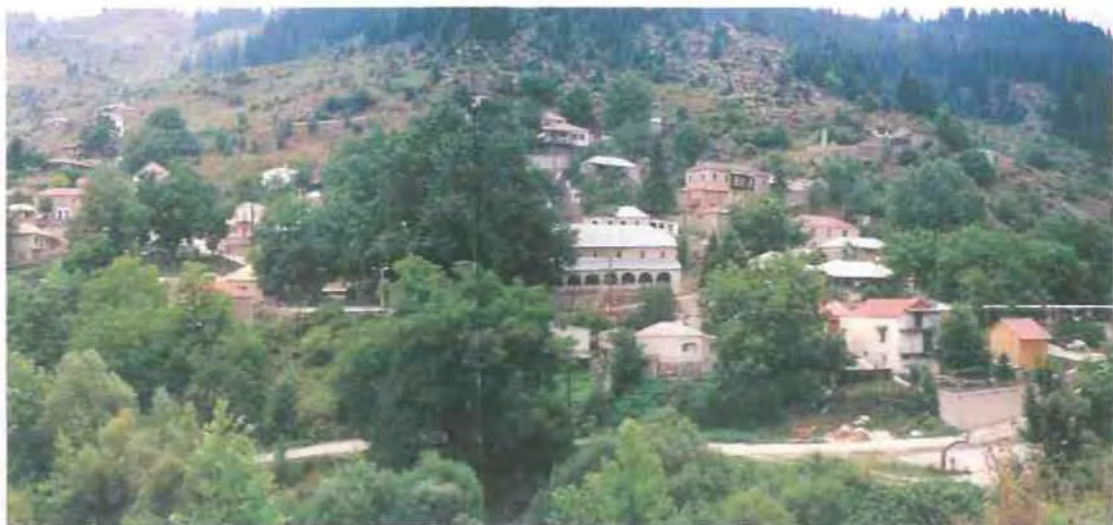
Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.1: Ο οικισμός Αγία Παρασκευή

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.2: Ο οικισμός Ανθούσα

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.3: Ο οικισμός Κατάφυτο

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.4: Ο οικισμός Κρασιά

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.5: Ο οικισμός Στεφάνι

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.6: Ο οικισμός Πολυθέα

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.7: Ο Αγελάος ποταμός

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικ.8: Το Διοικητήριο της Διευρυμένης Κοινότητας Ασπροποτάμου στην τοποθεσία «Τρία Ποτάμια

Πηγή: Προσωπικό αρχείο